

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

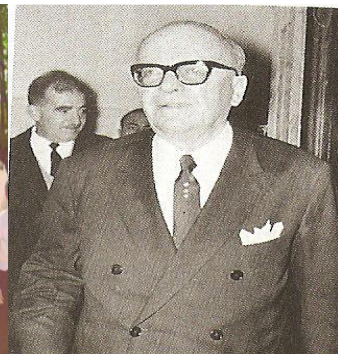
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ & ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Π.Μ.Σ «ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ & ΙΣΤΟΡΙΑ»

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

ΘΕΜΑ: «Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΤΗΣ ΑΚΡΑΣ ΔΕΞΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1974-1989: «ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΗΣΗ» ΤΩΝ ΚΟΜΜΑΤΙΚΩΝ ΜΟΡΦΩΜΑΤΩΝ. ΑΝΑΛΥΣΗ «ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ» ΚΑΙ ΣΥΝΘΗΚΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΥΚΑΙΡΙΑΣ.»

ΣΥΝΤΑΚΤΡΙΑ: ΕΛΕΝΗ Β. ΡΙΖΟΥ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: Β. ΓΕΩΡΓΙΑΔΟΥ

**ΣΥΝΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΕΣ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ: Γ. ΒΟΥΛΓΑΡΗΣ
Δ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ**

Αθήνα, Σεπτέμβριος 2014

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 Σκοπός και αντίστοιχες ερευνητικές υποθέσεις.....	σελ.5-9
1.2 Μεθοδολογικά εργαλεία και συνοπτική παρουσίαση δεδομένων	
1.2.1 Μέθοδος.....	σελ. 9
1.2.2 Δεδομένα.....	σελ. 10-14

2. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΤΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΑΚΡΑΣ ΔΕΞΙΑΣ

2.1 Εννοιολογικές διευκρινίσεις.....	σελ.15-19
2.2 Η σχέση των κομμάτων της ελληνικής άκρας δεξιάς με την αντίστοιχη «κομματική οικογένεια» της Δυτικής Ευρώπης.....	σελ.20-23
2.3 Ιστορική αναδρομή στην ελληνική «πολιτική οικογένεια» της άκρας δεξιάς.....	σελ.23-27
2.4 Συμπεράσματα.....	σελ.27

3. ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΗΣΗ ΚΑΙ «ΓΕΝΕΑΛΟΓΙΚΟ ΔΕΝΔΡΟ» ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ

3.1 Ιστορία και ιδεολογικά οργανωτικά χαρακτηριστικά.....	σελ. 28-49
3.2 Διατύπωση «μείζονος ορισμού» της υπό εξέταση ελληνικής άκρας δεξιάς.....	σελ. 49-51
3.3 Επιμέρους ταξινομήσεις των κομμάτων.....	σελ. 51-54
3.4 Άλλες εξωκοινοβουλευτικές οργανώσεις και κυκλοφορία ελίτ εντός τους.....	σελ. 55-59
3.5 1989: «Τέλος εποχής» για τον πρώτο μεταπολιτευτικό κύκλο αλλά και για τα κόμματα κομήτες» της παλαιάς άκρας δεξιάς.....	σελ. 59-60
3.6 Συμπέρασμα.....	σελ. 60-62

4. 1974-1989: ΔΕΣΜΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΥΚΑΙΡΙΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΚΡΑ ΔΕΞΙΑ

4.1 Εξωτερικοί παράγοντες προσφοράς (external supply factors).....	σελ. 63-70
4.2 Συμπέρασμα.....	σελ. 70-72

5. ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....σελ. 73-74

6. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ -ΠΗΓΕΣ –MARTYΡΙΕΣ –ΠΙΝΑΚΕΣ-ΚΑΤΑΛΟΓΟΙ.....σελ. 75-82

“Felix, qui potuit rerum cognoscere causas”

Virgilius («Georgica» v. 490)

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 ΣΚΟΠΟΣ & ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΕΣ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΕΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ

Η εκλογική άνοδος της άκρας δεξιάς κατά την τελευταία δεκαετία στην Ελλάδα που σηματοδότησε το εντυπωσιακό ποσοστό του 13,6% του ΛΑΟΣ στην περιφέρεια Αθηνών Πειραιώς στις Νομαρχιακές εκλογές του 2002 αλλά και η εκλογική επιτυχία της Χρυσής Αυγής στο Δήμο Αθηναίων το 2010 με ποσοστό 5,29%, αποτελούν εφελκυστικό για το ιστορικό ενδιαφέρον που έχει εκδηλωθεί πρόσφατα σχετικά με τον ακροδεξιό κομματικό χώρο από το 1974 και εξής. Από τότε και έως το 2002 ελάχιστες είναι οι περιπτώσεις στις οποίες η άκρα δεξιά απέκτησε μόνο προσωρινή και σχετική «πολιτική ορατότητα»: στις βουλευτικές εκλογές του 1977 με το ποσοστό του 6,82% (5 έδρες) της Εθνικής Παράταξης και εν συνεχεία στις Ευρωεκλογές του 1981 με τα ποσοστά 1,95% (1 έδρα) του Κόμματος Προοδευτικών και 2,29% (1 έδρα) της ΕΠΕΝ αντίστοιχα. Τα αποτελέσματα αυτά δεν μπορούν να συγκριθούν σε καμία περίπτωση με την εκλογική νίκη του ΛΑΟΣ, εκφραστή της λαϊκής ριζοσπαστικής ακροδεξιάς, στις βουλευτικές εκλογές του 2007 και 2009 με 3,80% (10 έδρες) και 5,63 (15 έδρες) αντίστοιχα, ούτε με την ακόμα ηχηρότερη εκλογική απήχηση της εθνικοσοσιαλιστικής Χρυσής Αυγής που πέτυχε να εκλέξει 21 βουλευτές με ποσοστό 6,97% στις βουλευτικές εκλογές της 6^{ης} Μαΐου 2012 και 18 βουλευτές με ποσοστό 6,92% στις εκλογές της 17^{ης} Ιουνίου 2012. Και στις δύο αυτές περιπτώσεις ριζοσπαστικής και εξτρεμιστικής ακροδεξιάς κοινός παρονομαστής υπήρξε το διακύβευμα της «λαθρομετανάστευσης» που δημιούργησε πολιτική ευκαιρία με τα ανάλογα εκλογικά αποτελέσματα.

Στην παρούσα εργασία η συγκριτική ερμηνεία της εκλογικής παρουσίας των ακροδεξιών κομμάτων της πρώτης μεταπολιτευτικής περιόδου¹ σε σχέση με τις πρόσφατες εκλογικές επιτυχίες της «νέας άκρας δεξιάς» αποτελεί αφορμή για την αναζήτηση των ιδιαιτεροτήτων που παρουσιάζουν τα κόμματα της περιόδου αναφοράς μας (1974-1989), η οποία οριοθετήθηκε με γνώμονα τα βασικά διακυβεύματα που διαμόρφωσαν την πολιτική τους ατζέντα, αλλά και για την επιβεβαίωση της υπόθεσης ότι η κυκλοφορία της ιδεολογικής και ηγετικής ελίτ της ελληνικής ακροδεξιάς άλλοτε

¹ Σύμφωνα με τη διάκριση των πολιτικών κομμάτων του Duverger στο έργο του «Les Partis Politiques» πρόκειται για κόμματα εξωκοινοβουλευτικής προέλευσης με βαρύτητα των εξωκοινοβουλευτικών στοιχείων έναντι των πολιτικών στελεχών, ² Πρόκειται για την Εθνική Δημοκρατική Ένωση, την Εθνική Παράταξη και το Κόμμα Προοδευτικών.

παρουσιάζει προσαρμοστικότητα στη μετακίνησή της σε «φίλα προσκείμενα» ιδεολογικά στρατόπεδα και άλλοτε περιχαράκωση σε φαινομενικά διαφορετικά αλλά ουσιαστικά συγγενή πολιτικά μορφώματα. Ειδικότερα όσον αφορά την πρώτη υπόθεση περί ιδιαιτερότητας του ακροδεξιού κομματικού χώρου της περιόδου 1974-1989, του λεγόμενου «εθνικού χώρου», όπως αποκαλείται από τους θιασώτες της, αυτή συνοψίζεται στην πολιτική έκφραση της εθνικιστικής ιδεολογίας που αρχικά οικειοποιούνται οι εκφραστές του φιλομοναρχικού και του «φιλοχουντικού» χώρου ως αποτέλεσμα της πρόσφατης «ταραγμένης» ιστορικής και πολιτικής συγκυρίας. Πρόκειται για σημεία που τα διαφοροποιούν από αντίστοιχα κόμματα της φάσης που εγκαινιάζεται για τον χώρο του ελληνικού εθνικισμού μετά την πτώση των σοσιαλιστικών καθεστώτων στις χώρες του λεγόμενου «ανατολικού μπλοκ». Η «νέα τάξη πραγμάτων» που οικοδομείται με νέες συνιστώσες όπως η παγκοσμιοποίηση και η αθρόα μετανάστευση ριζοσπαστικοποιεί το συντηρητικότερο μέρος του πολιτικού φάσματος, οπότε «οι νεοφασίστες κατεβαίνουν στους δρόμους.» (Giddens: 1999).

Απαραίτητο εργαλείο για την επιστημονική τεκμηρίωση της ανωτέρω θεωρητικής διατύπωσης αποτελεί ο πρώτος ερευνητικός στόχος του ανά χείρας πονήματος που συνοψίζεται στην «χαρτογράφηση» του ακροδεξιού χώρου, όπως διαμορφώθηκε στην Ελλάδα της υπό εξέτασης χρονικής περιόδου καθώς και η χρονολογική αναφορά στο "γενεαλογικό δέντρο" οργανώσεων, ρευμάτων και κομματικών μορφωμάτων. Η αποτύπωση αυτή επιχειρεί την διάκριση των υπό εξέταση πολιτικών οργανώσεων σε ριζοσπαστικές και εξτρεμιστικές οργανώσεις (σύμφωνα με Ignazi). Προς την κατεύθυνση αυτή κινείται η ανάλυση κυρίως του πολιτικού λόγου των κομμάτων, ώστε να διατυπωθεί «ο μείζων ορισμός», δηλαδή το σύνολο των ιδεολογικών αυτών στοιχείων σύμφωνα με την τυπολογία του C. Mudde² που αναλόγως της αξίας που έχουν σε κάθε μόρφωμα συνιστούν την κατάταξή τους στον άξονα του επιλεγέντος «θεωρητικού παραδείγματος»: εξτρεμιστική ή ριζοσπαστική δεξιά.

Στη διάρκεια της ερευνητικής διαδικασίας επιχειρείται και η αξιολόγηση των υπό εξέταση κομμάτων σε επίπεδο οργάνωσης, πολιτικού λόγου και ελίτ με έμφαση στην περιγραφή δικτύου των διασυνδέσεων ανάμεσα σε εκδοτικούς οίκους, πολιτικές κινήσεις και ελίτ που εντοπίζονται στον χώρο των νοσταλγών του χουντοφασισμού και των

² Mudde C. “*Populist radical right parties in Europe*”, Cambridge University Press, 2007

εκφραστών της "κοινοβουλευτικής ακροδεξιάς". Αφετηρία του στόχου αυτού είναι η επιστημονική θεμελίωση των ιδιαιτεροτήτων που παρουσιάζουν τα κόμματα της περιόδου αναφοράς μας (1974-1989) σε επίπεδο ιδεολογίας, οργάνωσης και ελίτ και διακυβεύματα που διαμόρφωσαν την πολιτική τους ατζέντα.

Η προφανής διαπίστωση της περιορισμένης εκλογικής απήχησης της ελληνικής ακροδεξιάς πολιτικής οικογένειας της περιόδου 1974-1989 δεν μπορεί παρά να οδηγήσει στην εστίαση της έρευνας στον εντοπισμό των αιτιωδών σχέσεων που αλληλοσυναπτόμενες οδηγούν στην αποτυχημένη έκβαση κάθε προσπάθειας συσπείρωσης και διάχυσης των εθνικιστικών αυτών συλλογικοτήτων σε κοινοβουλευτικό επίπεδο και μη. Ως βασικός ερμηνευτικός άξονας επελέγη η δέσμη των παραγόντων προσφοράς (supply factors σύμφωνα με τον Mudde) που συνοψίζονται στους εξωτερικούς και τους εσωτερικούς πόρους που καλούνται να διαχειριστούν τα κόμματα. Ειδικότερα στους εξωτερικούς παράγοντες ανήκει το πλέγμα των πολιτικών ευκαιριών³ που μακροπρόθεσμα αποτελεί το εκλογικό σύστημα. Σε μεσοπρόθεσμη βάση και βάσει θεωρίας ορθολογικής επιλογής εξετάζονται οι χειρισμοί της κυβερνώσας δεξιάς παράταξης (τακτική ενσωμάτωσης-απομόνωσης), καθώς και ο βαθμός πόλωσης ή σύγκλισης συστημικών κομμάτων. Τέλος στο πεδίο των βραχυπρόθεσμων πολιτισμικών παραγόντων αναλύεται η επίδραση της ηγεμονικής ιδεολογίας ηττημένων εμφυλίου και τα νέα διακυβεύματα μεταπολίτευσης.

Στο επίπεδο των εσωτερικών πόρων των κομματικών αυτών οργανώσεων (internal supply side σύμφωνα με τον Mudde) στο μικροσκόπιο της πολιτικής ανάλυσης τίθενται η ιδεολογία, η οργάνωση και οι ελίτ τους⁴ ως προς την συμβολή τους στην εκλογική έκβαση των κομματικών οργανώσεων. Τουλάχιστον σε ό,τι αφορά την συγκέντρωση του υλικού σχετικά με την εσωτερική δράση, οργάνωση και λειτουργία της ελληνικής άκρας δεξιάς, παρατίθεται ό,τι αποτέλεσε προϊόν επιστημονικής εμπειρικής μεθόδου, η αποτίμησή του όμως κρίνεται ανεπαρκής και αποσπασματική, διότι προσκρούει αφενός στο «σκόπελο» της χρονικής απόστασης και αφετέρου στην «εσωστρέφεια» και το «μυστήριο» που γενικά διακρίνει το οργανωτικό σκέλος της εν λόγω πολιτικής οικογένειας. Σε γενικές γραμμές πάντως φαίνεται να επιβεβαιώνεται η ύπαρξη ενός απλού οργανωτικού προτύπου, ιεραρχικού τύπου, με περιορισμένο αριθμό μελών και προσωποκεντρική δομή. Οι οργανώσεις νεολαίας που διαμορφώθηκαν εντός

³ Arzheimer K. & E. Karter, "Political opportunity structures and right-wing extremist party success"

⁴ Tarrow "actor centered theory of success"

κάποιων από αυτά τα κόμματα υπήρξαν φυτώριο νέων στελεχών και πηγή ριζοσπαστικών τοποθετήσεων που συχνά συνετέλεσε στη διάσπαση της ενιαίας κομματικής δομής. Γενικά στα υπό εξέταση κόμματα απουσιάζουν τα χαρακτηριστικά μαζικών κομμάτων της παλαιάς άκρας δεξιάς. Ο «στιγματισμός» που απειλούσε την ενεργή συμμετοχή στελεχών των οργανώσεων αυτών δυσχέραине την εξέλιξή τους, ενώ ανασταλτικό παράγοντα αποτελούσε και η εκλογική τους αποτυχία. Επίσης αναλύονται επαρκώς βάσει γραπτών πρωτογενών πηγών, που ωστόσο δεν επιβεβαιώνουν επίσημα οι προφορικές μαρτυρίες στελεχών των με τους οποίους ή γράφουσα επικοινωνήσε, οι εσωτερικές διαφωνίες και ιδεολογικές διαφοροποιήσεις που δεν «εξομαλύνθηκαν» από κάποια χαρισματική ηγεσία και συνετέλεσαν στον κατακερματισμό του χώρου και στην εκλογική του αποτυχία. Περαιτέρω ο παράγοντας ελίτ/ηγεσία κατηγοριοποιείται στην ύπαρξη χαρισματικής ηγεσίας (external leadership) και εσωτερικής θεσμικής ηγεσίας (internal/practical leadership).⁵ Κατά την διαδικασία αξιολόγησης των επιτελικών στελεχών δεν διαπιστώνεται η παρουσία κάποιας χαρισματικής προσωπικότητας η οποία θεωρητικά θα συνέβαλλε στην πολιτική ορατότητα των κομμάτων αλλά και στην θεσμοποίηση των εσωτερικών του διαδικασιών.

Αναφορικά με τον παράγοντα της ζήτησης (demand-side factor)⁶ που αποτελεί συμπληρωματικό θεωρητικό εργαλείο κατά την διερεύνηση των αιτιωδών σχέσεων που διαμορφώνουν την αποτυχημένη εκλογική έκβαση κομμάτων της άκρας δεξιάς, οι μακροπρόθεσμοι παράγοντες που αναφέρονται στη διεθνή βιβλιογραφία και εντοπίζονται στους παράγοντες του μεταβιομηχανισμού⁷, της παγκοσμιοποίησης, της οικονομικής κρίσης και των εθνικών συγκρούσεων⁸ ως συνιστώσες sine qua non της εκλογικής ανόδου της ακροδεξιάς κομματικής οικογένειας, απουσιάζουν από την υπό εξέταση χωροχρονική συγκυρία. Η προσπέλαση του βραχυπρόθεσμου πεδίου του παράγοντα αυτού, το οποίο εντοπίζεται στο ιδεολογικό προφίλ των ψηφοφόρων της άκρας δεξιάς, επιχειρήθηκε με την διανομή και την συμπλήρωση ερωτηματολογίου από ψηφοφόρους του δεξιού άκρου του πολιτικού συστήματος της εποχής εκείνης. Ωστόσο η χρονική

⁵ Συνήθως οι δύο αυτές κατηγορίες λειτουργούν αλληλοαποκλειόμενες, δηλ. ένας χαρισματικός ηγέτης συνήθως δεν προβαίνει σε αποτελεσματική θεσμοποίηση της ηγεσίας του κόμματος του, η οποία μετέρχεται από τα στάδια της διατύπωσης και απεύθυνσης του μηνύματος (identification), της οργάνωσης της δομής του κόμματος (organization) και της σταθεροποίησης οργάνωσης και εκλογικής απήχησης (stabilization).

⁶ Το συγκεκριμένο μοντέλο ανταποκρίνεται στην ερμηνεία κοινής εκλογικής έκβασης περιπτώσεων που εξελίσσονται σε κοινές «συγκυρίες».

⁷ Είναι ο παράγοντας που απουσιάζει από το παράδειγμα των χωρών του Ευρωπαϊκού Νότου και τις εξαιρεί από την εκλογική επιτυχία των ακροδεξιών κομμάτων της Δυτικής Ευρώπης σύμφωνα με τους Kitschelt και McGann.

⁸ Ωστόσο σε επίπεδο εμπειρικής έρευνας το κριτήριο αυτό δοκιμάστηκε ως προς την σχέση του με την εκλογική επίδοση της άκρας δεξιάς σε χώρες της Ανατολικής αλλά και της Δυτικής Ευρώπης χωρίς να διαπιστώνεται κάποια σταθερή σχέση.

απόσταση από την υπό εξέταση περίοδο αλλά και η επιφυλακτικότητα των ολιγάριθμων ψηφοφόρων που δέχθηκαν να συμμετάσχουν δεν παρήγαγε ένα αποτέλεσμα αντιπροσωπευτικό και αξιοποιήσιμο για την ερμηνεία του υπό διερεύνηση φαινομένου.

1.2 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΚΑΙ ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

1.2.1 ΜΕΘΟΔΟΣ

Σε επίπεδο ιστορικής αναλυτικής μεθόδου πραγματοποιήθηκε η αποδελτίωση πρωτογενών πηγών όπως τα καταστατικά των κομμάτων, ιδρυτικές διακηρύξεις, προκηρύξεις συνθήματα και συνεντεύξεις στελεχών του ακροδεξιού χώρου στον Τύπο, σε όποιες περιπτώσεις κατέστη δυνατόν να βρεθούν. Βάσει των στοιχείων αυτών επιχειρήθηκε η πολιτική ανάλυση στους άξονες της διάκρισης σε «επίσημο» και «εσωτερικό» πολιτικό λόγο. Η ποιοτική προσέγγιση της εις βάθος ανάγνωσης των κειμένων αυτών εστιάστηκε στον εντοπισμό των ιδεολογικών χαρακτηριστικών κάθε κομματικού μορφώματος και στην κατάταξη των τελευταίων βάσει της επισήμανσης πρωτευόντων και δευτερευόντων επιχειρημάτων (Mudde 2000). Βασικές πηγές πληροφόρησης αποτέλεσαν έντυπα του χώρου, έντυπα του αριστερού χώρου αλλά και εφημερίδες ευρείας κυκλοφορίας την εποχή εκείνη, αλλά και σχετικές πληροφορίες που είναι αναρτημένες σε ιστοσελίδες του σύγχρονου εθνικιστικού χώρου. Η ποικιλία εντύπων αποσκοπεί στην πολυπρισματική θεώρηση γεγονότων και διαδικασιών που υπήρξαν αμφιλεγόμενες δεδομένου και του πολωμένου πολιτικού κλίματος.

Επιπλέον ως ποιοτική μέθοδος ελέγχου των θεωρητικών υποθέσεων επελέγη η πραγματοποίηση συνεντεύξεων στη μη δομημένη μεν, εντοπισμένη δε μορφή της. Εφαρμόστηκε σε άτομα που εντάσσονται σε κοινό πολιτικό χώρο με ανάλογες εμπειρίες και αποτελούν κατά κάποιο τρόπο την ελίτ του. Επίσης διενεργήθηκε η ποσοτικοποίηση των απαντήσεων στις ανοικτές ερωτήσεις των ερωτηματολογίων και του περιεχομένου των μη τυποποιημένων συνεντεύξεων. Επικουρικά αναζητήθηκαν και αξιοποιήθηκαν συνεντεύξεις στελεχών της ελληνικής άκρας δεξιάς που δόθηκαν σε εφημερίδες της εποχής αλλά και μεταγενέστερα. Μέσω της στατιστικής επεξεργασίας των στοιχείων ανακαλύπτονται στατιστικές συσχετίσεις βάσει των οποίων ελέγχονται οι θεωρητικές υποθέσεις της έρευνας. Περισσότερες πληροφορίες για τις βιοματικές συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν αλλά και για αυτές που αποδελτιώθηκαν από τον Τύπο αναφέρονται στο παράρτημα 3.

1.2.2. ΔΕΔΟΜΕΝΑ

Τα υπό εξέταση ερευνητικά αντικείμενα τα οποία τέθηκαν σε επιστημονική δοκιμασία για την τεκμηρίωση των προαναφερθεισών ερευνητικών υποθέσεων είναι τα εξής:

α) κόμματα που έλαβαν μέρος σε εκλογικές αναμετρήσεις 1974-1989⁹ με ποσοστά άνω του 0,1 %, εντάσσονται στην πολιτική οικογένεια της άκρας δεξιάς βάσει κοινών θεματικών που παρουσιάζουν στον πολιτικό τους λόγο (εθνικισμός-φυλετισμός, αυταρχισμός, νόμος και τάξη) και τοποθετούνται πάνω στον πολιτικό άξονα Αριστερά-Δεξιά στα δεξιά του κόμματος της κατεστημένης δεξιάς παράταξης (Ignazi). Επίσης τα κόμματα αυτά έχουν συμπεριληφθεί σε έρευνες που έχουν γίνει για την ελληνικό ακροδεξιό χώρο της περιόδου αυτής (Dimitras, Ellinas, Kolonos). Σχετικά με τα κόμματα αυτά έχει συγκεντρωθεί και αποδελτιωθεί υλικό που αφορά σε ιδρυτική τους διακήρυξη, και σε προγραμματικές θέσεις, υλικό το οποίο βρέθηκε δημοσιευμένο σε εφημερίδες του «εθνικού χώρου» (Ελεύθερος Κόσμος, Εστία, Ελεύθερη Ώρα). Ειδικότερα για το Ε.Ν.Ε.Κ. μελετήθηκε το καταστατικό του, το οποίο διατέθηκε από ιδρυτικό του μέλος αλλά και έχει αναρτηθεί σε σχετική ιστοσελίδα (με την επωνυμία: κοινός παρονομαστής), την οποία αναγνωρίζει και διαχειρίζεται η οργάνωση. Επίσης υπάρχουν διαθέσιμες πληροφορίες σχετικά με τη δράση τους που δημοσιεύονται σε ημερολόγια στελεχών είτε παρασχέθηκαν κατά τη διάρκεια συνεντεύξεων που δέχθηκαν να δώσουν ιδρυτικά στελέχη τους. Παράλληλα αξιοποιήθηκαν στοιχεία από συνεντεύξεις που δόθηκαν από τους αρχηγούς τους και δημοσιεύθηκαν στον τύπο της εποχής, είτε από αντιδικίες που κατεγράφησαν μεταξύ στελεχών και στις οποίες δόθηκε δημοσιότητα από έντυπα του χώρου μεταξύ των οποίων ενίοτε διαπιστώνεται ανταγωνισμός.¹⁰

⁹ Τα στοιχεία του πίνακα αντλήθηκαν από την ιστοσελίδα της Βουλής που αναφέρεται σε παρελθούσες εκλογικές αναμετρήσεις (<http://www.ekloges.gr>) και συμπληρώθηκαν από στοιχεία του βιβλίου «Η κοινή γνώμη στην Ελλάδα 2004» του Ινστιτούτου VPRC, εκδόσεις Σαβάλλα, 2005, κυρίως για τα κόμματα με την ασθενέστερη εκλογική δύναμη που δεν περιλαμβάνονται στα στοιχεία της Βουλής

¹⁰ Χαρακτηριστική είναι η πολεμική την οποία εξαπολύει η εφημερίδα «Ελεύθερη Ώρα» το 1985 κατά της ΕΠΕΝ εκφράζοντας τη γενικότερη δυσaréσκεια «βασιλοφρόνων ψηφοφόρων» κατά «παπαδοπουλικών» στελεχών της παράταξης, στους οποίους και επιρρίπτονται ευθύνες για την εκλογική αποτυχία της 2ας Ιουνίου 1985.

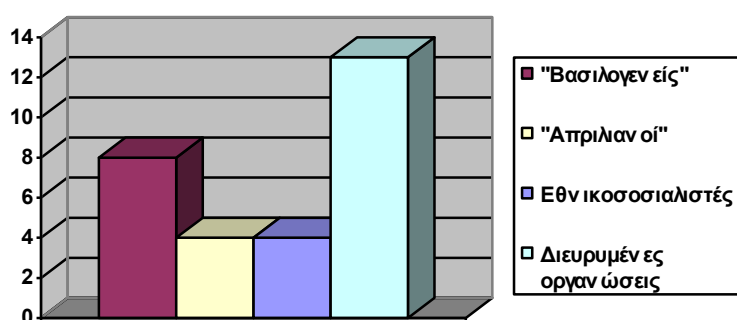
ΚΟΜΜΑΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΑ ΨΗΦΩΝ ΒΟΥΛΕΥΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ(B) & ΕΥΡΩΕΚΛΟΓΕΣ (Ε) ΑΠΟ ΤΟ 1974 ΩΣ ΤΟ 1989							
	1974 (B)	1977 (B)	1981(B)	1981 (E)	1984 (E)	1985 (B)	1989 (B)	1989(E)
<u>ΨΗΦΙΣΑΝΤΕΣ</u>	4.963.258	5.193.891	5.753.478	5.752.344	6.012.203	6.423.096	6.669.228	6.704.752
<u>Εθνική Δημοκρατική Ένωση (Ε.Δ.Ε.)</u>	1,07%							
<u>Εθνική Παράταξις (Ε.Π.)</u>		6,82%						
<u>Κόμμα Προοδευτικών</u>			1,69%	1,95%	0,17%			
<u>Εθνική Πολιτική Ένωση (Ε.Π.Ε.Ν.)</u>					2,29%	0,6%	0,32%	1,16%

Στην κατηγορία αυτή των κομμάτων που προηγούνται ανήκει και το Κίνημα Ελλήνων Μεταρρυθμιστών (Κ.Ε.Μ.Ε.), το οποίο κατήλθε στις Εθνικές Εκλογές του 1981 λαμβάνοντας ποσοστό 0,8%. Ωστόσο δεν συμπεριλαμβάνεται στην ανάλυση της σχετικής ενότητας¹¹ διότι δεν κατέστη δυνατό να συγκεντρωθεί επαρκές υλικό για την ιδεολογική αλλά και την οργανωτική ταξινόμησή του. Αναφέρεται ωστόσο στην κατηγορία των μορφωμάτων που ακολουθεί.

β) οργανώσεις και κόμματα με ισχνή εκλογική δύναμη (κάτω του 0,1%) που επελέγησαν διότι πολλά από τα στελέχη τους εξελίχθηκαν σε ελίτ του «εθνικού χώρου» και σφράγισαν τις εξελίξεις εντός του είτε με την συμβολή τους στην ιδεολογική του εξέλιξη (συγγραφικό έργο, δημόσια παρουσία τους), είτε με την ένταξή τους και την υποψηφιότητά τους σε μεταγενέστερα κομματικά μορφώματα της πολιτικής αυτής οικογένειας. Τα κριτήρια ένταξης των οργανώσεων αυτών στο χώρο της άκρας δεξιάς είναι κοινά με των κομμάτων που προαναφέρθηκαν. Επίσης η επιλογή των πολιτικών αυτών μορφωμάτων αποσκοπεί να καταδείξει την τριμερή ιδεολογική διάκριση της

¹¹ Βλ. Ενότητα 3^η «Χαρτογράφηση και γενεαλογικό δένδρο κομμάτων και οργανώσεων.», σελ. 28

ελληνικής άκρας δεξιάς κατά την υπό εξέταση περίοδο, στην οποία κατέληξε η εξέταση των ερευνητικών δεδομένων: ιδεολογία προσκείμενη στον βασιλικό θεσμό, στην προηγηθείσα επταετία των συν ταγματαρχών και στον εθνικοσοσιαλισμό. Παράλληλα είναι ενδεικτική του κατακερματισμού που επικρατεί στον υπό διερεύνηση πολιτικό χώρο της περιόδου αυτής και κατέληξε στην αδυναμία διαμόρφωσης ενιαίου και μαζικού κομματικού σχηματισμού έκφρασης του ελληνικού εθνικισμού. Οι οργανώσεις που ανθολογήθηκαν¹² στην πλειοψηφία τους δεν παρουσιάζουν ιδεολογικό προσανατολισμό που προσιδιάζει σε αποκλειστικά μία και μόνο από τις προηγηθείσες κατηγορίες. Σχηματικά το φαινόμενο αυτό παρουσιάζεται ως εξής:

ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ ¹³		
1. «Βασιλογενείς»	2. «Απριλιανούς»	3. «Εθνικοσοσιαλιστές» ¹⁴
«Ένωση Ελλήνων Εθνικιστών» του Σ. Σαραντάκου	Κίνημα Ελλήνων Μεταρρυθμιστών (Κ.Ε.Μ.Ε.)	«Εθνικόν Σοσιαλιστικόν Κόμμα Ελλάδος» του νεοναζιστή Δ. Ναστούλη
«Πανελλήνιος Εθνικός Συναγερμός» του Α. Βρεττάκου	«Πνευματική Αναμορφωτική Κίνηση» Π. Λάκογλου (μετεξέλιξη των «Αχαιών» επί δικτατορίας)	«Κόμμα Ελληνοσοσιαλιστών» του Ν. Ηράκλειτου
«Πανελλήνιος Κινήσις Βασιλευομένης Δημοκρατίας»	Ιωάννης Καποδίστριας του Σπ. Σταθόπουλου	Φοιτητική Ελληνική Πρωτοβουλία (Φ.Ε.Π.)
«Εθνική Εταιρεία Μελετών» του Γ. Βακαλόπουλου	«Εθνικόν Φως» του Αθ. Θωμόπουλου με το ομώνυμο περιοδικό	«Λαϊκός Σύνδεσμος Χρυσή Αυγή»
Κίνημα Εθνικής Δράσεως Γ.		Νέοι Εθνικοσοσιαλιστές

¹² «Αντί», τ. 22, 2 5 Ιουλίου 1975, «Βασιλοχουντισμός Κυβερνητικός Στρουθοκαμηλισμός» σελ. 7-11 και Αντί», τ. 66, Μάρτιος 1977, σελ. 8-10 «Το παρακράτος»,

¹³ Ακόμη και για οργανώσεις που σύμφωνα με τα δημοσιεύματα αποτελούν αμιγείς κατηγορίες, αυτό ισχύει μόνο ως προς τις επίσημες εξαγγελίες τους, αφού ανατρέχοντας στην πολιτική διαδρομή των στελεχών της συχνά διαπιστώνονται συχνά ιδεολογικές «παρεκκλίσεις», π.χ. μεταστροφή χουντικών στελεχών προς τους βασιλόφρονες.

¹⁴ Με εξαίρεση τις εθνικοσοσιαλιστικές οργανώσεις Φ.Ε.Π. και «Λαϊκός Σύνδεσμος Χρυσή Αυγή» που η δράση τους εντοπίζεται τη δεκαετία του '80, οι υπόλοιπες αναφέρονται στα άρθρα της προηγούμενης παραπομπής.

Αρκουδάκου		
«Ελεύθεροι Έλληνες επαναφοράς Βασιλέως»		
«Πανελλήνιο Κίνημα Βασιλευομένης Δημοκρατίας» του Ν. Παπανικολάου		
Εθνική Αντικομμουνιστική Νεολαία Ελλάδος (Ε.Α.Ν.Ε.)		
«Λαϊκός Συναγερμός». του στελέχους της «Χ» Γ. Δημητριάδη και την πολιτική σύμπραξη Κ. Πλεύρη και Ν. Φαρμάκη		
«Συνταγματική Βασιλική Παράταξις» κόμμα του Γ. Τριαντόπουλου νυν φιλοβασιλικού και «υμνητή» του χουντικού Ανδρουτσόπουλου		
«Εθνικό Ενωτικό Κόμμα» του χουντικού στρατηγού Ν. Λουμάκη και του απολογητή του ΙΔΕΑ στρατηγού Γ. Καραγιάννη		
«Βασιλική Εθνική Παράταξη» του Αλ. Κουντουρά και Δημ. Θεοδοσίου (εφημερίδα «Βασιλευομένη Εθνική Δημοκρατία»)		
«Βυζαντινή Εθνική Οργάνωση» κόμμα του Αλ. Κουντουρά		
«Εθνικό Μέτωπο Πολιτικής Ριζοσπαστικής Οργανώσεως Συναδελφώσεως» (ΕΜΠΡΟΣ) του Δημήτρη Σφαέλλου		
«Βασιλική Ένωση» του υπασπιστή των δικτατόρων Γ. Κουρούκλη		
«Αντιστασιακή Εθνική Βασιλική Οργάνωση» του Κ. Κουμέλη		
«Κόμμα Εθνικής Αναγεννήσεως» του Π. Μπούγου		
«Ελληνοκράτες» του Σπύρου Σταυρόπουλου		
	Κίνημα «4 ^{ης} Αυγούστου» του Κ. Πλεύρη	
	«Πνευματικό Κίνημα» Ανδρέα Δενδρινού (περιοδικό «Κίνημα»)	
	ΧΡΙΚΕ του Π. Μανωλόπουλου με όργανο την «Εθνική Ένωση Νέων Επιστημόνων»	

Βασικό συμπέρασμα της ανωτέρω απεικόνισης αποτελεί ότι τριμερής κατάταξη των προαναφερθεισών οργανώσεων βάσει του ιδεολογικού τους χαρακτήρα δεν προϋποθέτει και στεγανά στη διακίνηση των μελών τους. Οι λεγόμενοι νοσταλγοί του δικτατορικού καθεστώτος προκύπτουν οργανωτικά δραστηριότεροι και ιδεολογικά περισσότερο «διαλλακτικοί», ώστε να συνυπάρχουν με άλλες ιδεολογικές αποχρώσεις του ακροδεξιού χώρου, προκειμένου να επιτύχουν την αυτόνομη ένταξή τους στο νέο πολιτικό σύστημα. Σύμφωνα με έντυπο της εποχής του αριστερού πολιτικού χώρου και με αφορμή τις δηλώσεις Γραμματέα του Υπουργείου Δημοσίας Τάξεως τον Ιούνιο του 1975 περί

«ελάχιστων γνωστών εκδηλώσεων των φιλοβασιλικών»¹⁵, οι φιλοβασιλικές οργανώσεις είναι «διάτρητες από χουντικούς, παρακρατικούς, ΕΚΟΦίτες, αλκίμους, ναζιστές και εθνιοσοσιαλιστές» μεταξύ των οποίων υπάρχει πλέγμα συνεργασίας. Ο χαρακτηρισμός «πολύπλοκη αλχημεία» που έχει αποδοθεί στο φαινόμενο της άκρας δεξιάς ταιριάζει απόλυτα στην ελληνική περίπτωση της πρώτης μεταπολιτευτικής περιόδου, ώστε να αποδώσει την χαλαρή διαφοροποίηση της εκ πρώτης όψεως κατακερματισμένης παρουσίας σε ιδεολογικό επίπεδο. Τη διαμεσολάβηση αιτημάτων εκ μέρους πρωταγωνιστών του πολιτικού χώρου προ της μεταπολίτευσης επιδιώκουν συγκεκριμένα στελέχη, τα οποία εναλλάσσονται από οργάνωση σε οργάνωση χωρίς να επιτύχουν ευρύτερη απήχηση.

¹⁵ «Αντί», τ. 22, 2 5 Ιουλίου 1975, «Βασιλοχουντισμός Κυβερνητικός Στρουθοκαμηλισμός» σελ. 7-11. Στόχος του δημοσιεύματος είναι να αντικρούσθει ο ισχυρισμός του Γραμματέα Δημ. Τάξεως Α. Μπάλκου περί λειτουργίας μόνο 10 ακροδεξιών οργάνσεων.

2. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΤΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΑΚΡΑΣ ΔΕΞΙΑΣ

«...είναι μέσα στο σύνθετο πλαίσιο της κοινωνίας και του Κράτους που θα μπορέσει να υπάρξει η ιστορία ενός κόμματος, γεγονός που θα μας επέτρεπε να πούμε πως το να γραφεί η ιστορία ενός κόμματος σημαίνει σε τελική ανάλυση να γραφεί η συνολική ιστορία μιας χώρας.»

(Gramsci 1975: 455-456)

2.1. ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΔΙΕΥΚΡΙΝΙΣΕΙΣ

Οι έρευνες που έχουν έως σήμερα ασχοληθεί με την πολιτική οικογένεια της άκρας δεξιάς και επικεντρώνονται κυρίως στα κόμματα των χωρών της δυτικής Ευρώπης βρίθουν εννοιολογικών ορισμών που αναφέρονται σε αυτά: για τον προσδιορισμό της κομματικής αυτής οικογένειας καταγράφονται στη βιβλιογραφία οι όροι άκρα δεξιά (far right)¹⁶, εξτρεμιστική δεξιά (extreme right)¹⁷, ριζοσπαστική δεξιά (radical right)¹⁸, νεολαϊκισμός (new populism)¹⁹, ριζοσπαστική λαϊκιστική δεξιά (radical right-wing populism)²⁰, δεξιός λαϊκισμός (right-wing populism)²¹, εθνοτισμός (nativism)²², αποκλείων λαϊκισμός (exclusionary populism)²³, αντιμεταναστευτικός (anti-immigrant)²⁴. Η ποικιλία αυτή είναι κυρίως απόρροια της έλλειψης σαφούς εννοιολόγησης του υπό εξέταση ερευνητικού πεδίου, καθώς, όπως αποδεικνύεται από την παράθεση των βασικών θεωρητικών προσεγγίσεων στη συνέχεια, δεν υπάρχει απόλυτη συμφωνία μεταξύ των ερευνητών σχετικά με τα βασικά χαρακτηριστικά που οδηγούν στην ταξινόμηση των κομματικών μορφωμάτων στην ακροδεξιά πολιτική οικογένεια.

Η σκιαγράφηση των κομματικών μορφωμάτων που εντοπίζονται στα δεξιότερα της καθεστηκυίας δεξιάς παράταξης στον οριζόντιο άξονα δεξιάς-αριστεράς, παρουσιάζει τέτοια ποικιλία ιδεολογικών αποχρώσεων και πολυσυλλεκτικότητα στο εκλογικό της σώμα, ώστε, όπως εύστοχα παρατηρεί ο **P. Hainsworth**, αποτελεί «μια πολύπλοκη αλχημεία». Είτε πρόκειται για κόμματα της ριζοσπαστικής/άκρας δεξιάς (radical/ far right) που παρουσιάζουν φανερή απόκλιση από τις επικρατούσες δημοκρατικές τάσεις, έστω και χωρίς εξτρεμιστικές εκφάνσεις, είτε της εξτρεμιστικής

¹⁶ Marcus 2000;, Γεωργιάδου 2008;

¹⁷ Hainsworth 2000a;, Ignazi 1994;,

¹⁸ Kitschelt & McGann 1995;, Minkenberg 1998;,

¹⁹ Taggart 1995;

²⁰ Betz 1994, Zaslove 2004;

²¹ Eismann 2002;

²² Fetzer 2000;

²³ Betz 2001

²⁴ Fennema 1997;

δεξιάς (extreme right) που εκδηλώνει ανοιχτά αντικοινοβουλευτικές, αντιπλουραλιστικές και αντικομματικές πεποιθήσεις, η πολιτικά αμφιταλαντευόμενη στάση τους μεταβάλλεται ως προς την ποιότητα και την αναλογία στην ποσότητα των προγραμματικών τους αρχών, ώστε η S. Backer (Γεωργιάδου: 2008) να οδηγείται στην διαπίστωση της ύπαρξης χρονικά τριών κυμάτων: Καταρχάς στο πρώτο κύμα της πρώτης μεταπολεμικής περιόδου, οπότε και παρουσιάζεται άμεση σύνδεση των κομματικών μορφωμάτων του χώρου με κατάλοιπα του φασιστικού παρελθόντος. Ακολουθεί το δεύτερο κύμα από τη δεκαετία του 1970 της μεταβιομηχανικής άκρας δεξιάς με υιοθέτηση μεταϋλιστικών διακυβευμάτων που σχετίζονται με αξιακές αλλαγές που επιφέρουν οι οικονομικοί μετασχηματισμοί και καθιερώνουν αλληλεπίδραση πλέον του homo economicus όχι με τις μηχανές αλλά με τα άλλα δρώντα υποκείμενα.²⁵ Το επίκεντρο μετατοπίζεται από το πεδίο της ταξικής σύγκρουσης στο πεδίο των διαπροσωπικών σχέσεων με έμφαση στην ενδυνάμωση του «αισθήματος της κοινότητας» και του ανήκειν», ως αντιστάθμισμα στις ευμετάβλητες κοινωνικές συνθήκες. Δεδομένης της σύγκλισης των πολιτικών θέσεων των συστημικών κομμάτων, μεσοπρόθεσμες συνθήκες πολιτικής ευκαιρίας²⁶ δημιουργούνται τόσο στη φιλελεύθερη αριστερά με τις κινηματικές πρακτικές των Πράσινων κομμάτων που αποσκοπούν στην διεύρυνση των δημοκρατικών διαδικασιών, όσο και στην άκρα δεξιά που επιδιώκουν την καθιέρωση «συνθηκών ελέγχου» μέσω της πίστης σε παραδοσιακές αξίες και της έμφασης στην εθνική ταυτότητα. Άλλα μεταϋλιστικά διακυβεύματα, όπως αυτά που σχετίζονται με την προστασία του περιβάλλοντος, αποτελούν κοινό τόπο και για τα δύο πολιτικά άκρα. Στην νέα άκρα δεξιά του τρίτου κύματος που εμφανίζεται από την δεκαετία του 1990 στον μεταμοντέρνο και παγκοσμιοποιημένο κοινωνικό περιβάλλον, δεσπόζει η έννοια του «προνοιακού σοβινισμού» που συνδέεται με την επιλογή παρεμβατικής και προνοιακής κρατικής πολιτικής θέτοντας ωστόσο κριτήρια εθνικοπολιτισμικά που αποκλείουν αλλότριες εθνοτικές ομάδες.

Για τον **Taggart**²⁷ τα δεξιά κόμματα διαμαρτυρίας εκφράζουν τον νέο-λαϊκισμό. Ο **H. G. Betz**²⁸ αναφέρεται στα νέα κόμματα της Α.Δ με τον όρο «ριζοσπαστική λαϊκίστικη δεξιά», ενώ ο **Ignazi**²⁹ επισημαίνει τρία κριτήρια για την κατηγοριοποίηση

²⁵ Ignazi P. "New challenges: post materialism and the extreme right" Estudio/Working Paper 1996/91

²⁶ Arzheimer K. & E. Karter "Political opportunity structures and right-wing extremist party success, *European Journal of Political Research* v. 45 (2006): 419-443

²⁷ Taggart P. "New Populist parties in Western Europe" 1995, *West European Politics*,

²⁸ Betz H.-G. "The new politics of resentment: Radical Right-Wing Populist Parties in Western Europe.", *Comparative Politics* Vol.25 n. 4(1993)p.p. 413-427

²⁹ Ignazi P. "New challenges: post materialism and the extreme right" Estudio/Working Paper 1996/91

των κομμάτων της Α.Δ.: Πρώτον την τοποθέτησή τους στον πολιτικό άξονα στα δεξιά των συστημικών δεξιών κομμάτων, δεύτερον σε επίπεδο ιδεολογίας τη σύνδεσή τους με φασιστικά καθεστώτα και τρίτον το βαθμό αποδοχής ή απόρριψης του πολιτικού συστήματος. Βάσει των κριτηρίων αυτών καταλήγει στην κατηγοριοποίηση σε κόμματα της παλαιάς (παραδοσιακής) και της νέας (μεταβιομηχανικής) άκρας δεξιάς με τα πρώτα να πληρούν το δεύτερο και τα τελευταία το τρίτο κριτήριο. Ωστόσο και στον ορισμό αυτό του Ignazi ενυπάρχει η διάκριση μεταξύ λαϊκιστικής και εξτρεμιστικής δεξιάς. Εγγύτερα στο θεωρητικό παράδειγμα του **Ignazi** βρίσκεται η ανάλυση του **Taggart** ως προς τα νέο-φασιστικά και τα νέο-λαϊκιστικά κόμματα.

Κατά τον **Taggart** ιδεολογικά ο νεολαϊκισμός εντοπίζεται στο χώρο της δεξιάς και αυτοπροσδιορίζεται ως εκπορευόμενος από τον μέσο άνθρωπο αλλά στρεφόμενος κατά του συστήματος και αυτών που το ελέγχουν. Ο αυτοπροσδιορισμός των ιδεολογικών του αρχών δεν εντοπίζεται στην κατάφαση των στοιχείων που το εννοιολογούν αλλά στην επισήμανση αυτών που δεν οικειοποιείται. Σε σχέση με τον προσδιορισμό «νέο»- ουσιαστικά υπονοείται το κοινωνικοπολιτικό περιβάλλον που ανέδειξε η μεταπολεμική συγκυρία και διαμόρφωσε για τα κόμματα αυτά διεκδικήσεις κοινές με αυτές αντισυστημικών κομμάτων που κινούνται στον αντίποδα του πολιτικού συστήματος, πχ. Πράσινα κόμματα. Πρόκειται για διακυβεύματα που ανέδειξε η χρεοκοπία του συστήματος κοινωνικής πρόνοιας και δημοκρατίας και παράλληλα με την αύξηση της ανεργίας δημιούργησαν βραχυπρόθεσμες πολιτικές ευκαιρίες ανάδειξης των κομμάτων αυτών. Το πεδίο ευρέως και δυσαρεστημένου εκλογικού σώματος διαμόρφωσε νέες συνθήκες ρεπερτορίου δράσης και πολιτικού λόγου για τα κόμματα αυτά που αρνούνται επίσημα την τοποθέτησή τους στα δεξιά. Στην πραγματικότητα ο ιδεολογικός προσανατολισμός του νέο-λαϊκισμού είναι φιλελεύθερος με έμφαση στην ηθική αξία του ατομικισμού και την κριτική του κρατικού παρεμβατισμού στην μεταπολεμική πραγματικότητα. Η παραδοχή ότι το μεταπολεμικό πολιτικό σύστημα απέτυχε, φέρνει αντιμέτωπα τα αντίστοιχα κομματικά μορφώματα με την ίδια την κομματική τους υπόσταση (anti-party parties)³⁰, την οποία αρνούνται αλλά μέσω αυτής επιδιώκουν την πολιτική τους ορατότητα, απευθυνόμενα στον μέσο καθημερινό άνθρωπο (ordinary man) που δεν παρεκκλίνει από συγκεκριμένες προδιαγραφές, κατά βάση εθνικότητας και φυλής. Κοινό σημείο με τα νεοφασιστικά κόμματα αποτελεί η προώθηση του διακυβεύματος της λαθρομετανάστευσης, με τη διαφοροποίησή τους να

³⁰ Mudde C. "The paradox of the antiparty-party: Insights from the Extreme Right." *Party Politics*, 1996

επέρχεται όταν τα πρώτα τοποθετούνται συνήθως και εναντίον «συστημικών πολιτικών» όπως η φορολογική ατζέντα. Σε οργανωτικό επίπεδο στα νέο-λαϊκίστικα κόμματα δεσπόζουν οι αρχές του συγκεντρωτισμού και της χαρισματικής προσωπικότητας του ηγέτη, οι οποίες σε συμβολικό επίπεδο σηματοδοτούν την ιδιαιτερότητα των κομμάτων αυτών συγκριτικά με τα συστημικά κόμματα που επιλέγουν την αποκεντρωμένη γραφειοκρατική οργάνωση. Σε συνάρτηση με την εκλογική τους βάση τα εν λόγω κόμματα παρουσιάζονται ως φαινόμενο διαμαρτυρίας δημιουργώντας ευνοϊκές συνθήκες προσφοράς για ευρύτερες ομάδες ψηφοφόρων εν συγκρίσει με τα νεοφασιστικά κόμματα. Άλλωστε η πολιτική επιβίωση των τελευταίων κατέστη αδύνατη στις ευρωπαϊκές χώρες της Μεσογείου (Ελλάδα, Ισπανία, Πορτογαλία) που είχαν βιώσει προηγουμένως την μετάβαση στη δημοκρατία από αυταρχικά καθεστώτα που είχαν προηγηθεί. Στις περιπτώσεις αυτές η δεξιά κυβερνώσα παράταξη που βρέθηκε στο κυβερνητικό τιμόνι της εκάστοτε «νεαρής» φιλελεύθερης μεσογειακής δημοκρατίας εφάρμοσε τη στρατηγική ευρύτερων συμμαχιών αλλά και ενσωμάτωσης κομματικών μορφωμάτων που είχαν άμεση σχέση με τα προηγθέντα αυταρχικά καθεστώτα.

Ο χώρος της ριζοσπαστικής λαϊκίστικης δεξιάς σημειώνει σύμφωνα με τον **H. G. Betz** αξιοσημείωτη εκλογική άνοδο στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης, την οποία συσχετίζει με την αύξηση της ξеноφοβίας και του ρατσισμού στην Ευρώπη, εξαιτίας της αθρόας εισροής μεταναστών από τα τέλη της δεκαετίας του 1980. Ο συγκεκριμένος πολιτικός χώρος υποδεικνύει την μετανάστευση ως βασική αιτία για την αύξηση της ανεργίας και την αλλοίωση της εθνικής ομοιογένειας των χώρων υποδοχής. Στην πολιτική του ατζέντα επίσης συμπεριλαμβάνονται νεοφιλελεύθερες πρακτικές που συνοψίζονται πρωταρχικά σε καταγγελία του παρεμβατικού και πελατειακού κράτους, της γραφειοκρατίας και της υπεροψίας των πολιτικών κρατούντων και δευτερευόντως σε οικονομικές εξαγγελίες. Όλα αυτά αποκαλύπτουν τη στόχευση στη δυσарέσκεια των «δύο τρίτων» της μεταβιομηχανικής κοινωνίας απέναντι στους κοινωνικούς και οικονομικούς μετασχηματισμούς. Σύμφωνα με άλλη άποψη η άνοδος της ριζοσπαστικής λαϊκίστικης δεξιάς αποτελεί ένδειξη ευρύτερου μετασχηματισμού στην πολιτική κουλτούρα των μεταμοντέρνων δυτικών κοινωνιών: στον αντίποδα των μεταύλιστικών διακυβευμάτων της άκρας αριστεράς, όπως είναι η πολυπολιτισμική κοινωνία και το περιβάλλον, η ριζοσπαστική λαϊκίστικη δεξιά αντιτείνει υλιστικές αξίες όπως οικονομική και τεχνολογική ανάπτυξη και η επιστροφή στην παραδοσιακή ηθική και τις αρχές του νόμου και της τάξης. Η αντιφατική αυτή σύζευξη της αντιδραστικής αντιμεταναστευτικής πολιτικής και του περιορισμού της αυτονομίας στις πολιτισμικές

εκφράσεις αφενός, με τον φιλελεύθερο οικονομικό ατομικισμό αφετέρου, αποσκοπεί στην αποτελεσματικότερη διείσδυση στο εκλογικό σώμα το οποίο αποτελούν οι «χαμένοι» και οι «ευνοημένοι» των δυτικών μεταμοντέρνων κοινωνιών.

Το φαινόμενο της ακροδεξιάς διαθεσιμότητας που μετατρέπεται σε ακροδεξιά ψήφο αποτελεί κατά τους Scheuch και Klingemann³¹ «κανονική παθολογία των σύγχρονων βιομηχανικών κοινωνιών». Η μετατόπιση αυτή του εκλογικού σώματος παρουσιάζεται ενισχυμένη κυρίως στις τάξεις των «θυμάτων» του εκσυγχρονισμού (άνεργοι, χειρώνακτες, συνταξιούχοι, ελεύθεροι μικροεπαγγελματίες) που είναι οι πλέον δυσανεσθημένοι από την ποιότητα του κομματικού ανταγωνισμού και την κατίσχυση των κομμάτων καρτέλ³² που εντείνει την πολιτική ρευστότητα. Καταφύγιο στην αβεβαιότητα και τη δυσανεσθεια των ψηφοφόρων αυτών αποδεικνύεται ότι προσφέρουν τα ρεύματα της νέας άκρας και ριζοσπαστικής δεξιάς που προσφεύγουν στην ιδέα ενός status quo ante, σε μια φυλετικά και πολιτισμικά ομοιογενή και κλειστή κοινωνία με ισχυρό κράτος. Αυτή η επίκληση της προόδου της κλειστής εθνοπολιτισμικής κοινότητας συνάδει με την απαξίωση των θεσμών της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας και κυρίως των πολιτικών κομμάτων προωθώντας την πατερναλιστική άποψη μιας άμεσης και απευθείας σχέσης με τον Λαό. Στο σημείο αυτό τεκμηριώνεται η εκλεκτική συγγένεια της λαϊκίστικης ιδεολογίας και του πολιτικού λόγου των μορφωμάτων της άκρας δεξιάς. Το καταγγελλικό περιεχόμενο είναι αυτό που υπερσχύει στο πολιτικό στυλ και λόγο τους (κατά των κομμάτων, των ελίτ, της ισότιμης πρόσβασης των μεταναστών σε ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, των διαδικασιών αντιπροσώπευσης έναντι των διαδικασιών άμεσης δημοκρατίας.) Στα πλαίσια του δεξιού λαϊκισμού επιτυγχάνεται η συγχώνευση αντίθετων πολιτικών ρευμάτων που βρίσκονται σε όλο το πολιτικό φάσμα, η συναίρεση διαφορετικών συμφερόντων και προσδοκιών στο όνομα μιας οργανικής κοινωνίας και ενός οργανικά δεμένου «Λαού» αλλά και η σύντηξη του υπαρκτού δημοκρατικού καθεστώτος με τον προσδοκώμενο ιδεότυπό της στα πλαίσια ενός «επιλεκτικού εθνολαϊκίστικου καθεστώτος»³³

³¹ Erwin K. Scheuch and Hans D. Klingemann (1967)

³² Katz R., Mair P. "Changing Models of Party Organization and Party Democracy", 1995 Sage Publications

³³ Γεωργιάδου Β. πρόλογος, Hainsworth P.(επιμ.)"Η Ακροδεξιά - Ιδεολογία, πολιτική, κόμματα", 2004

2.2. Η ΣΧΕΣΗ ΤΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΚΡΑΣ ΔΕΞΙΑΣ ΜΕ ΤΗΝ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΗ «ΚΟΜΜΑΤΙΚΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ» ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ.

Η σύγκριση που επιχειρείται στην παρούσα ενότητα αφορά την ελληνική άκρα δεξιά με την αντίστοιχη των χωρών στη Δυτική Ευρώπη από την Μεταπολίτευση έως το 1989 εξαιρώντας τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης στις οποίες ίσχυε το καθεστώς του υπαρκτού σοσιαλισμού και ως εκ τούτου η εμφάνιση της ακροδεξιάς εκεί παρουσιάζει κάποιες διαφοροποιήσεις όσον αφορά την αφετηρία και την όλη πορεία της. Άλλωστε και μετά το 1989 στις χώρες αυτές η ερμηνεία της εκλογικής πορείας ακροδεξιών μορφωμάτων πραγματοποιείται με διαφορετικούς όρους δεδομένων των διαφορετικών κοινωνικών και πολιτικών συνθηκών που επικράτησαν και ανάγουν τον αντισιμιτισμό και τον αντισιγκανισμό σε βασικά διακυβεύματά τους.³⁴ Σε κάθε περίπτωση ισχύει η υπόθεση ότι διαφορετικά πολιτικά συστήματα δημιουργούν διαφορετικές πολιτικές ευκαιρίες ή περιορισμούς κατά την συμμετοχή τους στις εκλογικές διαδικασίες.³⁵

Σύμφωνα με τον **P. Ignazi** η εκλογική παρουσία των κομμάτων της ευρωπαϊκής άκρας δεξιάς από το 1980 ως το 1994 συνοψίζεται σε τέσσερις κατηγορίες³⁶: τα ισχυρά με εκλογικά ποσοστά περίπου 10%, τα μεσαία με ποσοστά περίπου 3%-6%, τα περιορισμένης βαρύτητας κόμματα που δεν συγκεντρώνουν ποσοστά άνω του 3% και τα ασήμαντα κόμματα³⁷ που δεν σημείωσαν καμία εκλογική επιτυχία. Στην τελευταία κατηγορία εντάσσονται τα κόμματα της ελληνικής άκρας δεξιάς που παρουσιάζονται στην πολιτική σκηνή μετά το 1974-³⁸. Κατά τη χρονική αυτή περίοδο στην Δυτική Ευρώπη το πολιτικό σύστημα ταυτίστηκε με νέους εξωτερικούς παράγοντες πολιτικής ευκαιρίας³⁹, συστημικούς, πολιτικούς και πολιτισμικούς, που επέφεραν απροσδόκητες εξελίξεις. Η μεταβολή του κομματικού συστήματος, όπως εκφράστηκε με την εκλογική

³⁴ Οι συνθήκες αυτές δεν φαίνεται να ευνόησαν την πολιτική ορατότητα των κομμάτων της άκρας δεξιάς, π.χ. στις βουλευτικές εκλογές του 2002 στην Ουγγαρία η άκρα δεξιά δεν βρήκε χώρο πολιτικής έκφρασης στις σκληρές συνθήκες πώλωσης.

³⁵ Jungerstam-Mulders 2006

³⁶ Στην πρώτη κατηγορία ανήκει το Εθνικό Μέτωπο (FN) στη Γαλλία, το MSI στην Ιταλία και το FPÖ στην Αυστρία. Ποσοστά 3 έως 6% συγκεντρώνουν το VIB στο Βέλγιο, το FRP στη Νορβηγία, το NyD στη Σουηδία, το Autopartei και το AN/SD στην Ελβετία. Ποσοστά κατώτερα του 3% συγκεντρώνουν το CD στην Ολλανδία, το FNB στο Βέλγιο και το Republikaner στην Γερμανία. Στην κατηγορία των ασήμαντων εκλογικά κομμάτων εντάσσονται τα γερμανικά NPD και DVU, τα βρετανικά NF και BNP, το αυστριακό NDP, το ισπανικό FN, το πορτογαλικό PDC, το ελληνικό ΕΠΕΝ και το γαλλικό και βέλγικο PFN.

³⁷ “irrelevant parties” σύμφωνα με την εκδοχή του Sartori που απευθύνεται σε κόμματα χωρίς δυναμική συνασπισμού ή εκβιασμού

³⁸ Εξαίρεση αποτελεί το κόμμα της Εθνικής Δημοκρατικής Ένωσης (Ε.Δ.Ε.), το οποίο στις εθνικές εκλογές του 1977 συγκέντρωσε ποσοστό 6,8%.

³⁹ “External supply side”: Mudde C. “*Populist radical right parties in Europe*”, Cambridge University Press, 2007

άνοδο δύο νέων κομματικών κατηγοριών, της άκρας δεξιάς και τα Πράσινα κόμματα της αριστεράς, ταυτίστηκε με νέους όρους προσφοράς για το εκλογικό σώμα που παρουσίασε εξαιρετικά ευμετάβλητη εκλογική συμπεριφορά, ελάχιστα ευνοϊκή για τα συστημικά κόμματα του πολιτικού κέντρου. Η σύγκλιση των προγραμματικών θέσεων και της ατζέντας των συστημικών κομμάτων που έως τότε, είτε εναλλάσσονταν στην εξουσία είτε δημιουργούσαν κυβερνητικούς συνασπισμούς, προοιωνίζουν την κατίσχυση των κομμάτων καρτέλ διευκολύνοντας ανάλογες εξελίξεις. Άλλωστε στο πλαίσιο της νεοσυντηρητικής ατζέντας ηγέτες ευρωπαϊκών κρατών, όπως ο Ζακ Σιράκ στη Γαλλία, υιοθέτησαν θέσεις εξτρεμιστικών δεξιών κομμάτων προκειμένου να αυξήσουν την εκλογική δυναμική τους, με συχνό αποτέλεσμα την πολιτική ωφέλεια των τελευταίων, π.χ. το FN του Ζαν Μαρί Λεπέν.⁴⁰ Ωστόσο οι αλλαγές αυτές στο κομματικό σύστημα που στρέφουν περισσότερους ψηφοφόρους στην αναζήτηση εναλλακτικής λύσης στα κόμματα της άκρας δεξιάς αποτελούν περισσότερο σύμπτωμα παρά αιτία⁴¹ και δεν αρκούν από μόνες τους για την ερμηνεία του φαινομένου που συμπληρώνεται και με την παράλληλη εξέταση των αξιακών μεταβολών που λαμβάνουν χώρα και φέρνουν στο προσκήνιο αιτήματα και διεκδικήσεις που βρίσκουν δίοδο έκφρασης σε ακροδεξιά μορφώματα. Τα τελευταία λειτουργούν ως κόμματα διαμαρτυρίας ριζοσπαστικοποιώντας το περιεχόμενο της νεοσυντηρητικής ατζέντας και κινητοποιώντας αποτελεσματικά τους ευνοϊκούς εξωτερικούς πόρους, όπως ένα διευρυνόμενο εκλογικό κοινό που νιώθει αποξενωμένο από την πολιτική διαδικασία, απογοητευμένο από την αποτελεσματικότητα των δημοκρατικών θεσμών και συνεπώς δυνητικά διαθέσιμο σε εξτρεμιστικές πολιτικές προτάσεις.

Σύμφωνα με την κατηγοριοποίηση του Ignazi τα ελληνικά ακροδεξιά μορφώματα δεν σημείωσαν τις εκλογικές επιτυχίες πολλών μελών της δυτικοευρωπαϊκής ακροδεξιάς οικογένειας. Αυτό εν πολλοίς συνδέεται με την άμεση ιστορική μνήμη του αυταρχικού καθεστώτος που προϋπήρχε. Τα δικτατορικά καθεστώτα αποτέλεσαν κοινό παρονομαστή των μεσογειακών χωρών (Ελλάδα, Ισπανία και Πορτογαλία) και η νοσταλγική διάθεση των οικείων ακροδεξιών κομμάτων, παράλληλα με την ανοιχτά εκπεφρασμένη δυσαρέσκειά τους προς την «νεαρά» δημοκρατία δεν βρήκε ευρεία απήχηση⁴². Στις κοινωνίες αυτές η δημοκρατική μετάβαση συνοδεύτηκε από μια άνηση

⁴⁰ Σε άλλες περιπτώσεις τα αποτελέσματα υπήρξαν αντίθετα, όπως π.χ. η επιτυχημένη αντίστοιχη τακτική της Thatcher στην Μ. Βρετανία που στόχευε στην αναχαίτιση της διαρροής Συντηρητικών ψηφοφόρων προς το βρετανικό NF κατέληξε στην εκλογική αποδυνάμωση του τελευταίου. Χαρακτηριστικό της «εθνικιστικής της στροφής» είναι το απόσπασμα δήλωσης της το 1978 «We are a British nation with British characteristics.»

⁴¹ Decker 2003a:226

⁴² Taggart P. "New Populist parties in Western Europe" 1995, *West European Politics*, 18:1(1995), p.p. 34-51

αριστερόστροφων ιδεολογικών ρευμάτων που δεν ευνοούσε την απήχηση της νεοσυντηρητικής ατζέντας στην οποία κατέφυγαν κόμματα των οποίων το προφίλ και η ελίτ συνδέονταν άμεσα με το δικτατορικό παρελθόν.⁴³ Για τα κόμματα αυτά η σύνδεση με το πολιτισμικό αυτό περιβάλλον του παρελθόντος τα στιγματίζε και ισοδυναμούσε με τον πολιτικό τους θάνατο. Το ίδιο περίπου ισχύει και στην περίπτωση των προσώπων που ηγήθηκαν αυτών των παρατάξεων, καθώς επρόκειτο για παλαιούς πολιτικούς που συμμετείχαν στις κυβερνήσεις της αποστασίας ή συνεργάστηκαν με την δικτατορία.

Στην Ελλάδα οι αντι-συγκεντρώσεις που συνόδευσαν τις συγκεντρώσεις οπαδών ακροδεξιών κομμάτων φαίνεται να λειτούργησαν ανασταλτικά αλλά όχι καθοριστικά για την αποτυχία των κομμάτων αυτών. Περισσότερο καθοριστικός ήταν ο παράγοντας της ορθολογικής επιλογής στη διαμόρφωση της εκλογικής συμπεριφοράς του ψηφοφόρου που ελκύεται περισσότερο από τις προοπτικές προσωπικής και οικονομικής εξέλιξης που υπόσχονται τα κεντρώα κόμματα, απαλλαγμένα από τις «ιδεολογικές αγκυλώσεις του παρελθόντος». Πρόκειται για καθοριστική πολιτική εμπειρία των μεσογειακών χωρών που αφενός τις διαφοροποιεί από τις συνθήκες συναίνεσης που παγιώθηκαν στα μεταπολεμικά δημοκρατικά καθεστώτα της δυτικής Ευρώπης, αφετέρου επιβεβαιώνει την άποψη ότι σε συνθήκες εδραίωσης ενός φιλελεύθερου δημοκρατικού καθεστώτος το εκλογικό σώμα αποφεύγει την επιλογή εξτρεμιστικών πολιτικών προτάσεων.⁴⁴ Στην ίδια κατεύθυνση κινήθηκαν και οι πολιτικοί χειρισμοί της κυβερνώσας συντηρητικής δεξιάς η οποία επικοινωνιακά επέλεξε την τακτική του «υγειονομικού αποκλεισμού»(cordon sanitaire) απέναντι στα ιδεολογικά κατάλοιπα της δικτατορίας που είχαν ως βασικό φορέα έκφρασης τα μορφώματα της άκρας δεξιάς. Παράλληλα όμως δεν δίστασε να προσεταιριστεί την ελίτ τους, προκειμένου να την ενσωματώσει και να ισχυροποιηθεί κοινοβουλευτικά έναντι της ανερχόμενης τότε κεντροαριστεράς παράταξης του ΠΑΣΟΚ, όταν μάλιστα η πόλωση μεταξύ τους άρχισε να εντείνεται στο πλαίσιο του κομματικού ανταγωνισμού για την ανάληψη της εξουσίας. Η διπλή αυτή τακτική της κυβερνώσας δεξιάς παράταξης συνδέεται άμεσα με την θέση ισορροπίας που καλείται να βρει εντός της νεοσυσταθείσας Γ' Ελληνικής Δημοκρατίας συνάπτοντας αφενός σχέσεις εκπροσώπησης με τις κοινωνικές ομάδες αλλά και επιδιώκοντας αφετέρου τη νομιμοποίηση του κρατικού μηχανισμού. Επίσης το εκλογικό σύστημα της ενισχυμένης

⁴³ Σύμφωνα με σχόλιο του P. E. Dimitras "The Virtual Absence of an Extreme Right" in Hainsworth "Extreme Right in Europe and the USA" (note 1), p.229 «...στο εγγύς μέλλον, εκτός εάν υπάρξουν δραματικές αλλαγές, κανένα ακροδεξιό κόμμα δεν θα διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην πολιτική σκηνή»

⁴⁴ Richard Gillespie, "The Consolidation of New Democracies" in Derek W. Urwin and William E. Paterson (eds) Politics in Western Europe Today (London Longman, 1990)

αναλογικής που υιοθετήθηκε στις εκλογικές αναμετρήσεις που ακολούθησαν την μεταπολίτευση, αν και δεν αποτέλεσε «ελληνική αποκλειστικότητα», απετέλεσε θεσμικό πρόσκομμα, αν και όχι καθοριστικό, για την περιορισμένη εκλογική απήχηση των κομμάτων αυτών, επιτείνοντας μεταξύ άλλων το επιχείρημα της «χαμένης ψήφου» εντός του εκλογικού σώματος.

Εκτός από την ερμηνεία της εκλογικής αποτυχίας του υπό εξέταση ελληνικού εθνικιστικού πολιτικού χώρου υπό το πρίσμα των πολιτικών ευκαιριών που εν προκειμένω αποτελούν περιορισμούς, υπάρχουν και παράγοντες «εσωτερικής προσφοράς» (internal supply factors) που εντοπίζονται κυρίως στην έλλειψη χαρισματικής ηγεσίας των κομμάτων αυτών. Σε αντίθεση με το ιταλικό MSI ή το γαλλικό FN, τα κόμματα της ελληνικής ακροδεξιάς δεν ανέδειξαν πολιτικούς που ανταποκρίνονταν στο προφίλ του χαρισματικού ηγέτη⁴⁵ που απαιτούσαν οι πολιτικές περιστάσεις της εποχής, τις οποίες σφράγιζε η προσωπικότητα των πολιτικών που ηγούνται των εκλογικών συνδυασμών, όπως για παράδειγμα του «εθνάρχη» Κ. Καραμανλή.⁴⁶ Η αποτυχημένη εκλογική τους παρουσία εν συνεχεία ανέδειξε ένα φαύλο κύκλο με συνέπεια την αδυναμία των κομμάτων αυτών να προωθήσουν την εδραίωση της οργάνωσης και της εκλογικής τους απήχησης στα πρότυπα των αστικών κομμάτων. Αντίθετα επικράτησε ο αυταρχισμός μικρών ηγετικών ομάδων που ηθελημένα παρουσιάστηκαν απρόθυμοι να συμβάλουν στην θεσμοποίηση της οργανωτικής δομής των κομμάτων αυτών και στην αποτελεσματική «απήχηση» του πολιτικού τους λόγου (προπαγάνδα και ρεπερτόρια δράσης). Κατά συνέπεια η πολιτική τους εξέλιξη περιορίστηκε κυρίως σε δύο οδούς: είτε στην κατάτμησή τους οδηγώντας σε «σεχταρισμούς» είτε στην εκλογική τους κατάταξη στην κατηγορία των «κομμάτων πομφόλυγων» (flash parties) που δεν επανέλαβαν μια κάποια εκλογική επιτυχία.

2.3. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ «ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ» ΤΗΣ ΑΚΡΑΣ ΔΕΞΙΑΣ

Η εμφάνιση της άκρας δεξιάς στην Ελλάδα συμπίπτει, όπως συνέβη και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, με προεξάρχουσα τη Γαλλία, με την θεμελίωση του κοινοβουλευτισμού, εναντίον του οποίου συσπειρώθηκαν οι πολέμιοι του

⁴⁵ Taggart 2000

⁴⁶ Αντίθετα η προσωπικότητα του J. M. Le Pen αποδείχθηκε επαρκής ώστε να ανταποκριθεί στο πρότυπο της χαρισματικής ηγεσίας που είχε καθιερώσει η προεδρία του Ντε Γκωλ κατά την Ε' Γαλλική Δημοκρατία.

εκδημοκρατισμού ενδυνάμενοι το μανδύα της «εθνικοφροσύνης». Το ιδεολογικό οπλοστάσιο της εδραίωσης των εθνικών κρατών του 19^{ου} αιώνα τέθηκε στην υπηρεσία του συγκεκριμένου πολιτικού χώρου ο οποίος είχε αποκρυσταλλωθεί έως την δικτατορία του Ι. Μεταξά στις εξής τάσεις⁴⁷ : κατ' αρχάς την απολυταρχική⁴⁸ η οποία συσπειρώνεται γύρω από τον διάδοχο Κωνσταντίνο, και την милитарιστική⁴⁹ που ανασυντάσσεται μετά τον ατυχή πόλεμο του 1897 και επιβάλλει το 1922 την στρατιωτική κυβέρνηση Πλαστήρα. Επίσης την συντηρητική πτέρυγα⁵⁰ βασική επιδίωξη της οποίας ήταν ο περιορισμός του εκλογικού δικαιώματος και αναζωπυρώθηκε μετά τους Βαλκανικούς πολέμους, την σοβινιστική με βασικό φορέα το εκπαιδευτικό σύστημα που ενίσχυε την διάδοση του επιθετικού εθνικισμού και την φονταμενταλιστική⁵¹ άκρα δεξιά με κύριο εκφραστή στην υπερσυντηρητική ορθόδοξη Εκκλησία. Καταφύγιο για τις τάσεις αυτές που ένωναν τα διακυβεύματα του αντιδημοκρατικού συντηρητισμού, του εθνικισμού και του αντικομμουνισμού αποτελούσαν και οι δύο κυρίαρχες πολιτικές παρατάξεις, συντηρητικοί και φιλελεύθεροι, στις οποίες συνυπήρχαν φιλελεύθερες και ακροδεξιές πτέρυγες. Το μεταξικό καθεστώς σφραγίζει την πορεία των επιγόνων της άκρας δεξιάς που εδραιώνεται σε βασικές εξουσιαστικές δομές, όπως η εκάστοτε δεξιά κυβερνώσα παράταξη, ο στρατός, η εκκλησία και η εκπαίδευση. Από τη δεκαετία του 1940 και έπειτα οι πέντε τάσεις βρίσκουν κοινά σημεία αναφοράς τα διακυβεύματα του αντικομμουνισμού και της εθνικοφροσύνης συσπειρώνοντας εντός τους το σύνολο των δεξιών αστών.

Βασικό οργανωτικό μόρφωμα της ελληνικής ακροδεξιάς της πρώιμης αυτής περιόδου υπήρξε το κίνημα των Επιστρατών⁵², υποκινούμενο από συλλόγους αντιβενιζελικών και βασιλοφρόνων εφέδρων υπαξιωματικών και στρατιωτών που

⁴⁷ Πρόκειται για διάκριση που αναφέρεται στο άρθρο του Σπύρου Μαρκέτου “Η άκρα Δεξιά στην Ελλάδα της κρίσης”. *Αναδημοσιεύεται από το ιστολόγιο Η Λέσχη*, 30/10/2012. Οι τάσεις αυτές δεν βρίσκονταν σε «σύμπτωση» μεταξύ τους. Το Κίνημα στο Γουδί το 1909 αποτελεί ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα σύγκρουσης της милитарιστικής με την απολυταρχική δεξιά που εκπροσωπούσαν ο Στρατιωτικός Σύνδεσμος και ο διάδοχος Κωνσταντίνος αντίστοιχα.

⁴⁸ Γιώργος Λεονταρίτης, «Η Ελλάδα στον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο 1917-1918», μετάφραση Βασίλης Οικονομίδης, ΜΙΕΤ, Αθήνα 2000

⁴⁹ Γιάννης Γιαννουλόπουλος, “Η ευγενής μας τύφλωση...” Εξωτερική πολιτική και “εθνικά θέματα” “από την ήττα του 1897 έως τη Μικρασιατική Καταστροφή, Βιβλιόραμα, Αθήνα 1999

⁵⁰ Δέσποινα Παπαδημητρίου, «Από τον Λαό των εθνικοφρόνων στο Έθνος των νομιμοφρόνων.», Σαββάλας, 2006 και Έλλη Σκοπετέα, «Η Δύση της Ανατολής. Εθνικισμός κι εθνικά στερεότυπα, στη δύση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας», Γνώση, Αθήνα 1992.

⁵¹ Νίκη Μαρωνίτη, Πολιτική εξουσία και εθνικό ζήτημα στην Ελλάδα 1880-1910, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2009· Έφη Γαζή, «Πατρίς θρησκεία, οικογένεια». Ιστορία ενός συνθήματος. 1880-1930, Πόλις, Αθήνα 2011

⁵² Μαυρογορδάτος Γ., «Εθνικός Διχασμός και μαζική οργάνωση», Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1996 και Μαρκέτος Σπ., «Τα Νοεμβριανά», Ιστορικά Ελευθεροτυπίας 57, 17 Νοεμβρίου 2000

πρωταγωνίστησαν στα γεγονότα του Νοεμβρίου του 1916, τα οποία αν και υποτιμημένα ιστορικά, αναδεικνύουν το εύρος που ο εθνικός διχασμός εγκαινίασε στην ελληνική κοινωνία. Σύμφωνα με «αριστερόστροφες» ιστορικές μαρτυρίες στρατιωτικοί σύνδεσμοι υποκινούμενοι από τον Ι. Μεταξά αντιτάχθηκαν στους όρους παράδοσης του ελληνικού στόλου του Γάλλου αντιναύαρχου Fournier και ακολούθησαν έκτροπα κατά των βενιζελικών αξιωματικών της κυβέρνησης Εθνικής Αμύνης. Ο συμβολισμός της αντίστασης κατά των «ξένων δυνάμεων» που προσέδωσαν στο γεγονός αυτό οι θεωρητικοί του ελληνικού εθνικισμού αποσιωπώντας τα φιλογερμανικά της κίνητρα, «εργαλειοποιήθηκε» και στη συνέχεια για τη νομιμοποίηση αντιβενιζελικών και αντικομμουνιστικών ενεργειών που υποκινήθηκαν από τους πρωταγωνιστές του καθεστώτος της 4^{ης} Αυγούστου.

Σε γενικές γραμμές η ακροδεξιά ιδεολογία απέτυχε να βρει διέξοδο έκφρασης σε κάποια κινηματικής διάστασης οργάνωση.⁵³ Το πιο μαζικό μόρφωμα του πολιτικού αυτού χώρου υπήρξε η Εθνική Ένωσις Ελλάς (ΕΕΕ). Έχοντας οργανωθεί με κέντρο τη Θεσσαλονίκη ως αλληλοβοηθητικό σωματείο από το 1927, οι Τριεψιλίτες, όπως ήταν γνωστοί, το καλοκαίρι του 1931 επιχείρησαν να πυρπολήσουν τον εβραϊκό συνοικισμό Κάμπελ στη Θεσσαλονίκη και το 1933 επιχείρησαν μουσολινικού τύπου πορεία στο κέντρο της Αθήνας αντιμετωπίζοντας τις αντιδιαδηλώσεις κομμουνιστών που οδήγησαν σε συμπλοκές.⁵⁴ Δικαίωμα προσχώρησης είχαν μόνο χριστιανοί και Έλληνες πολίτες εμπορούμενοι από αντικομμουνιστικά και αντιεβραϊκά ιδεώδη. Πρωτοστάτησαν σε αντιεβραϊκές, αντικομμουνιστικές και αντισυνδικαλιστικές δραστηριότητες τις οποίες διευκόλυνε η δυσμενής οικονομική συγκυρία μετά το κραχ του 1929 που ξεσήκωνε κυρίως νέους από χαμηλότερα κοινωνικά στρώματα αλλά και η ψήφιση του νόμου περί «Ιδιώνυμου».⁵⁵ Τα μέλη του φαίνεται να προέρχονταν κυρίως από το βενιζελικό κόμμα⁵⁶ και αρκετοί από τους τομεάρχες του στελέχωσαν εν συνεχεία το καθεστώς της 4^{ης}

⁵³ Οι πιο γνωστές τέτοιες οργανώσεις ήταν η Ένωσις Ελλήνων Φασιστών, η Λεγεών Εθνικής Σωτηρίας και η Εθνική Ένωσις Ελλάς. εθνικοσοσιαλιστικού κυρίως προσανατολισμού, υπήρξαν βραχύβιες και ολιγομελείς χωρίς ποτέ να επιτύχουν αξιόλογο κοινωνικό έρεισμα. Ανάλογης εμβέλειας υπήρξε και το Εθνικοσοσιαλιστικό Κόμμα Ελλάδας του Γ. Μερκούρη. Η ΕΕΕ συμμετείχε στις εκλογές της 26 Ιανουαρίου 1936 λαμβάνοντας το ισχνό ποσοστό 0,04% (500 περίπου ψήφοι).

⁵⁴ Στην τελετή που πραγματοποίησε η ΕΕΕ στο μνημείο του Άγνωστου Στρατιώτη παρευρέθησαν ο Υπουργός Εσωτερικών Ι. Ράλλης, ο Υπουργός Δικαιοσύνης Σπύρος Ταλιαδούρος, ο πρόεδρος Γερουσίας Στ. Γονατάς και ο Φρούραρχος Μπακόπουλος (εφημ. «Νέος Ριζοσπάστης», 26/6/1933)

⁵⁵ Στοιχείο του παραστρατιωτικού χαρακτήρα της οργάνωσης αποτελεί η ενδυμασία των μελών της: χακί πουκάμισα με περιβραχιόνια που εικόνιζαν το σύμβολο της οργάνωσης, τον δικέφαλο αετό, μαύρες μπότες, χαλύβδινα κράνη και γκλομπς.

⁵⁶ Συχνά εμπρηστικά κείμενα δημοσίευε στην εφημερίδα «Μακεδονία», όργανο του Κόμματος των Φιλελευθέρων, ο αρχισυντάκτης της Ν. Φαρδής που προκαλούσαν αντιεβραϊκές επιθέσεις ομάδων εθνικιστών.

Αυγούστου αλλά και εν συνεχεία τα Τάγματα Ασφαλείας του γερμανικού στρατού κατοχής.⁵⁷

Την επαύριον του εμφυλίου πολέμου που εδραίωσε την διαιρετική τομή που χάραξε στην ελληνική κοινωνία το εθνολαϊκό καθεστώς του Ι. Μεταξύ μεταξύ «εθνοκοφρόνων συντηρητικών» και «ανθελλήνων κομμουνιστών», το διακύβευμα της εθνικής ταυτότητας υιοθετήθηκε επίσημα από την αστική δεξιά κυβερνώσα παράταξη αναστέλλοντας οποιαδήποτε προοπτική ανάδειξης μαζικού ακροδεξιού κομματικού σχηματισμού. Η εθνικοσοσιαλιστική τάση που είχε αρχίσει να δραστηριοποιείται κατά τον μεσοπόλεμο υποχωρεί στιγματισμένη και εντός του κατακερματισμένου πολιτικού χώρου δεξιότερα της ΕΡΕ, διακρίνεται το Κόμμα των Εθνοκοφρόνων και εν συνεχεία η Πολιτική Ανεξάρτητη Παράταξη που συμμετείχε στις εκλογές του 1950 και 1951.⁵⁸

Το 1960 ιδρύεται η Ε.Κ.Ο.Φ. (Εθνική Κοινωνική Οργάνωση Φοιτητών), η οποία αποτέλεσε μια δραστήρια οργάνωση νεολαίας με δυναμικά στελέχη, αρκετά εκ των οποίων ανέλαβαν επιτελικές θέσεις στο καθεστώς της 21^{ης} Απρίλη. Το πλούσιο ρεπερτόριο δράσης της στο οποίο περιλαμβάνονταν βιαιοπραγίες⁵⁹ και προβοκατόρικες ενέργειες είχε εξασφαλισμένη την ανοχή της κυβερνώσας ΕΡΕ, στη νεολαία της οποίας ανήκαν αρκετά στελέχη της ΕΚΟΦ. Από την ίδρυσή της το 1960 ως την διάλυσή της το 1968 ως γνωστότερα στελέχη της αναφέρονται ο Π. Μανωλόπουλος (πρόεδρος της ΕΚΟΦ και στέλεχος της νεολαίας ΕΡΕ), ο Λουκάς Παπαγγελής (αντιπρόεδρος ΕΚΟΦ) και ο Λάκης Ιωαννίδης. Επίσης διακρίνεται το κόμμα της 4^{ης} Αυγούστου (Κ4Α) που ιδρύθηκε από τον Κ. Πλεύρη. Ανοιχτά εκφραζόμενο μέσω του δεκαπενθήμερου εντύπου του «4^η Αυγούστου» υπέρ του μεταξικού καθεστώτος και κατά του κομμουνισμού, η οργάνωση αυτή αποτέλεσε «φυτώριο» ανάδειξης στελεχών που προσέφεραν τις υπηρεσίες τους στο καθεστώς της επταετίας και στελέχωσαν μεταπολιτευτικά ανάλογες οργανώσεις του «εθνικού χώρου». Άλλωστε κατά τη διάρκεια βιωματικής συνέντευξης που παραχώρηθηκε στα πλαίσια της ποιοτικής μεθόδου διατύπωσης επιστημονικών τεκμηρίων για το ανά χείρας πόνημα στέλεχός της αναφέρει ότι «Αυτοί οι οποίοι ήσαν στην 4^η Αυγούστου έφυγαν και έκαναν διάφορες εθνικιστικές κινήσεις. Ο Δάκογλου έκανε το ΕΝΕΚ μετά παρουσιάστηκε ο Μιχαλολιάκος ο οποίος έκανε την Χρυσή

⁵⁷ Βλ. Δημοσθένη Κούκουνα, «Η γερμανική και η ιταλική προπαγάνδα πριν και κατά την Κατοχή», γ' έκδοση, Εκδ. Μέτρον, Αθήνα 1984.

⁵⁸ Το Κόμμα Εθνοκοφρόνων ιδρύθηκε το 1946 από τον Θ. Τουρκοβασίλη και η Πολιτική Ανεξάρτητη Παράταξη από τον ίδιο και τον Κ.Μανιαδάκη.

⁵⁹ Ενδεικτικά αναφέρονται η επίθεση εναντίον του βουλευτή Ζορμπά στη Βουλή το 1961 και η επιδρομή στο Πάντειο Πανεπιστήμιο το 1963 που κατέληξε σε ξυλοδαρμό φοιτητών.

Αυγή...» Η μαρτυρία αυτή επιβεβαιώνει την άποψη του Δ. Δημόπουλου, βασικού στελέχους του Κ4Α, ότι πρόκειται για «μητρικό εθνικιστικό κίνημα της μεταπολεμικής Ελλάδος και για οργάνωση-οδηγό.» Σύμφωνα με μαρτυρία του ίδιου του ιδρυτή του και τη σχετική δήλωση που κατατέθηκε στον Άρειο Πάγο η 4^Η Α συνιστά «δράσι δια της σκέψεως», ενώ ως πνευματικό του πατέρα αναγνωρίζει τον Κ. Μανιαδάκη, δεσπίζουσα μορφή του καθεστώτος του Ι. Μεταξά.⁶⁰

2.4 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο όρος «άκρα δεξιά» συνιστά μια έννοια πολυδύναμη και πολυπαραγοντική. Με γνώμονα τη διαπίστωση αυτή επιχειρήθηκε στην ενότητα αυτή να διακριβωθεί η εννοιολόγηση του όρου αυτού προσαρμοσμένη σε διαφορετικές χωροχρονικές συνθήκες. Η αναφορά στο θεωρητικό πλαίσιο ανάλυσης της ακροδεξιάς πολιτικής οικογένειας κατέληξε στην κατάδειξη των ιδιαιτεροτήτων του εν λόγω πολιτικού χώρου, όπως αυτός οργανώθηκε και έδρασε στην Ελλάδα. Συγκεκριμένα διαπιστώνεται η απουσία του δεύτερου κύματος της άκρας δεξιάς, όπως παρουσιάζεται στη μεταβιομηχανική κοινωνία της Δυτικής Ευρώπης από τη δεκαετία του 1970. Τα μεταυλιστικά διακυβεύματα, όπως η προστασία του περιβάλλοντος και η αντίθεση στην φορολογική πολιτική που αποτελούν κοινή ατζέντα «πράσινων» και ακροδεξιών κομμάτων ευνοώντας την κινηματική διάσταση αμφοτέρων, απουσιάζουν από την πρώιμη Γ' Ελληνική δημοκρατία.

Αντίθετα η ελληνική άκρα δεξιά παρουσιάζει εικόνα ιδεολογικού και οργανωτικού κατακερματισμού και πολιτικής απομόνωσης φέροντας το στίγμα της άμεσης ιστορικής και ιδεολογικής σύνδεσής τους με τα προηγθέντα αυταρχικά καθεστώτα της 4^{ης} Αυγούστου και των «Απριλιανών». Στην ελληνική πολιτική σκηνή προτεραιότητα έχει η εδραίωση μηχανισμών νομιμοποίησης του «νεαρού» δημοκρατικού καθεστώτος και αυτό την καθιστά μαζί με το παράδειγμα της Ισπανίας και της Πορτογαλίας, μοναδική περίπτωση για την δεκαετία του 1970. Επομένως η κατάταξη των πολιτικών μορφωμάτων της ελληνικής άκρας δεξιάς στην πτέρυγα των παλαιών/παραδοσιακών τέτοιων σχηματισμών σύμφωνα με τον Ignazi παρουσιάζεται ως ικανοποιητικότερη επιλογή.

⁶⁰ «Ωφελήθημεν τα μέγιστα από τας συζητήσεις με τον Μανιαδάκη, τον δαιμόνιον υπουργόν Ασφαλείας του Μεταξά....Αληθώς υπήρξε Σχολή Μανιαδάκη, όπου εμάθαμε διά την πολιτικήν περισσότερα απ' όσα εμάθαμε στην Πάντειο Σχολήν Πολιτικών Επιστημών (ΠΑΣΠΕ), όπως ελέγετο τότε το Πάντειον Πανεπιστήμιον.» (Κωνσταντίνος Α. Πλεύρης, «Γεγονότα 1965-1977. Τα άγνωστα παρασκήνια», Ηλεκτρον, Αθήνα 2009, σ. 24-25)

3. ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΗΣΗ ΚΑΙ «ΓΕΝΕΑΛΟΓΙΚΟ ΔΕΝΔΡΟ» ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ

3.1 ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑ ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Τα πολιτικά κομματικά μορφώματα της άκρας δεξιάς που εμφανίστηκαν στην Ελλάδα κατά την πρώτη περίοδο της Γ' Ελληνικής δημοκρατίας, έχουν ως βασικά γνωρίσματα τη σύνδεση τους, ιδεολογική και οργανωτική, με την επταετή δικτατορία που είχε προηγηθεί αλλά και την προβολή της εθνικιστικής ιδεολογίας βασισμένης στην επίγνωση της πολιτισμικής υπεροχής της ελληνικής φυλής⁶¹. Ο ιδεολογικός αυτός τους πυρήνας πλαισιώνεται από διακυβεύματα που παρουσιάζονται σε διαφορετική κλίμακα κατά περίπτωση, όπως είναι η επίκληση του «κομμουνιστικού κινδύνου», η καταδίκη του διεφθαρμένου ισχύοντος πολιτικού συστήματος που συνθέτουν τα κόμματα και το δημοκρατικό πολίτευμα αλλά και ο δεξιός αυταρχισμός⁶². Στην ανάλυση που ακολουθεί παρατίθεται ανά ενότητα το προφίλ κάθε κόμματος, όπως αυτό προέκυψε μετά την μελέτη και την αξιολόγηση των ανά περίπτωση διαθέσιμων πηγών.

3.1.1. Εθνική Δημοκρατική Ένωση (Ε.Δ.Ε.)

Πρόκειται για κομματικό σχηματισμό ιδρυθέντα στις 6 Οκτωβρίου 1974 που συμμετείχε μόνο στις εθνικές εκλογές του ίδιου έτους, όπου έλαβε μόλις το 1,08% που αντιστοιχεί σε 54.162 ψηφοφόρους. Αρχηγός του ο κόμματος ο Πέτρος Γαρουφαλιάς, άνθρωπος των Ανακτόρων και υπουργός Άμυνας της Ένωσης Κέντρου το 1965, η άρνηση απομάκρυνσης του οποίου από τον υπουργικό θώκο επέφερε την οριστική ρήξη του Γ. Παπανδρέου με το Παλάτι και οδήγησε στα γεγονότα της Αποστασίας.

Ο λαϊκίστικος χαρακτήρας των προγραμματικών δηλώσεων «διανθίζεται» με εθνικιστικού χαρακτήρα αναφορές σε *«πίστη εις τα πεπρωμένα του έθνους και το*

⁶¹ Πρόκειται για μετεξέλιξη του κλασικού βιολογικού ρατσισμού σε πολιτιστικό νεορατσισμό του οποίου θεμελιωτής υπήρξε ο Alain de Benoist. Κεντρική ιδέα της θεωρίας αυτής είναι η επίγνωση των διαφορών των εθνικών πολιτισμών μεταξύ τους ως βασικός πυλώνας ερμηνείας της υπεροχής κάποιων από αυτούς. Η ένωση GRECE ("Groupement de Recherche et d' Etudes sur la Civilisation Européenne") που ιδρύθηκε το 1968 υπό την πνευματική καθοδήγηση του de Benoist υπερασπίζεται στο πλαίσιο αυτό το δικαίωμα διατήρησης των ευρωπαϊκών εθνοτήτων έχοντας κατά καιρούς ταυτιστεί με το ρεύμα των εθνοκομμουνιστών της πρώην ΕΣΣΔ αλλά και με τις επιλογές του προέδρου της Γιουγκοσλαβίας Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς.

⁶² Σύμφωνα με τους ⁶² Kitschelt & McGann πρόκειται για την έκφραση εκείνη των κομμάτων της άκρας δεξιάς που παρουσιάζονται αφενός υπέρ της ελεύθερης οικονομίας και αφετέρου υπέρ του νόμου και της τάξης, δηλαδή υπέρ του αυταρχισμού στην πολιτική και κοινωνική ζωή και του ισχυρού κράτους.

ανυπέρβλητο δαιμόνιο της φυλής» αλλά και σε «αντικειμενικά επιδιώξεις του έθνους»⁶³. Επιπλέον προτάσσεται το πρόβλημα της υπογεννητικότητας ως μείζον και συνδεόμενο «με την φυλετική μας επιβίωσιν και την εθνική μας άμυνα.» Οι διαθέσιμες αυτές αναφορές ενισχύουν το επιχείρημα περί εθνικιστικού χαρακτήρα της ΕΔΕ και μάλιστα με την προώθηση των αρχών του εθνοκεντρισμού που προτάσσει την ανωτερότητα της ελληνικής φυλής, και του εθνοτικού εθνικισμού που εννοιολογεί το κράτος ως πολιτική έκφραση της εθνοτικής κοινότητας, η συμμετοχή στην οποία ορίζεται από το «δίκαιο του αίματος» (ius sanguinis). Εξάλλου σύμφωνα με σχετική ανακοίνωση του κόμματος «η πολιτική αυτή πράξις ανταποκρίνεται εις ανοικτόν αίτημα του μεγίστου μέρους του εθνικόφρονος λαού».⁶⁴

Σε συνεντεύξεις και προεκλογικές συγκεντρώσεις ο Π. Γαρουφαλιάς επανέρχεται διαρκώς στο θέμα του «πολιτειακού» θεωρώντας τον Κ. Καραμανλή υπεύθυνο για πολιτειακή εκτροπή αφού αμέλησε «την επάνοδο εις την δημοκρατική νομιμότητα που ίσχυε ως τας 20/4/1967»⁶⁵ θέτοντας θέμα επανόδου της βασιλευομένης δημοκρατίας. Άλλωστε το σύνθημα «έξω ο κομμουνισμός» κυριάρχησε στην προεκλογική ομιλία του Π. Γαρουφαλιά στη Θεσσαλονίκη στις 14/11/1974.⁶⁶ Στο θέμα των διώξεων από την κυβέρνηση Καραμανλή πολλών αξιωματικών των Σωμάτων Ασφαλείας που έδρασαν επί επταετίας η Ε.Δ.Ε. τάσσεται κατά του αδιάκριτου διωγμού των εθνικοφρόνων αξιωματικών, καθώς «δημιουργούνται συνθήκες που απειλούν την Δημοκρατία και ελευθερίες των Ελλήνων και που θα καλλιεργήσουν την εκκόλαψη είτε στρατιωτικής είτε αναρχικής δικτατορίας.»⁶⁷ Συνεπικουρούμενος από την εφημερίδα Ελεύθερος Κόσμος ο Π. Γαρουφαλιάς κατήγγειλε την τηλεοπτική εμφάνιση του γ.γ. του ΚΚΕ Χ. Φλωράκη, ενώ λίγο πριν τις εκλογές κατηγόρησε τον Κ. Καραμανλή ότι θυσιάσε τον βασιλιά Κωνσταντίνο, εμφανιζόμενος ως υποστηρικτής του βασιλικού θεσμού. Πρόκειται για τρία στοιχεία που επιβεβαιώνουν έμμεσα την ιδεολογική συγγένεια με τις συντηρητικές δυνάμεις που έδρασαν κατά την μετεμφυλιακή περίοδο με τις ευλογίες του Παλατιού αλλά και κατά την περίοδο της δικτατορίας των συνταγματαρχών: πρόκειται για τον εθνικόφρονα και αντικομμουνιστικό πόλο νομής της εξουσίας που ηττημένος μεταπολιτευτικά επιχειρεί την πρώτη προσπάθεια κομματικής του συσπείρωσης .

⁶³ Εφημερίδα «Ελεύθερος κόσμος» 23/10/1974 σελ.3

⁶⁴ Εφημερίδα «Ελεύθερος κόσμος» 23/10/1974 σελ.3

⁶⁵ Εφημερίδα «Ελεύθερος κόσμος» 26/10/1974 σελ. 3

⁶⁶ Εφημερίδα «Ελεύθερος κόσμος» 15/11/1974

⁶⁷ Εφημερίδα «Ελεύθερος κόσμος» 6/10/1974 σελ. 3

Επιπλέον εμφανής είναι η αντικομματική τοποθέτηση της Ε.Δ.Ε. απέναντι στο πολιτικό σύστημα, δεδομένου ότι η προεκλογική του εκστρατεία χαράσσεται κυρίως με γνώμονα την επίθεση στην καραμανλική διακυβέρνηση της χώρας προβλέποντας ότι η 17^η Νοεμβρίου 1974 (ημέρα των εθνικών εκλογών) «θα αποτελέση ένα σκληρό μάθημα που θα δοθή εις τους αποστάτας της εθνικής παράταξης και όψιμους συνεργάτας της αριστεράς»⁶⁸.

Στο προοίμιο της ανακοίνωσης του πολιτικού της προγράμματος που δημοσιεύτηκε το 1974 και συνοψίζεται στο σύνθημα «Εργασία-Εθνική Ισχύς-Ευημερία»⁶⁹ καταρτίζονται στόχοι οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής. Στον βραχυπρόθεσμο οικονομικό της σχεδιασμό αναφέρονται κυρίως «η αναζωογόνησις της οικοδομικής και κατασκευαστικής δραστηριότητος» καθώς επίσης και «η ουσιαστική αύξησις των κατωτάτων ορίων μισθών και ημερομισθίων» με στόχο την τόνωση του ψυχολογικού κλίματος που θα ενισχύσει τη ζήτηση και την άνοδο του εθνικού εισοδήματος. Στο μεσοπρόθεσμο πρόγραμμα αναφέρεται η νομισματική σταθερότητα, η αναδιανομή του εθνικού εισοδήματος μέσω της συνεργασίας εργοδοτών και εργαζομένων και η ενίσχυση της ιδιωτικής πρωτοβουλίας μέσω «της αμερίστου συμπαράστασέως του κράτους». Ως βασικοί πυλώνες της οικονομικής ανάπτυξης αναφέρονται η ενθάρρυνση της εξαγωγικής δραστηριότητας, η ανάπτυξη της αγροτικής οικονομίας, της βιομηχανίας, του τουρισμού και της ναυτιλίας, η άμεση ένταξη της Ελλάδας στην ΕΟΚ, η προστασία του περιβάλλοντος καθώς επίσης και η βελτιστοποίηση των υφισταμένων δομών του συγκοινωνιακού δικτύου. Περιεκτικότερη αναφορά στο πολιτικό πρόγραμμα γίνεται στον τομέα της κοινωνικής πολιτικής, αν και οι στόχοι που διατυπώνονται είναι μεγαλεπήβολοι και συνοψίζονται στην πλήρη και καθολική ιατροφαρμακευτική περίθαλψη όλων των Ελλήνων, η οποία όπως χαρακτηριστικά τονίζεται είναι «κοινωνικόν δικαίωμα των πολιτών»⁷⁰ και όχι φιλανθρωπία. Επιπλέον γίνεται αναφορά σε μέτρα πρόνοιας για την τόνωση της γεννητικότητας αλλά για την εξασφάλιση σε όλες τις οικογένειες πρώτης κατοικίας.

Γενικά η ιδεολογική ταυτότητα του κόμματος στο οικονομικό και κοινωνικό πεδίο προσιδιάζει σε αυτή ενός τυπικού δεξιού κόμματος με πυρήνα της πολιτικής του σκέψης το κράτος και το άτομο αντί της κοινωνίας και της συλλογικότητας και προσανατολισμό την παραγωγικότητα και την αναζήτηση της σταθερότητας και της ασφάλειας, χωρίς

⁶⁸ Εφημερίδα «Ελεύθερος κόσμος» 24/10/1974 σελ. 3

⁶⁹ Εφημερίδα «Ελεύθερος κόσμος» 23/10/1974 σελ.3

⁷⁰ Εφημερίδα «Ελεύθερος κόσμος» 23/10/1974 σελ.7

εμφανή στοιχεία πολιτικού εξτρεμισμού. Ο милитарισμός αλλά και το διακύβευμα νόμος και τάξη αποτελεί βασικό μέλημα στο πολιτικό πρόγραμμα της Ε.Δ.Ε. με συχνή αναφορά στη σημασία της εθνικής άμυνας αλλά και της εξασφάλισης «της δημόσιας τάξεως, της κοινωνικής γαλήνης και της εθνικής ενότητας»⁷¹ επιβεβαιώνοντας το στοιχείο του δεξιού αυταρχισμού. Στο οικονομικό πρόγραμμα υπάρχουν έντονα στοιχεία φιλελευθερισμού που προσανατολίζονται στη στήριξη της ιδιωτικής πρωτοβουλίας που «θα τύχη της αμέριστης συμπαράστασης του κράτους»⁷².

Χαρακτηριστική νότα στην πρώτη μεταπολιτευτική αναμέτρηση οι «αντισυγκεντρώσεις» σε κάθε εμφάνιση του αρχηγού της που συνοψίζονταν σε συνθήματα όπως «ΝΑΤΟ-ΣΙΑ-ΕΥΤΥΧΙΑ», «Θάλασσα στα Τρίκαλα και τρένο για την Κρήτη», «Πέτρο που στηρίζεσαι» και «Πήδα κάτω αρχηγέ». Το γεγονός αυτό είναι πιθανότατα ενδεικτικό του χαμηλού επιπέδου οργανωτικής δομής της Ε.Δ.Ε., καθώς δεν υπάρχουν αρκετά διαθέσιμα τεκμήρια, όπως το καταστατικό που αποκαλύπτει τις δεδηλωμένες προθέσεις κάθε κόμματος σε ιδεολογικό, πολιτικό αλλά και οργανωτικό επίπεδο. Τα συνθήματα αυτά είναι ενδεικτικά της σκωπτικής διάθεσης των ψηφοφόρων απέναντι σε «πολιτικές καρικατούρες» και σε όσους θεωρούσε «ιθύνοντες» για τη συνταγματική εκτροπή του 1967 και εκφραστές του προδικτατορικού αντικομμουνιστικού πόλου που επιχειρούσε να «αναχαιτίσει» η κυβέρνηση του Κ. Καραμανλή.

3.1.2 Εθνική Παράταξις (Ε.Π.)

Έλαβε μέρος μόνο στις εθνικές εκλογές του 1977 λαμβάνοντας ποσοστό 6,82%, και πέντε έδρες στη βουλή, προσεταιριζόμενη τον πολιτικό χώρο του 30% των ψηφοφόρων υπέρ της μοναρχίας στο δημοψήφισμα του 1974. Ιδρυτής υπήρξε ο Στέφανος Στεφανόπουλος παλαιός βουλευτής του Ελληνικού Συναγερμού και δεύτερος επικρατέστερος μετά τον Κ. Καραμανλή διάδοχος του Παπάγου το 1955, αργότερα ηγέτης της συντηρητικής πτέρυγας της Ένωσης Κέντρου και πρωθυπουργός της Αποστασίας. Δεύτερος στην ιεραρχία ήταν ο Σπύρος Θεοτόκης ηγετική μορφή στην Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση (Ε.Ρ.Ε.), και το πρώτο στέλεχος που αποχώρησε από την Νέα

⁷¹ Εφημερίδα «Ελεύθερος κόσμος» 23/10/1974 σελ.3

⁷² Εφημερίδα «Ελεύθερος κόσμος» 23/10/1974 σελ.3

Δημοκρατία παραιτούμενος από βουλευτής της μετά το δημοψήφισμα της 8^{ης} Δεκεμβρίου 1974 για το πολιτειακό, και επανήλθε σε αυτή ως βουλευτής επικρατείας το 1981. Η απόφαση αυτή του Θεοτόκη να απέχει η Ε.Π. από τις εθνικές εκλογές του 1981 βασίστηκε σε παράγοντες που ο ίδιος αναφέρει σε συνέντευξη που παραχώρησε στην κατ' εξοχήν εφημερίδα του «εθνικού χώρου» «Ελεύθερος Κόσμος» λίγες μόνο ημέρες πριν τις εκλογές της 18^{ης} Οκτωβρίου 1981 (στις 27/9/1981). Ο πρόσφατος τότε διάδοχος του Στ. Στεφανόπουλου στην ηγεσία της Ε.Π. «απολογείται» στους 350.000 ψηφοφόρους του 1977 για την κατηγορία της «προδοσίας» που εξαπολύουν προτάσσοντας την έλλειψη χρημάτων. Μέμφεται τους πολιτευτές του συνδυασμού του που *«πλην ελαχίστων εξαιρέσεων εξήτουν σημαντικά ποσά δια την κάλυψιν των τους εξόδων»* ενώ *«η πολιτική εξηνέμισε την περιουσίαν των Θεοτόκηδων.»* Υπαινίσσεται επίσης ότι η έλλειψη κινήτρου εντός του ήδη διαιρεμένου εθνικόφρονος χώρου για ενδυνάμωση της συλλογικής του ταυτότητας και νέες ενσωματώσεις μελών οφείλεται στο πολωτικό πολιτικό κλίμα της εποχής αλλά και στο φόβο ενίσχυσης *«των μαρξιστών»*. Το επιχείρημα αυτό ερμηνεύει και δικαιολογεί, βάσει της θεωρίας της ορθολογικής επιλογής, την απόφαση των στελεχών της Ε.Π. που είχαν προσχωρήσει στη Ν.Δ. (Κιτσίδης, Πανόπουλος, Μαλεβίτης, Γκουγκουρέλας κ.ά). Επίσης χαρακτηρίζει ως *«διάδοσιν»* την επίτευξη συμφωνίας Ε.Π. και Ν.Δ. αναφέροντας ότι η τελευταία *«ελπίζει προσχώρησιν ατόμων»*. Σε σχετική δε ερώτηση περί ενδεχόμενης προσχωρήσεώς του ιδίου στη Ν.Δ. αποφεύγει να απαντήσει ευθέως δηλώνοντας ότι γνώμονας για την απόφασή του θα είναι η ήττα του μαρξιστικού μετώπου και η εξυπηρέτηση του Έθνους και της Δημοκρατίας απευθύνοντας παράλληλα πρόσκληση για ψήφο κατά της αριστεράς εν. Π.Α.Σ.Ο.Κ). Τελικά η Εθνική Παράταξη δεν συμμετείχε στις εκλογές του 1981 και ο Σπ. Θεοτόκης έχοντας αποτύχει να ενώσει τον εθνικιστικό χώρο στο κόμμα του συμπεριελήφθη στο ψηφοδέλτιο Επικρατείας της Νέας Δημοκρατίας από τον Γ. Ράλλη.

Ερμηνεύοντας τον επίσημο πολιτικό λόγο της Εθνικής Παράταξης κατά την κρίσιμη μεταστροφή της το 1981, προκύπτει το συμπέρασμα ότι «εργαλειοποιεί» τα βασικά διακυβεύματα του αντικομμουνισμού και του εθνικισμού κατά την απόπειρα μεταστροφής του «συλλογικού φαντασιακού» των οπαδών της από την φάση της σύγκρουσης με την κυβερνώσα δεξιά παράταξη που συνόδευε το ισχυρό αίσθημα αντικομματισμού της παράταξης, στην νέα περίοδο που ύψιστη εθνική αναγκαιότητα επιτάσσει: τη συναίνεση. Πρόκειται για την μεταστροφή από την σκληρή εκ δεξιών αντιπολίτευση στην εκλογική ενίσχυση της Ν.Δ. ως ανάχωμα στον διαφαινόμενο μαρξιστικό κίνδυνο του Π.Α.Σ.Ο.Κ. Η επιχειρηματολογία αυτή δεν αρκεί για να

αποσπάσει την ηθική νομιμοποίηση του εγχειρήματος της Ε.Π. από άλλα στελέχη του χώρου όπως ο Π. Μανωλόπουλος που διεκδικεί την ικανοποίηση αιτημάτων που δευτερευόντως διατυπώνονται επίσημα, όπως η *«αποφυλάκιση εγκλείστων αξιωματικών πριν τις εκλογές»*,⁷³ μεμφόμενος ταυτόχρονα την ιδιοτέλεια των λιποτακτών πολιτευτών. Το αντάλλαγμα αυτό που διατυπώνεται, προκειμένου να δοθεί η απαραίτητη χείρα βοηθείας προς την Ν.Δ. αποκαλύπτει τον πραγματικές επιδιώξεις αλλά και τη σύνδεση των μορφωμάτων αυτών με το προηγούμενο καθεστώς, την οποία τεχνηέντως αποκρύπτουν.

Βασική πηγή ανάλυσης του πολιτικού λόγου της Ε.Π. αποτέλεσε η διακήρυξή της *«προς τον Ελληνικόν Λαόν»* η οποία δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα *«Ελεύθερος Κόσμος»* στις 9/10/1977, όπου το στοιχείο του εθνοτικού εθνικισμού δεσπόζει με αναφορές στις *«ρίζες της φυλής»* σε *«Έλληνες ενωμένους γύρω από το Έθνος και τα δημοκρατικά ιδεώδη»*, καθώς και στον στόχο της παράταξης που συνοψίζεται στην *«εξύψωση της εθνικής συνειδήσεως»*. Επίσης τονίζεται η προσήλωση του ελληνικού Λαού στα *«εθνικά κυριαρχικά μας δικαιώματα»*. Εξάλλου στο διάγγελμα που απευθύνει ο αρχηγός της Ε.Π.⁷⁴ ενόψει των εκλογών της 20^{ης} Νοεμβρίου 1977 προτρέπει τους πολίτες να προστατεύσουν *«τους θεσμούς και τα όσια και τα ιερά του έθνους»*, να χαράζουν *«την νέαν πορείαν του Έθνους»* αλλά και να αποκαταστήσουν *«την κλονισθείσαν ενότητα γύρω από τα Εθνικά Ιδανικά»*. Σε αντίθεση με το πολιτικό μήνυμα που απευθύνει η Ε.Δ.Ε., εν προκειμένω απουσιάζει η αναφορά στον «εθνικόφρονα κόσμο». Ωστόσο η έννοια της φυλής ενώνει όλους τους Έλληνες και αποτελεί κίνητρο των πολιτικών επιδιώξεων της Ε.Π.

Στην επίσημη διατύπωση του πολιτικού της μηνύματος⁷⁵ τάσσεται στην υπηρεσία της δημοκρατίας *«αποκηρύσσοντας την βία από οπουδήποτε κι αν προέρχεται»* και επιδιώκοντας *«την τάξι και την ηρεμία αλλά και την εξέλιξη»*. Στο σημείο αυτό είναι έκδηλη η σκοπιμότητα της επίκλησης του δημοκρατικού φρονήματος, καθώς εξαιρούνται από τις συνθήκες της επίπλαστης δημοκρατικής νομιμότητας και το Σύνταγμα του 1975 αλλά και *«το χάος που εδημιούργησε με την ανεξέλεγκτη φιλαρχία του ένας κυβερνήτης.»* Η έννοια της δημοκρατίας για την Ε.Π. συγκρούεται με τις συνθήκες της κοινοβουλευτικής νεοπαγούς ελληνικής δημοκρατίας και προτείνει ως μηχανισμό ελέγχου της εξουσίας του Προέδρου την απευθείας εκλογή του από τον λαό.

⁷³ Εφημερίδα *«Ελεύθερος κόσμος»* 27/09/1981, σελ. 10

⁷⁴ Εφημερίδα *«Ελεύθερος κόσμος»* 20/11/1977

⁷⁵ Εφημερίδα *«Ελεύθερος κόσμος»* 9/10/1977 σελ. 3

Χαρακτηριστικό των προεκλογικών συγκεντρώσεων του κόμματος ήταν τα ακραία αντικομμουνιστικά συνθήματα. Ως χαρακτηριστικότερα αυτών αναφέρονται «Ο Φλωρακής στο Γουδή δίπλα στον Καραμανλή», «Αλήτες, προδότες, κομμουνιστές», «Κομμούνια, κομμούνια θα γίνετε σαπούνια», καθώς επίσης και «Φόλα στο σκύλο του ΠΑΣΟΚ»⁷⁶, τα οποία επαναλήφθηκαν και αργότερα από οπαδούς της ΕΠΕΝ. Η αντικομμουνιστική προπαγάνδα κυριαρχεί και στον καταγγελτικό λόγο προς «*την κοινοβουλευτική δικτατορία του Καραμανλή*»⁷⁷ που εγκαλείται για μετατροπή «*του συμμοριτοπόλεμου σε εμφύλιο πόλεμο*»⁷⁸ με έντονες αιχμές κατά της κατεστημένης Δεξιάς (Ν.Δ). Επίσης εκφράζεται έντονα το στοιχείο το μιλιταρισμού με πίστη «*στις ένοπλες δυνάμεις που μόνον αυτές μαζί με το Λαό αποτελούν την ασπίδα του Έθνους*»⁷⁹ Επιπλέον και σε αντίθεση με την Ε.Δ.Ε. γίνεται έντονη αναφορά στην διάλυση στην διάλυση του εκπαιδευτικού συστήματος, το οποίο ως μέσο ιδεολογικής ηγεμονίας ελέγχεται πλέον «*κομματικούς κομμισάριους, αναρχικούς και κομμάντος κομμουνιστικών νεολαιών*» μετά την απομάκρυνση «*εκατοντάδος διαπρεπών καθηγητών*» υπογραμμίζοντας την διεκδίκηση ενός σημαντικού θεσμού νομιμοποίησης της εξουσίας. Ωστόσο στα πεδία αυτά της επίσημης διακήρυξης του κόμματος υπερισχύει η διατύπωση του προορισμού του που συνοψίζεται στην αντίθεση σε κάθε ανατροπή του δημοκρατικού πολιτεύματος «*αποκηρύσσοντας την βία από οπουδήποτε και αν προέρχεται*». Στο σημείο αυτό η Ε.Π. συνειδητά επαγγέλλεται μια προοπτική ενός τυπικού αστικού κόμματος, η οποία έστω κι αν δεν συνάδει με την παρελθούσα εξτρεμιστική πολιτική δράση κάποιων ψηφοφόρων, της επιδιώκει την νομιμοποίησή της στη νέα πολιτειακή κατάσταση.

Στην οικονομική ατζέντα η Εθνική Παράταξη υποστηρίζει τη φιλελεύθερη πρακτική «*ρεαλιστικά ρυθμιζόμενη και ελεγχόμενη από το κράτος*»⁸⁰ αλλά απελευθερωμένη «*από τα δεσμά της σημερινής οικονομικής πολιτικής*»⁸¹, και με κατοχυρωμένο τον «*ελεύθερο δημοκρατικό συνδικαλισμό*». Όπως και η προκάτοχός της Ε.Δ.Ε. υποστηρίζει την ενίσχυση των προνοιακών δομών, όπως το σύστημα υγείας και τα ασφαλιστικά ταμεία προς όφελος των υστερούντων οικονομικά Ελλήνων. Παράλληλα διάκειται ευμενώς προς την ένταξη της Ελλάδας στην ΕΟΚ «*όχι με οιοσδήποτε νομικό ή*

⁷⁶ Άρθρο Διονύση Ελευθεράτου 2-5-2012 στην ιστοσελίδα www.iefimerida.gr

⁷⁷ Εφημερίδα «Ελεύθερος κόσμος» 9/10/1977 σελ. 3

⁷⁸ Εφημερίδα «Ελεύθερος κόσμος» 9/10/1977 σελ. 3

⁷⁹ Εφημερίδα «Ελεύθερος κόσμος» 9/10/1977 σελ. 3

⁸⁰ Εφημερίδα «Ελεύθερος κόσμος» 9/10/1977 σελ. 3

⁸¹ Εφημερίδα «Ελεύθερος κόσμος» 9/10/1977 σελ. 3

οικονομικό καθεστώς»⁸² αλλά «αφού ληφθεί υπόψη η υπάρχουσα ελληνική πραγματικότητα».⁸³

Στο πλαίσιο του στρατηγικού σχεδιασμού για διευρυμένη απήχηση της «εθνικιστικής ιδεολογίας» με την μέθοδο του αιφνιδιασμού οργανώθηκε η ΕΝΕΠ (Ελληνική Νεολαία Εθνικής Παρατάξεως) λίγο πριν από τις εθνικές εκλογές του 1977.⁸⁴ Εντός αυτής συναντήθηκαν ιδεολογικά ρεύματα και στελέχη από ευρύ φάσμα του χώρου της ελληνικής άκρας δεξιάς: νέοι προερχόμενοι από βασιλικές οργανώσεις, νεολαίοι του χουντικού χώρου, στρατιωτικοί-στελέχη της δικτατορίας, μέλη της οργάνωσης 4^{ης} Αυγούστου και η μικρή ιδεολογικοπολιτική ομάδα «Το Κίνημα», στέλεχος της οποίας, ο Πολύδωρος Δάκογλου, ορίστηκε από τον Στ. Στεφανόπουλο αρχηγός της Ε.Ν.Ε.Π. Ο Θεόδωρος Περρωτής που εξέφραζε την πτέρυγα των «παπαδοπουλικών» επικράτησε στο συνέδριο του Βόλου το 1979, ενώ η ομάδα «Κίνημα» του Α. Δενδρινού αποχώρησε. Τελικά η προσπάθεια ενδυνάμωσης της ΕΝΕΠ (Εθνική Νεολαία Εθνικής Παρατάξεως) υπό την πνευματική καθοδήγηση του Γ. Γεωργαλά, συμβούλου προπαγάνδας της χούντας, απέτυχε και αυτή οδηγήθηκε σε διάσπαση. Μαρτυρίες στελεχών της αναφέρουν την πραγματοποίηση ενός ποικίλου και δυναμικού ρεπερτορίου δράσης, «*άπιαστος ονείρου για κάθε μη κομμουνιστική νεολαία*»⁸⁵ που συνοψίζεται σε καθημερινά δελτία τύπου με ανακοινώσεις προσχωρήσεων σε αυτήν επωνύμων στελεχών της ΟΝΝΕΔ, αφισκοκολλήσεις, εγκαίνια των γραφείων της Ε.Ν.Ε.Π., συνέντευξη τύπου, ανοιχτές συγκεντρώσεις και μαζικές πορείες με διανομή εντύπου υλικού. Οι μαρτυρία που παραθέτει το μέλος της 7μελούς Εκτελεστικής της Ε.Ν.Ε.Π., Γιάννης Σχοινάς, σχετικά με το σχέδιο δράσεως αποκαλύπτει σαφή σκοποθεσία, «*άπιαστο όνειρο για κάθε μη κομμουνιστική νεολαία*»⁸⁶, διαρθρωμένη σε τρία στάδια: το πρώτο στάδιο η εμφάνιση (διάρκειας 8 ημερών), το δεύτερο στάδιο, η ανάπτυξη-καθιέρωση (διάρκειας 15 ημερών) και το τρίτο στάδιο, η διεξαγωγή του εκλογικού αγώνα. Παρά τη δυναμική της οργάνωσης της εθνικιστικής νεολαίας που προβάλλουν κάποιοι εκπρόσωποί της, ταυτόχρονα αποκαλύπτουν την σύγκρουση με τα παραδοσιακά κομματικά στελέχη που «*άφησαν έκθετους τους νέους αγωνιστές*». Κατά συνέπεια η άποψή τους για την αποτυχία του εθνικιστικού κινήματος δεν συνάδει με την επίσημη τοποθέτηση του Σπ. Θεοτόκη αλλά

⁸² Εφημερίδα «Ελεύθερος κόσμος» 9/10/1977 σελ. 3

⁸³ Εφημερίδα «Ελεύθερος κόσμος» 9/10/1977 σελ. 3

⁸⁴ Πληροφορίες από το αρ. του Γ. Σχοινά «Ιστορία της ΕΝΕΠ και η δράση της.», (εφημ. «Ελληνοκρατία», τ. 36, Σεπτέμβριος 1998.)

⁸⁵ Γ. Σχοινάς «Ιστορία της ΕΝΕΠ και η δράση της.», (εφημ. «Ελληνοκρατία», τ. 36, Σεπτέμβριος 1998.)

⁸⁶ Γ. Σχοινάς «Ιστορία της ΕΝΕΠ και η δράση της.», (εφημ. «Ελληνοκρατία», τ. 36, Σεπτέμβριος 1998.)

και άλλων αρχηγών πολιτικών μορφωμάτων περί έλλειψης χρημάτων, αλλά συνοψίζεται στη θέση ότι «το εθνικιστικό κίνημα χάθηκε υπηρετούμενο από μικρούς ανθρώπους».

Οι προσεκτική μελέτη της διακήρυξης της Ε.Ν.Ε.Π. επιτρέπει την διαπίστωση εθνικιστικών εξάρσεων με την προτροπή σε αγώνα για μια «Μεγάλη ελεύθερη Ελλάδα», για την *Κύπρο ελεύθερη και τον Στρατό Πανίσχυρο*. Επίσης χρησιμοποιείται οξύς αντικομμουνιστικός και αντικομματικός λόγος με αναφορές σε *Σλαβομπολσεβίκικα σκυλιά* αλλά και σε «*Τείχος Σιωπής και Συνενοχής των σημερινών πολιτικών κατεστημένων*». Πρόκειται για ύφος πολιτικού λόγου που αποσκοπεί στην ενδυνάμωση της αντικρατικής συνειδήσεως των μελών της αλλά και σε κινηματικές μορφές δράσης. Η αξιοποίηση πληροφοριών που σχετίζονται με το δυναμικό νεανικό κομμάτι των Ελλήνων Εθνικιστών, όπως, βάσει διαθέσιμων στοιχείων, για πρώτη φορά μεταπολιτευτικά οργανώνεται εντός της Ε.Ν.Ε.Π., συμπληρώνει την αποτίμηση της κομματικής παρουσίας της ελληνικής άκρας δεξιάς που συνοψίζεται στην υιοθέτηση διπλής στρατηγικής: Από την μια πλευρά στην επίσημη κομματική εκπροσώπηση, εν προκειμένω από τους αρχηγούς της Ε.Π., Στ. Στεφανόπουλο και Σπ. Θεοτόκη, προβάλλεται η ιδέα ενός εθνικιστικού, συντηρητικού δεξιού κόμματος με μετριοπαθή προβολή διεκδικήσεων βασιλοφρόνων και απριλιανών, δυσανεσθιμένων από την νυν κυβερνώσα δεξιά. Στόχος είναι η συσπείρωση όλων των ακροδεξιών τάσεων και η ικανοποίηση των αιτημάτων τους εντός ενός ριζοσπαστικού ακροδεξιού κόμματος. Από την άλλη τα στοιχεία που αντλούνται για την οργάνωση της Ε.Ν.Ε.Π. και τις διακηρυκτικές της αρχές αποκαλύπτουν έναν εξτρεμιστικό πολιτικό λόγο απευθυνόμενο εντός της παράταξης με κατά μέτωπον επίθεση στον κομμουνισμό και στοιχεία μεγαλοϊδεατισμού και εθνοκεντρισμού. Τα συστατικά αυτά στοιχεία του εθνικιστικού συμβολικού λόγου όχι μόνο δεν ενθαρρύνουν ευρύτερες ενσωματώσεις αλλά και αδυνατούν να συμβιβάσουν τις αντικρουόμενες επιδιώξεις των βασιλοφρόνων και των «δήμιων της βασιλείας.»

Στην εκλογική αναμέτρηση του 1977 η Νέα Δημοκρατία έχοντας υιοθετήσει κεντροδεξιό προσανατολισμό αντιμετωπίζει την Εθνική Παράταξη μάλλον απαξιωτικά με τον ηγέτη της πρώτης να αναφέρεται προεκλογικά στη δεύτερη ως κόμμα «νεοχουντικών με μηδενιστική αντίληψη»^{*17}, για να αναδιπλωθεί στην επόμενη εκλογική αναμέτρηση του 1981, οπότε και η Ν.Δ. απορρόφησε τα στελέχη της Ε.Π., αφενός για να αναχαιτίσει την ακροδεξιά δυναμική και αφετέρου για να ισχυροποιηθεί περισσότερο εκλογικά έναντι του

ανερχόμενου ΠΑΣΟΚ που διεκδικεί ψηφοφόρους του κεντροαριστερού και αριστερού χώρου.

3.1.3 Κόμμα Προοδευτικών (Κ.Π)

Ιδρύθηκε για πρώτη φορά το 1955 από τον Σπυρίδωνα Μαρκεζίνη και επανιδρύθηκε το 1979. Έλαβε μέρος στις εθνικές εκλογές και στις ευρωεκλογές του 1981 με ποσοστά 1,69% και 1,95% αντίστοιχα, ενώ στις ευρωεκλογές του 1984 έλαβε μόλις 0,17%. Έλαβε μεγάλο ποσοστό ψήφων από τα μέλη της Εθνικής Παράταξης και την ομάδα Περρωτή που δεν προσχώρησαν στη Νέα Δημοκρατία. Μέλη της ΕΝΕΠ της ομάδας Περρωτή που προέκυψαν από την πρώτη σοβαρή μεταπολιτευτική διάσπαση του «εθνικού χώρου» αναζήτησαν πολιτική στέγη στη Νεολαία Προοδευτικών (ΝΕΠ) ευελπιστώντας στην «επανάληψη» του εκλογικού ποσοστού της Εθνικής Παράταξης το 1977.

Στο μήνυμα που απευθύνει *«προς τους Έλληνες Νέους»*⁸⁷ η ΝΕΠ τους αποκαλεί *«Έλληνες Εθνικιστές»* και καταφέρεται εναντίον *«των Σλαυόδουλων»* και των *«Ελλήνων μειοδοτών»* προτάσσοντας το όραμα της *«Μεγάλης και Ελεύθερης Ελλάδας»* αλλά και το αίτημα για αποφυλάκιση *«των τιμημένων Ελλήνων αξιωματικών και «εκ νέου αδιάβλητη προσφυγή στις κάλπες»* για το πολιτειακό. Η εθνικιστική ιδεολογία της ΝΕΠ με έντονα στοιχεία αντικρατισμού και αντικομμουνισμού τίθεται στην εξυπηρέτηση των στόχων ενός ετερόκλητου κοινού, νοσταλγών είτε της δικτατορίας είτε της βασιλείας. Συνεχίζεται όπως και επί Ε.Ν.Ε.Π. η επίκληση της *«κατάστασης έκτακτης ανάγκης»* που αντιμετωπίζει η Ελλάδα στο έλεος του μαρξισμού και του σάπιου πολιτικού κατεστημένου και καλούνται με την ίδια εξτρεμιστική επιχειρηματολογία οι Έλληνες Εθνικιστές να σπάσουν *«τις αλυσίδες της σκλαβιάς»*.

Στη διακήρυξη του για το Κόμμα των Προοδευτικών (1979)⁸⁸ ο Σπ. Μαρκεζίνης δεν κάνει τόσο συχνές εθνικιστικές αναφορές, εκτός από μια αναφορά στη *«φυλή μας»*, ενώ θέτει ως στόχο του δύσκολου και ανηφορικού δρόμου που προτείνει *«την αλήθεια που θα νικήσει και το Έθνος που θα ζήσει.»* Επίσης δεν προάγει έντονα θέματα νόμου και τάξης, αλλά θεωρεί τις Ένοπλες Δυνάμεις συνυφασμένες με την ελληνική ιστορία και γι'

⁸⁷ Α.Σ.Κ.Ι από το αρχείο του Δ. Φύσσα, μήνυμα της ΝΕΠ (χωρίς ημερομηνία) Φακ. 3 υποφ. 2

⁸⁸ «Εστία», 5/11/1979, «Οι θέσεις του Κόμματος Προοδευτικών»

αυτό θα πρέπει να είναι καλά εξοπλισμένες και αμειβόμενες, «*προς παγίωσιν εσωτερικής ηρεμίας και τάξεως*». Απορρίπτει ωστόσο τη διατήρηση της μακρόχρονης στρατιωτικής θητείας και προτείνει «*την αύξηση του αριθμού των κατ' επάγγελμα υπηρετούντων*» που ταιριάζει στις νέες απαιτήσεις. Η αντικομματική του στάση περιορίζεται σε μια μόνο κριτική κατά της Νέας Δημοκρατίας της οποίας την οικονομική πολιτική κρίνει «*απαράδεκτον... χαρακτηριζόμενη από έλλειψιν οιασδήποτε προβλέψεως*». Ο ηγέτης του Κ.Π. δεν συμερίζεται, τουλάχιστον στον επίσημο πολιτικό του λόγο, την δριμεία κριτική εναντίον της «κοινοβουλευτικής δικτατορίας του Καραμανλή» και δεν υπάρχουν διαθέσιμα πολιτικά συνθήματα των οπαδών του που να αναιρούν αυτή την εικόνα.

Η παραδοσιακή ηθική είναι παρούσα στη διακήρυξη του κόμματος, όπου η κλασική παιδεία και η Εκκλησία θεωρούνται «*τα μόνα όπλα προς την νέαν Μεγάλην Ιδέαν*». Με την χαρακτηριστική διατύπωση του αρχηγού του κόμματος ότι «*Είμαι υπερήφανος ότι είμαι Έλλην όσο και ότι είμαι Ευρωπαίος*»⁸⁹ υποστηρίζεται η ένταξη της χώρας στην ΕΟΚ με αρκετά διορατικές επιφυλάξεις όσον αφορά τη δυνατότητα της τελευταίας να διαδραματίσει αυτοτελή ρόλο λόγω έλλειψης ενεργειακής αυτάρκειας αλλά και διαφορών των κρατών εντός της. Ακόμη και στο θέμα το NATO η θέση του Σπ. Μαρκεζίνη παρουσιάζεται μετριοπαθής επικρίνοντας μεν την αποχώρηση της χώρας από το NATO ως αποτέλεσμα «*πολιτικής πεζοδρομίου*», επισημαίνοντας δε την ανάγκη ενός νέου NATO «*το οποίον θα ανταποκρίνεται προς τας ανάγκας της δεκαετίας του 1980*»⁹⁰

Στις οικονομικές εξαγγελίες δηλώνεται η πίστη «*εις την σύγχρονον φιλελευθέραν οικονομίαν*» χωρίς κρατικό παρεμβατισμό και με τη λειτουργία αυτόματου φορολογικού μηχανισμού. Το ριζοσπαστικό σχέδιο Του Κ.Π. αποσκοπεί στην «*αληθή δημοκρατία*», όπου απουσιάζει η μικροπολιτική συμφεροντολογία, οι ανεξέλεγκτες κρατικές δαπάνες και επικρατεί η φορολογική δικαιοσύνη με γνώμονα την ευημερία της «*Μέσης Τάξεως*» και όχι την λαϊκίστικη πολιτική των προνοιακών παροχών που υποστήριζε η Ε.Δ.Ε. και η Ε.Π. Ωστόσο η κατά βάση αστική δομή του Κόμματος των Προοδευτικών κατέστησε μάλλον προβληματική τη συγκατοίκηση με το εθνικιστικό μόρφωμα της ΝΕΠ. Οι οικονομικές δυσκολίες και οι εκλογικές αποτυχίες το οδήγησαν σε διάλυση.

Βασικό χαρακτηριστικό αλλά και ειδοποιός διαφορά του κόμματος Μαρκεζίνη από τα προηγθέντα της υπό εξέταση ελληνικής «ακροδεξιάς οικογένειας» αποτελεί η

⁸⁹ Εφημερίδα «Ελεύθερος κόσμος» «Συνέντευξις του Σπ. Μαρκεζίνη» 6/9/1981 σελ. 5

⁹⁰ Εφημερίδα «Ελεύθερος κόσμος» «Συνέντευξις του Σπ. Μαρκεζίνη» 6/9/1981 σελ. 5

σταθερή και σθεναρή υπόμνηση από τον ηγέτη της του πολιτικού του παρελθόντος. Κατά την μελέτης της διακήρυξης του κόμματός του (1979), αλλά και από συνεντεύξεις που παραχώρησε στον τύπο της εποχής οι προγραμματικές θέσεις του κόμματος που διατυπώνονται βρίσκονται σε πλήρη συνέπεια με τις οικονομικές και πολιτικές επιλογές που έκανε είτε ως υπουργός Συντονισμού στην κυβέρνηση Παπάγου το 1953⁹¹, είτε ως πρωθυπουργός στην δικτατορία Παπαδόπουλου το 1973. Βασικός άξονας των επιλογών του αυτών είναι «η επαναστατική οικονομική πολιτική»⁹² θεμελιωμένη στις αρχές του νεοφιλελευθερισμού που αποτελεί προϋπόθεση για τα υπόλοιπα προβλήματα που πρέπει να αντιμετωπιστούν. Άλλωστε όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στη διακήρυξη «*οι Προοδευτικοί δεν συνηθίζουν να υπόσχονται ανεδαφικά μέτρα προς άγραν ψήφων.*»

Ταυτόχρονα διαφοροποιεί την επίσημη θέση του κόμματός του στο θέμα του πολιτειακού αλλά και της αμνηστίας των αξιωματικών σε σχέση με τις αντίστοιχες θέσεις που εγγράφονται στην ατζέντα των υπόλοιπων κομμάτων του εθνικού χώρου της περιόδου. Σε ερώτηση που δέχεται⁹³ εάν ισχύει η κατηγορία ότι δεν περιλαμβάνει στο πολιτικό του πρόγραμμα το Πολιτειακό ο Μαρκεζίνης απαντά ότι «*ο επικείμενος αγών είναι πολιτικός*», όπου το Πολιτειακό δεν έχει καμία θέση, πρεσβεύοντας ταυτόχρονα το δικαίωμα κάθε ψηφοφόρου σε οποιαδήποτε ιδεολογία. Στο θέμα δε της αποφυλάκισης των στρατιωτικών τοποθετείται θετικά θεωρώντας το επιβεβλημένο σύμφωνα με τις θεμελιώδεις αρχές δικαίου, διαφωνώντας όμως με την έννοια της αμνηστίας που αναφέρεται σε ορισμένους στρατιωτικούς που έστω και ακουσίως αναγνωρίζονται ως ένοχοι. Προτάσσει ωστόσο την αποκατάσταση «*των χιλιάδων διωχθέντων που εκρίθησαν δευτέρας κατηγορίας πολίται*»⁹⁴ χάριν «*της επιβαλλομένης ταχυστάτης εφαρμογής της λήθης του παρελθόντος.*»⁹⁵ Τα δύο αυτά θέματα πάνω στα οποία τα δύο άλλα προηγούμενα ακροδεξιά κομματικά μορφώματα επιχείρησαν να οικοδομήσουν συνθήκες πολιτικής ευκαιρίας για την συσπείρωση του βασιλόφρονος και φιλοχουντικού χώρου, δεν αξιοποιούνται αναλόγως από τον Μαρκεζίνη που στοχεύει στην ευρύτερη εκλογική δεξαμενή της μεσαίας τάξης με δεξιές ριζοσπαστικές πολιτικές πεποιθήσεις.

Επιχειρώντας να προβούμε σε αξιολόγηση της πολιτικής επιχειρηματολογίας όπως ταξινομήθηκε από τις διαθέσιμες πηγές μας, διακρίνουμε την κατίσχυση του λογικού

⁹¹ Στην διακήρυξη του κόμματός του (εφημ. Εστία, 5-11-1979) αναφέρεται στο «*τρίπτυχον της οικονομικής πολιτικής του 1953 που έσωσε την οικονομίαν του τόπου*» εννοώντας τα μέτρα υποτίμησης της δραχμής και απελευθέρωσης των εισαγωγών που έλαβε, ενώ σε άλλο σημείο αναφέρεται στα μέτρα λιτότητας που έλαβε ως πρωθυπουργός το 1973.

⁹² Εφημερίδα «Ελεύθερος κόσμος» «Συνέντευξις του Σπ. Μαρκεζίνη» 6/9/1981 σελ. 5

⁹³ Εφημερίδα «Ελεύθερος κόσμος» «Συνέντευξις του Σπ. Μαρκεζίνη» 6/9/1981 σελ. 5

⁹⁴ Εφημερίδα «Ελεύθερος κόσμος» «Συνέντευξις του Σπ. Μαρκεζίνη» 6/9/1981 σελ. 5

⁹⁵ «Εστία», 5/11/1979, «Οι θέσεις του Κόμματος Προοδευτικών»

επιχειρήματος που διατυπώνεται από τον Μαρκεζίνη και τον διαφοροποιεί από την στείρα και παρωχημένη επιχειρηματολογία περί αντικομμουνισμού και εθνικισμού⁹⁶ που διατυπώνεται στα συγγενή πολιτικά μορφώματα. Το ιστορικό παράδειγμα και η συχνή αναφορά σε βασικές αρχές της πολιτικής φιλοσοφίας διανθίζουν τον πολιτικό λόγο του Κόμματος Προοδευτικών στο οποίο δεσπόζει η προσωπικότητα και οι απόψεις του αρχηγού του. Ωστόσο η προφανής ιστορική και πολιτική σύνδεση του Σπ. Μαρκεζίνη με την δικτατορία και με την προδικτατορική συντηρητική δεξιά αλλά και η αναμφίβολη προσχώρηση μερίδας φιλοχουντικών (κυρίως «παπαδοπουλικών») που αναζητούσαν νέα πολιτική στέγη μετά την πολιτική υπαναχώρηση της Ε.Π. το 1981, οδήγησαν στην ταξινόμησή του ως μορφώματος της ελληνικής άκρας δεξιάς.

3.1.4 Ενιαίο Εθνικιστικό Κίνημα (ΕΝ.Ε.Κ.)

Το ΕΝΕΚ συμμετείχε στις ευρωεκλογές του 1984 και του 1989 λαμβάνοντας ποσοστά 0,09%, και 0,23% αντίστοιχα. Η ιδρυτική της διακήρυξη υπεγράφη το 1979 από 88 στελέχη της διοίκησης της ΕΝΕΠ, τους λεγόμενους «Κινηματικούς» με επικεφαλής τον Δενδρινό, οι οποίοι συνεργάζονταν με τον πραξικοπηματία Δ. Ιωαννίδη. Πρόεδρος («Αρχηγός») της ΕΝΕΚ ήταν ο Πολύδωρος Δάκογλου, του οποίου οι εθνικιστικές θέσεις τον έφεραν σε ρήξη με τον εθνικοσοσιαλιστικό προσανατολισμό του Α. Δενδρινού. Παρά την φιλοδοξία τους για «προοπτική του 2000», δηλαδή για εκλογική παρουσία 21 χρόνια μετά την ίδρυσή της, η ΕΝΕΚ απώλεσε σταδιακά τα ολιγάριθμα στελέχη της προς άλλους χώρους της ακροδεξιάς, μεταξύ των οποίων και του ΛΑΟΣ.

Κατά τη διαδικασία αναζήτησης πηγών που «ρίχνουν φως» στις ιδεολογικές αρχές και την οργάνωση του Ε.Ν.Ε.Κ. αξιοποιήθηκαν κείμενα τα οποία καθ' υπόδειξη ιστορικού στελέχους της με τον οποίο πραγματοποιήθηκαν τηλεφωνικές συνομιλίες, εντοπίστηκαν σε σχετική ιστοσελίδα.⁹⁷ Επίσης αξιοποιήθηκαν οι απαντήσεις που δόθηκαν ηλεκτρονικά από στελέχη του Ε.Ν.Ε.Κ. σε μια σειρά ερωτήσεων «ανοιχτού

⁹⁶ *Εξαιτίας ιδεολογικών διαφορών σύμφωνα με σχετικό δημοσίευμα της Εφημ. «Ελεύθερος κόσμος», 3-9-1981 ο Σπ. Θεοτόκης απέκλεισε συνεργασία με τον Σπ. Μαρκεζίνη*

⁹⁷ *Κατόπιν τηλεφωνικής και ηλεκτρονικής επικοινωνίας με στέλεχος του Ε.Ν.Ε.Κ. επιβεβαιώθηκε η αξιοπιστία των κειμένων που είναι αναρτημένα στην ιστοσελίδα <http://koinosparanomastis.blogspot.gr/> και τα οποία κατά δήλωσή του «υιοθετεί πλήρως.»*

τύπου», προκειμένου να εξαχθούν συμπεράσματα για τις προσωπικές τους εμπειρίες εντός της οργάνωσης και την προσωπικότητα τους.

Στο κείμενο των ιδεολογικών αρχών τα περιλαμβάνει μια σειρά δεκαπέντε θέσεων παρουσιάζοντας μια πρωτότυπη υπερβατική κοσμοθεωρία που βασίζει στην έννοια της *«Επιλεκτικής Βουλευσιοκρατίας»* και αντιμετωπίζει *«τον κόσμο ως ένα δυναμικό φαινόμενο και την βούληση ως ουσία του κόσμου»* *«...με τάση κυριαρχίας στα ασθενέστερα.»* Το θεωρητικό αυτό σχήμα εντάσσεται στην διαδικασία «επιστημονικής» τεκμηρίωσης των αρχών του εθνοτικού εθνικισμού και του φυλετισμού. Ενσωματώνοντας τις δαρβίνειες αρχές της εξέλιξης των ειδών και της φυσικής επιλογής στην αποδεικτική διαδικασία διατυπώνεται η άποψη ότι ο *«εθνικισμός αποτελεί την φυσική κατεύθυνση των λαών»* διαμορφώνοντας *«έθνη-οδηγούς»* και *«έθνη-δούλους»* και με την *«πάλη των Εθνών»* να γράφει την ιστορία του κόσμου. Στο σημείο αυτό υπάρχει προφανής απόρριψη της μαρξιστικής θεωρίας περί ταξικής πάλης. Επίσης εκφράζει εθνικιστικές αντιλήψεις ορίζοντας το έθνος *«ως κοινή συνείδηση του παρελθόντος ατόμων με το ίδιο φυλετικό υπόστρωμα»* και υποστηρίζοντας τον *«φυλετικό ανθρωπισμό»* που σκοπεύει *«στη διατήρηση και ισχυροποίηση των φυλετικών χαρακτηριστικών»*. Καταλήγει στην ανάγκη στροφής προς *«τον Έλληνα-άνθρωπο»* με ηρωική αντίληψη περί ζωής και με ευθύνη απέναντι στο σύνολο, μπροστά στο οποίο παύει να υφίσταται *«η έννοια της εγωκεντρικής ατομικής μονάδας»*. Στο σημείο αυτό αξίζει να επισημανθούν οι προφανείς επιδράσεις της γαλλικής “Nouvelle Droite” του Alain de Benoist σχετικά με την ιεράρχηση των εθνικών πολιτισμών και το «ευρωπαϊκό αφήγημα».

Στο ιδεολογικό τους οπλοστάσιο έρχεται να προστεθεί και η έννοια της *«Οργανικής Κοινωνίας»*⁹⁸, η οποία επέρχεται ως αποτέλεσμα της εθνικιστικής σκέψης και της συλλογικής Εθνικής προσωπικότητας. Πρόκειται για θεωρία της οποίας η «πατρότητα» αναγνωρίζεται σε θεωρητικούς της Ριζοσπαστικής Δεξιάς προ του Μεγάλου Πολέμου, όπως ο Barres, ο Sorrel, που προτάσσουν έναντι του ατόμου την κοινότητα, η οποία είναι κάτι παραπάνω από το άθροισμα των ατόμων της. Σύμφωνα με τις αρχές αυτές την οριζόντια δομή του κοινωνικοπολιτικού συστήματος αποτελεί η Τοπική Αυτοδιοίκηση με τις ολιγάριθμες τοπικές κοινότητες και την κάθετη που αποτελούν οι κοινωνικοί κλάδοι οι οποίοι με την ορθή συλλογική εκπροσώπησή τους παράγουν το Εθνικό Οργανικό Πολίτευμα.

⁹⁸ *«Οργανική Κοινωνία και Οργανικό Πολίτευμα»*, Π. Κούρτογλου, <http://koinosparanomastis.blogspot.gr/>

Ως προς την έννοια του Κράτους, αυτό αντιμετωπίζεται ως έκφραση του πολιτικά οργανωμένου Έθνους και αποδοκιμάζεται στην σημερινή του μορφή αφού λειτουργεί «ως δέσμιο ξένων συμφερόντων» που επιδιώκει «τη διάβρωση των φυλετικών δεσμών». Μέρος της επικρατούσης παρακμής θεωρείται ο κοινοβουλευτισμός ως «ξεπερασμένο σύστημα» και «το κόμμα των πολιτικών κομμάτων». Η προσωπολατρία, η οικογενειοκρατία και ο αρχηγισμός είναι έννοιες σύμφυτες με τους θεσμούς αυτούς και απαιτείται η κατάλυσή τους. Τα επιχειρήματα αυτά είναι απολύτως ενδεικτικά της κάθε άλλο παρά μετριοπαθούς προώθησης αντιδημοκρατικών ιδεών. Σε κανένα σημείο δεν διαπιστώνεται η τυπική έστω παραδοχή του κοινοβουλευτικού συστήματος και η προώθηση διεκδικήσεων εντός του, εφόσον η ανατροπή του ορίζεται ως βασικός στόχος.

Διαφοροποιούμενο από τα δεξιού αυταρχισμού κόμματα που προηγήθηκαν (Ε.Δ.Ε., Ε.Π.) αλλά και το πιο νεοφιλελεύθερο Κόμμα Προοδευτικών, το Ε.Ν.Ε.Κ. παρουσιάζεται πιο εξτρεμιστικό ως προς τις κινηματικού χαρακτήρα ιδεολογικές του επιλογές επιχειρώντας ακόμη και τη διατύπωση ενός καινοφανούς στο χώρο της ελληνικής άκρας δεξιάς συμβολικού λόγου με προφανείς δυτικότροπες επιρροές, και στόχο την διαμόρφωση νέων εθνικιστικών συλλογικών ταυτοτήτων.

Στα πλαίσια της εξωκοινοβουλευτικής δράσης του Ε.Ν.Ε.Κ. ως παραδείγματα κεντρικού πολιτικού σχεδιασμού αναφέρονται κυρίως εκδηλώσεις πατριωτικής μνήμης, για έντονα φορτισμένα εμφυλιοπολεμικά γεγονότα όπως στο Βίτσι, στον Γράμμο, στην Φλώρινα, στον Αττίλα και στον Μελιγαλά αλλά και πρωτοβουλίες κοινής δράσης με άλλες οργανώσεις του εθνικού χώρου, όπως οι εκδηλώσεις ανάδειξης ύπαρξης πετρελαίων στο Αιγαίο. Παραδείγματα δράσεων τοπικών πολιτικών σχεδιασμών αποτελούν «η ενημέρωση για την μη απόδοση τιμής στον σφαγέα του Ελληνισμού, Κεμάλ» (Τ.Ο. Θεσσαλονίκης), «ο αγώνας για να μην καλύψει η λήθη την σφαγή αμάχων στο Μελιγαλά» (Ο.Σ. Μελιγαλά), «απόδοση τιμής στον Μαρίνο Αντύπα, ηγέτη της εξέγερσης κατά των κομμάτων που αρνούνται να διαμοιράσουν τον αγροτικό κλήρο» (Τ.Ο. Λαρίσης).⁹⁹ Δεν λείπουν βεβαίως και οι σποραδικές συγκρούσεις με οπαδούς του αριστερού πολιτικού χώρου που αναχαιτίζονται από τις αστυνομικές αρχές.¹⁰⁰ Τα ρεπερτόρια δράσης τους δεν είναι ευθέως διεκδικητικά, αφού φαίνεται να στρέφονται αρχικά κατά των ηττημένων του εμφυλίου, προβάλλοντας την φιλοπατρία ως

⁹⁹ Πρόκειται για πληροφορίες σχετικά με τη δράση του Ε.Ν.Ε.Κ. που αντλήθηκαν από προσωπικές εμπειρίες που απεστάλησαν γραπτώς από στέλεχός του, κατόπιν αιτήματος της γράφουσας.

¹⁰⁰ -«Ελεύθερη Ωρα», 6-5-1985

αποκλειστικό χαρακτηριστικό είτε της προδικτατορικά κυβερνώσας εθνικόφρονος δεξιάς παράταξης και των παρακρατικών μηχανισμών της, είτε ακόμη και των πρωτεργατών του απριλιανού καθεστώτος. Με τον τρόπο αυτό όμως υπαινικτικά καταγγέλλεται συλλήβδην η μετάβαση στη δημοκρατία και το ισχύον κομματικό σύστημα, ως απειλή για τις αξίες του έθνους, και διατυπώνονται με έμφαση διακυβεύματα όπως «νόμος και τάξη», милитарισμός και προνοιακός σοβινισμός¹⁰¹.

Στην προσπάθεια διατύπωσης μιας σαφούς ιδεολογικής και οργανωτικής ταυτότητας του Ε.Ν.Ε.Κ. υπήρξε διαθέσιμο ένα επιπλέον κείμενο πολύτιμο για την επιβεβαίωση υποθέσεων που αφορούν στην εξωθεσμική δομή του κόμματος: πρόκειται για το καταστατικό της, το οποίο απουσιάζει από την μελέτη των υπολοίπων κομμάτων καθώς η αναζήτησή τους σε επίσημους θεσμικούς φορείς, όπως ο Άρειος Πάγος, δεν κατέστη επιτυχής.¹⁰² Τον ιεραρχικά δομημένο χαρακτήρα της βάσης του Κινήματος συνοψίζει η αναφορά που γίνεται σε «*πυραμοειδή διάταξη της οργανώσεως*»¹⁰³ και εν συνεχεία η αναφορά σε «*μικροτέρας ευθύνης όργανα, υποχρεωμένα να εκτελούν μετά προθυμίας και άνευ όρων τις αποφάσεις των ανωτέρας ευθύνης καθοδηγητικών οργάνων.*»¹⁰⁴ Στις οργανωτικές αρχές η πειθαρχία των μελών θεωρείται ως συνειδητοποιημένη κατάσταση στην υπηρεσία του Μεγάλου Σκοπού¹⁰⁵ με ταυτόχρονη υποχρέωσή τους να τηρούν εχεμύθεια σχετικά με οργανωτικά θέματα που επιτρέπεται να συζητούν μόνο με τα αρμόδια καθοδηγητικά όργανα.¹⁰⁶ Στο σημείο αυτό γίνεται σαφής η έμφαση στην διαμόρφωση υπερβατικού χαρακτήρα αξιακών πλαισιώσεων που απαιτεί την προσαρμογή των συλλογικών δρώντων στον σκοπό του κινήματος χωρίς αναφορές σε «εσωκομματική δημοκρατία». Άλλωστε «οι ομάδες εργασίας» των οποίων η συγκρότηση προβλέπεται εντός των Τοπικών Οργανώσεων (Τ.Ο.) επαληθεύουν τον κινηματικό χαρακτήρα του Ε.Ν.Ε.Κ.. Συγκρίνοντας τες με τις αντίστοιχες Τ.Ο. που αναφέρονται στα καταστατικά του ΠΑΣΟΚ και της Ν.Δ. αλλά και τις Κομματικές Οργανώσεις Βάσης (Κ.Ο.Β.) που αναφέρονται σε αυτό του Κ.Κ.Ε.,¹⁰⁷ μόνο εντός των τελευταίων προβλέπεται η σύσταση «Ομάδων Δουλιάς» στην υπηρεσία εξίσου

¹⁰¹ Βλ. Hainsworth P. (επιμ.) «Η ακροδεξιά. Ιδεολογία, πολιτική, κόμματα», εκδόσεις Παπαζήση, 2004

¹⁰² Το κείμενο είναι αναρτημένο στην ιστοσελίδα <http://koinosparanomastis.blogspot.gr/> και η αξιοπιστία του επιβεβαιώνεται από τον αρχηγό του Ε.Ν.Ε.Κ.

¹⁰³ Καταστατικό Ε.Ν.Ε.Κ. αρ. 11, σημ. α «Οργανωτικές Αρχές»

¹⁰⁴ Καταστατικό Ε.Ν.Ε.Κ. αρ. 11, σημ. δ «Οργανωτικές Αρχές»

¹⁰⁵ Καταστατικό Ε.Ν.Ε.Κ. αρ. 11, σημ. γ «Οργανωτικές Αρχές»

¹⁰⁶ Καταστατικό Ε.Ν.Ε.Κ. αρ. 9, σημ. ε «Δικαιώματα και υποχρεώσεις»

¹⁰⁷ Παπαδημητρίου Γ. –Σπουρδαλάκης Μ. «Τα καταστατικά των πολιτικών κομμάτων.» εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1994

μεγαλεπίβολου «κοινωνικού μετασχηματισμού», ιδωμένου από διαμετρικά αντίθετη πολιτική σκοπιά.

Τα θεσμικά όργανα που περιγράφονται στο καταστατικό του Ε.Ν.Ε.Κ. βασίζονται στην αρχή της συναίρεσης «κοινωνίας και εξουσίας» με τις Τοπικές Οργανώσεις και τις Νομαρχιακές Επιτροπές ως «βασικές οργανωτικές και αγωνιστικές στιβάδες» με σχετική τοπική αυτοτέλεια και στα ανώτερα στάδια της πυραμίδας την Εκτελεστική (Ε.Ε.) και Διοικούσα Επιτροπή (Δ.Ε) ως ανώτατο εκτελεστικό και καθοδηγητικό όργανο αντίστοιχα. Στην κορυφή βρίσκεται ο Αρχηγός που εκλέγεται από το Συνέδριο και προεδρεύει της Ε.Ε και της Δ.Ε. και τις ελέγχει πλήρως. Στο σχήμα αυτό είναι εμφανής η ισχύς του Αρχηγού του κινήματος αλλά και η σημασία της χαρισματικής ηγεσίας για την εξέλιξη ενός πολιτικού μορφώματος που κατά την σύνταξη του Καταστατικού του, πιθανότατα κατά την ίδρυση του Ε.Ν.Ε.Κ. το 1979, παρέμενε προσηλωμένο στα «ιδεώδη» του εθνικισμού και της οργανικής κοινωνίας με στελέχη πρωταγωνιστές της δικτατορικής περιόδου και χωρίς σαφή επιδίωξη κοινοβουλευτικής εκπροσώπησης. Ο επιτελικός ρόλος που προκύπτει για τον Αρχηγό στον καθοδηγητικό τομέα της οργάνωσης έρχεται σε αντίφαση με την δριμεία κριτική που εξαπολύεται στον δημόσιο λόγο της κατά των κομμάτων των αρχηγών .

Ο επίσημος πολιτικός λόγος που αρθρώνουν τα στελέχη του Ε.Ν.Ε.Κ, προκειμένου να προσεγγίσει άτομα με «εθνικιστικές ευαισθησίες», διαπνέεται από τις αρχές του ελληνοκεντρικού εθνικισμού. Η πρόταξη των ελληνο-χριστιανικών ιδεωδών επαναλαμβάνεται στα συνθήματα των οπαδών του, αποσκοπώντας στην αναγέννηση του έθνους, με την πάταξη της φαυλοκρατίας, του κομμουνισμού και της «ασυδοσίας του πεζοδρομίου», όπως χαρακτήριζαν τις αγωνιστικές εκδηλώσεις του λαϊκού κινήματος. Στον άξονα της εθνικής ταυτότητας συνοψίζεται η νοηματική πλαισίωση αυτού του «εθνικιστικού κινήματος» που *ηγούμενο όλων των μικρότερων πολιτικών προσπαθειών είχε προετοιμάσει την πολιτική του μετάλλαξη μέσω μιας επιτυχούς συμμετοχής στις Ευρωεκλογές.*», σύμφωνα με μαρτυρία του αρχηγού του. Ωστόσο ο «διαγκωνισμός» για την πρωτοκαθεδρία στον έλεγχο του «εθνικού χώρου» ρευμάτων που υποστηρίζουν διαφορετικές ιδεολογίες κυρίως «Απριλιανών» αποτέλεσε αφορμή για τη δημιουργία του ΕΝ.Ε.Κ. αλλά και στοιχείο προβληματικό για την αναδιατύπωση συλλογικής ταυτότητας, όπως εκφράστηκε με την φυγόκεντρο τάση από «το νεανικό και καινοτόμο

E.N.E.K.,»¹⁰⁸ προς ένα πολιτικό σχήμα, την Ε.Π.Ε.Ν., δημιούργημα στελεχών της 21^{ης} Απρίλη. Δεν ανέπτυξε ποτέ κινηματική δυναμική γιατί έλειπε από αυτό ο συνεκτικός πολιτικός λόγος, μέσω του οποίου συμβολικές και εργαλειακές δράσεις, που ούτως ή άλλως υπήρχαν, θα μπορούσαν να αναδείξουν την αίσθηση αποτελεσματικότητας και να ενδυναμώσουν τη συλλογική ταυτότητα ενθαρρύνοντας νέες ενσωματώσεις. Ανάλογη είναι και η διατύπωση κεντρικού στελέχους του Ε.Ν.Ε.Κ., όταν του ζητήθηκε η γνώμη του σχετικά με τις αιτίες περιορισμένης απήχησης των άλλων κομμάτων του εθνικού χώρου: «Για τα άλλα κατά καιρούς εμφανισθέντα κόμματα του λεγόμενου εθνικού χώρου, η άποψή μου είναι ότι εξέφραζαν καλές προθέσεις Ελλήνων με εθνικές ανησυχίες αλλά δεν είχαν τίποτε νέο να προσφέρουν στην Ελλάδα και τους Έλληνες.»

Παρά το γεγονός ότι το Ε.Ν.Ε.Κ. ανέπτυξε γραφειοκρατικές μορφές κινητοποίησης με εγγραφές μελών, πυρήνες υποδοχής και κρούσεως, τοπικές οργανώσεις ακόμη και σχολή στελεχών εθνικισμού, σε επίπεδο ελίτ, όπως επιβεβαιώνουν προσωπικές μαρτυρίες στελεχών του, υπήρξαν εξ αρχής διασπαστικές τάσεις που όχι μόνο δυσχαίραναν κάθε κινηματική δυναμική αλλά και απέβησαν τροχοπέδη στην προσπάθεια κοινοβουλευτικής του παρουσίας καθιστώντας το κόμμα «κομήτη» (flash party). Παρά της διαβεβαιώσεως του αρχηγού της ότι λειτούργησε «χωρίς φαινόμενα φραξιονισμού ή διαγραφών» αναζητώντας «πάντοτε έναν κοινό παρονομαστή», η φιλοδοξία τους για «προοπτική του 2000», δηλαδή για εκλογική παρουσία 21 χρόνια μετά την ίδρυσή της, υπήρξε άκαρπη και το ΕΝΕΚ απέτυχε να αποτελέσει μία υπολογίσιμη δύναμη στο ελληνικό ακροδεξιό χώρο και απώλεσε σταδιακά τα ολιγάριθμα στελέχη της προς άλλους χώρους της ακροδεξιάς αλλά και της παραδοσιακής δεξιάς.

3.1.5 Εθνική Πολιτική Ένωση (ΕΠΕΝ)

Εθνικιστικό κόμμα, ιδεολογικός υπερασπιστής και συνεχιστής του απριλιανού καθεστώτος. Ιδρύθηκε στις 30/1/1984 με "πνευματικό" ηγέτη τον έγκλειστο στις φυλακές Κορυδαλλού, Γεώργιο Παπαδόπουλο που αποκαλείται «μέγας δεσμώτης» σε επίσημες θέσεις της. Ο τελευταίος παραιτήθηκε της αρχηγίας της Ε.Π.Ε.Ν. στις 4/4/1984, διότι διαφώνησε με την συμμετοχή της στις ευρωεκλογές. Συμμετείχε στις Ευρωεκλογές του 1984 εκλέγοντας ένα βουλευτή, στις εθνικές εκλογές του 1985 και 1989 και στις

¹⁰⁸ Συνέντευξη με Ρ. Ε. (24/3/2014)

Ευρωεκλογές του 1989. Πρόεδρός της διετέλεσε ο Χρύσανθος Δημητριάδης. Διετύπωνε ανοιχτά το ζήτημα της απελευθέρωσης των πρωτεργατών της χούντας ως «ηθικό θέμα που εκκρεμεί», ενώ προβάλλεται έντονα ο αντικομμουνιστικός της χαρακτήρας.

Βασική πηγή για την ανάλυση του πολιτικού λόγου της Ε.Π.Ε.Ν. αποτέλεσε η ιδρυτική της διακήρυξη που συνοψίζεται στο ηχογραφημένο μήνυμα του έγκλειστου δικτάτορα Γεωργίου Παπαδόπουλου, το οποίο ακούστηκε σε συγκέντρωση της Ε.Π.Ε.Ν. στο ξενοδοχείο Κάραβελ το 1984 απευθυνόμενο στην *«μεγάλην παράταξιν του εθνικού πατριωτισμού»*. Οι όροι «λαός» και «έθνος» χρησιμοποιούνται εναλλακτικά, ενώ γίνεται συχνή αναφορά σε *«συσσωρευμένους κινδύνους του Έθνους»* σε *«εθνική έξαρσι»* και σε *«εθνικούς αγωνιστές»* που συσπειρώνονται γύρω από εθνικιστικού τύπου διακυβεύματα. Στο περιεχόμενο της ιδρυτικής διακήρυξης κυριαρχεί η καταδίκη του ισχύοντος πολιτικού συστήματος, των κομμάτων αλλά και του κομμουνισμού. Άλλωστε η διαρκής επίκληση των επιτευγμάτων της επταετίας αλλά και ο χαιρετισμός του πρωτεργάτη της προς την παράταξη την καθιστά περισσότερο από κάθε άλλο ένα κόμμα της παλαιάς άκρας δεξιάς με άμεση σχέση προς το προηγούμενο αυταρχικό καθεστώς. Κατά τη συγκέντρωση του ερευνητικού υλικού επιχειρήθηκε η αναζήτηση του καταστατικού της σε κύκλο μελών της τότε νεολαίας της Ε.Π.Ε.Ν.,¹⁰⁹ όπου υπήρξε η διαβεβαίωση ότι «καταστατικό δεν υπήρχε παρά μόνο μια οργάνωση εθνικιστών που αναζητούσε ικανό αρχηγό». Ο Γ. Παπαδόπουλος ως έγκλειστος είχε «μόνο έμμεση πληροφόρηση και δεν ήλεγχε απόλυτα την κατάσταση».

Οι πολιτικές θέσεις της Ε.Π.Ε.Ν. όσον αφορά στους θεματικούς άξονες της αντισυστημικότητας αλλά και αντικομμουνισμού διατυπώνονται ευθέως εξισώνοντας αφενός την μεταπολίτευση με την «ρητορική» αποκατάσταση της δημοκρατίας και την φαλκίδευση των θεσμών της από *«κόμματα που λειτουργούν ως τσιφλίκια των αρχηγών τους»* και *«του διεφθαρμένου κοινοβουλευτισμού»* και αφετέρου με την επίκληση *«της μαρξιστικής εισβολής»*. Η κατάσταση εκτάκτου ανάγκης στην οποία έχει περιέλθει η χώρα μεταπολιτευτικά αποτελεί τον επίσημο αφήγημα συσπείρωσης των οπαδών του εθνικού χώρου γύρω από το μόρφωμα της Ε.Π.Ε.Ν. αποσκοπώντας στην πραγματικότητα στην αναδιανομή της εξουσίας υπέρ των πρωταγωνιστών του προηγούμενου καθεστώτος. Βασικό στοιχείο που συνθέτει «την ζοφερή πραγματικότητα» της μεταπολίτευσης είναι οι καταστροφικοί χειρισμοί της νέας Δημοκρατίας που προετοίμασαν την *«αριστεράν επιδρομήν»* του ΠΑΣΟΚ μετά τις εθνικές εκλογές του 1981 και κατέστησαν την Πατρίδα

¹⁰⁹ Συνέντευξη με Ε. Ρ., μέλος της νεολαίας της Ε.Π.Ε.Ν και νυν μέλος του Εθνικού Μετώπου, στις 29-7-2014

«εθνικώς απονευρωμένη» έτοιμη να υποδουλωθεί. Άλλωστε εξακολουθούν να υπάρχουν ανοιχτά θέματα όπως το πρόβλημα της Κύπρου, η σχέση της Ελλάδας με την Δύση και το ΝΑΤΟ, το πολιτειακό αλλά και ο εγκλεισμός στην φυλακή των Απριλιανών, τα οποία αποτελούν τα βασικά σημεία σύγκρουσης της ελληνικής άκρας δεξιάς με τις κυβερνώσες παρατάξεις της εποχής.

Επίσης είναι έκδηλη η πίστη σε συντηρητικές και θρησκευτικές αρχές που συνοψίζονται στην «αποδοχή του Πατριωτικού Ιδεώδους, του θεσμού της Οικογένειας και της Χριστιανικής Πίστεως» ως βασικών αρχών «για την επιβίωση μιας Εθνικής Κοινωνίας»¹¹⁰ Άλλωστε στην ιδρυτική διακήρυξη επισημαίνεται η αποσάθρωση θεμελιωδών θεσμών όπως η οικογένεια και η εκκλησία. Η οικονομική πρόταση της ΕΠΕΝ συντάσσεται στο κλίμα των φιλελεύθερων απόψεων των λοιπών Ελλήνων ακροδεξιών, αφού υποστηρίζεται η ενθάρρυνση της ιδιωτικής πρωτοβουλίας παράλληλα όμως με την εδραίωση ενός ισχυρού και αυταρχικού κρατικού μηχανισμού.

Βασικό στοιχείο της οργανωτικής του δομής υπήρξε η Νεολαία ΕΠΕΝ. Στην ταυτότητα της οργάνωσης η Νεολαία ΕΠΕΝ δήλωσε πως είναι μία πατριωτική-εθνικιστική οργάνωση νεολαίας. Πρόεδρος της νεολαίας διορίστηκε από τον Γεώργιο Παπαδόπουλο ο Νίκος Μιχαλολιάκος και μετά την παραίτησή του, ο Μάκης Βορίδης εκφράζοντας μια νέα τάση που εκδηλώθηκε στον ελληνικό ακροδεξιό χώρο από τα μέσα περίπου της δεκαετίας του 1980: από το φυτώριο της ΟΝΝΕΔ όπου την εποχή εκείνη είχε πραγματοποιήσει στροφή, υπό την ηγεσία στην Ν.Δ. του Ευάγγελου Αβέρωφ, σε εθνικιστικού και πατριωτικού χαρακτήρα ιδεολογικές τάσεις, μεταπήδησαν στον ακροδεξιό χώρο κάποιοι «μετανοούντες δεξιοί». Η παραίτηση του Μιχαλολιάκου θεωρήθηκε από αρκετά μέλη ως προδοσία¹¹¹ ενώ παράλληλα μαίνονταν και οι διαφωνίες μελών της νεολαίας με την γηραιότερη ηγεσία, την οποία θεωρούσαν «μετριοπαθή και αναποφάσιστη».¹¹² Σε οργανωτικό επίπεδο οι πληροφορίες που αντλήθηκαν για την νεολαία συνοψίζονται στην ύπαρξη ιεραρχικής δομής με τον αρχηγό και τον υπαρχηγό στην κορυφή της πυραμίδας και την επιλογή από αυτούς των μελών, τα οποία ενέτασσαν

¹¹⁰ Η πολιτική μας Πρόταση, Αθήνα 1989

¹¹¹ Με αφορμή την επίσκεψη του Λεπέν στις 4/12/1984 στην Αθήνα τα επεισόδια που σημειώθηκαν δεν περιορίστηκαν μόνο μεταξύ των δύο «πολιτικών άκρων» αλλά και μεταξύ νεολαίας ΕΠΕΝ και ομάδων του Μιχαλολιάκου. Συνέντευξη με Ε. Π., μέλος της νεολαίας της Ε.Π.Ε.Ν και νυν μέλος του Εθνικού Μετώπου, στις 29-7-2014

¹¹² Συνέντευξη με Ε. Π., μέλος της νεολαίας της Ε.Π.Ε.Ν και νυν μέλος του Εθνικού Μετώπου, στις 29-7-2014. Αναφέρθηκε χαρακτηριστικά και σε απόπειρες εμπρησμού των γραφείων τους στα Εξάρχεια που εκτός από τους αριστερούς υποκινούσε και η ηγεσία της ΕΠΕΝ!

είτε στο ιδεολογικό κομμάτι είτε στις ομάδες δράσης.¹¹³ Η νεολαία συρρικνώθηκε σημαντικά στις αρχές της δεκαετίας του 1990 και διαλύθηκε τελικώς με τη διάλυση της ΕΠΕΝ, το 1996. Στο μεταξύ η ΕΠΕΝ συμμετείχε ως εκλογική συσπείρωση ΕΠΕΝ-Εθνική Συμπαράταξη και ως Εθνικό Κόμμα-ΕΠΕΝ με νέες διακηρυκτικές αρχές, στις εθνικές εκλογές του 1990 και στις ευρωεκλογές του 1994 αντίστοιχα χωρίς επιτυχία. Πολιτική του συνέχεια απετέλεσε το Έλληνικό Μέτωπο υπό την ηγεσία του Μ. Βορίδη που ιδρύθηκε τον Απρίλιο του 1994 και ανέστειλε την πολιτική του δράση τον Μάιο του 2005 με συμμετοχή μελών της Εθνικής Πολιτικής Ένωσης (Ε.Π.Ε.Ν.) και του Ενιαίου Εθνικιστικού Κινήματος (Ε.Ν.Ε.Κ.).

Η εσωτερικές έριδες των πολιτικών στελεχών της ελληνικής άκρας δεξιάς συνιστούν και στην περίπτωση της Ε.Π.Ε.Ν. βασικό παράγοντα παθογένειας που την κατέστησαν «μικροομάδα στελεχών»¹¹⁴ ανίσχυρη να ανταποκριθεί στην διαρκή επιδίωξη της ελληνικής άκρας δεξιάς της εποχής για μαζική συσπείρωση βασιλοφρόνων, απριλιανών αλλά και εθνικοσοσιαλιστών εντός ενός οργανωτικά και ιδεολογικά κραταιού και ομοιογενούς πολιτικού μορφώματος. Η κατάταξή της στην κατηγορία των «κομμάτων κομητών» είναι ενδεικτική της παρακμάζουσας πορείας που παρουσίασε αμέσως μετά τις ευρωεκλογές του 1984 και που εύγλωττα απεικονίζεται στα πρωτοσέλιδα της εφημερίδας «Ελεύθερη Ωρα» του βασιλόφρονα Γρηγόρη Μιχαλόπουλου, παραμονές των εθνικών εκλογών του 1985. Με επιφύλαξη ως προς τον βαθμό αντικειμενικότητας του εντύπου το οποίο υποστήριζε τότε την φιλοβασιλική πολιτική κίνηση του εκδότη της, γίνονται εκτενείς αναφορές σε αλλεπάλληλες αποχωρήσεις πολιτευτών της ΕΠΕΝ που καθιστούν εκ προοιμίου δυσοίωνο γι' αυτήν το επικείμενο εκλογικό αποτέλεσμα. Βασικά στελέχη της Διοικούσας Επιτροπής της Ε.Π.Ε.Ν. όπως ο Σπύρος Κατσώτας¹¹⁵, ο Ιωάννης Παναγιωτακόπουλος¹¹⁶ και ο Νικόλαος Στειρόπουλος¹¹⁷ αποχωρούν από το κόμμα παραμονές των εκλογών της 2ας Ιουνίου 1985. Οι αποχωρήσεις αυτές συνοδεύονται από αισθήματα απογοήτευσης και διάσπασης των οπαδών του εθνικιστικού χώρου με τους βασιλόφρονες κυρίως να απομακρύνονται από την ΕΠΕΝ αδυνατώντας να βρουν πολιτική έκφραση στους κόλπους της, στιγματισμένη καθώς ήταν από την υπεροχή των στελεχών της επταετίας. Ιδιαίτερα η δικαστική διαμάχη του Ν. Στειρόπουλου¹¹⁸ με τον Σπύρο

¹¹³ Ειδικά οι τελευταίοι ως πιο στιβαροί αποκαλούνταν «βαρβάρες». Συνέντευξη με Ε. Ρ., μέλος της νεολαίας της Ε.Π.Ε.Ν και νυν μέλος του Εθνικού Μετώπου, στις 29-7-2014

¹¹⁴ «Ελεύθερη Ωρα», 6/5/1985, «Έφυγε και ο Παναγιωτακόπουλος από την ΕΠΕΝ»

¹¹⁵ Βουλευτής της ΕΚ, Υφυπουργός παρά το Πρωθυπουργό της κυβέρνησης Γ. Παπαδόπουλου, υποψήφιος βουλευτής της ΕΔΕ το 1974 και του Κόμματος Προοδευτικών το 1981

¹¹⁶ απότακτος Μοίραρχος της Χωροφυλακής

¹¹⁷ συνήγορος του Γ. Παπαδόπουλου

¹¹⁸ «Ελεύθερη Ωρα», 6/1985, «Ο Στειρόπουλος δεν πολιτεύεται με την ΕΠΕΝ.»

Ζουρνατζή, όταν μηνύει τον τελευταίο για συκοφαντική δυσφήμιση, αποκαλύπτει τον ανταγωνισμό των ηγετικών στελεχών της Ε.Π.Ε.Ν. που είχαν προβεί ακόμη και σε «Συμφωνία Κυρίων», προκειμένου να διατελέσουν οι τέσσερις πρώτοι υποψήφιοι του ψηφοδέλτιου Ευρωβουλευτές¹¹⁹ καταλαμβάνοντας διαδοχικά την μια έδρα που είχε κερδίσει το κόμμα. Πρόκειται για μια ακόμη διάψευση της επίσημης θέσης που επαναλαμβάνουν στελέχη της τότε ελληνικής άκρας δεξιάς ότι η έλλειψη χρημάτων αποδυνάμωσε τον χώρο αρνούμενοι την αρχομανία, την έλλειψη ηγετικών ικανοτήτων και ιδεολογικής σύμπνοιας ως βασικά μειονεκτήματα που απέτρεψαν την πολιτική διεύρυνση του χώρου.

3.2 ΔΙΑΤΥΠΩΣΗ «ΜΕΙΖΟΝΟΣ ΟΡΙΣΜΟΥ» ΤΗΣ ΥΠΟ ΕΞΕΤΑΣΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΚΡΑΣ ΔΕΞΙΑΣ

Η προσεκτική καταγραφή της πολιτικής διαδρομής των στελεχών που πρωταγωνίστησαν στις διεργασίες των κομμάτων που αναλύθηκαν οδηγεί στην κοινή διαπίστωση ότι πρόκειται για πολιτικούς που διαδραμάτισαν καίριο ρόλο στις εξελίξεις της δικτατορικής αλλά και προδικτατορικής περιόδου. Κυρίως όσον αφορά στα δύο πρώτα κόμματα, την Ε.Δ.Ε. και την Ε.Π., επικεφαλής τους τέθηκαν βασιλόφρονες πολιτικοί, προς υλοποίηση σχεδίων που εκπορεύονταν σύμφωνα με κάποια δημοσιεύματα¹²⁰ της εποχής από το περιβάλλον του τέως μονάρχη Κωνσταντίνου και αποσκοπούσαν στη συσπείρωση των φιλομοναρχικών σε συμμαχία με τους νοσταλγούς της επταετίας αλλά με αδιαμφισβήτητη υπεροχή στην προβολή αιτημάτων των πρώτων: επάνοδος της βασιλείας και του τέως μονάρχη. Στις προσπάθειες κομματικής συσπείρωσης της ελληνικής άκρας δεξιάς που ακολούθησαν, πρωταγωνίστησαν κυρίως

¹¹⁹ Η συμφωνία προέβλεπε σύμφωνα με τον Ν. Στειρόπουλο μετά την πάροδο δύο ετών ότι θα παραιτείτο ο Χρύσανθος Δημητριάδης και θα αναλάμβαναν διαδοχικά και ανά έτος, ο Αρ. Δημόπουλος, ο Σπ. Ζουρνατζής, και τελευταίος κατά σειρά ο Ν. Στειρόπουλος

¹²⁰ «Το Βήμα», 23-10-1977, σελ. 13 «Πώς στήθηκε στα παρασκήνια Αθηνών, Λονδίνου, Παρισιού η φιλοχουντική παράσταση». Άρθρο με εκτενή αναφορά στην ύπαρξη πενταετούς σχεδίου εκπορευόμενο από «τα παλαιοαυλικά σαλόνια» του Λονδίνου για την εξεύρεση ευπρεπούς αρχηγού σε κόμμα αντίπαρο στη Ν.Δ. που θα έθετε το πολιτειακό στη βουλή. Σύμφωνα με το δημοσίευμα, σειρά επαφών μεταξύ Μ. Αρναούτη, Σπ. Θεοτόκη, Σ. Κωνσταντόπουλου και «Επαναστατών» για το συντονισμό της δράσης τους συναντά τη δυσφορία αρκετών βασιλοφρόνων, η οποία εκφράζεται μέσω καθημερινών προβληματισμών στην φιλοβασιλική εφημερίδα «Ελεύθερος Κόσμος» για τη δημιουργία «εθνικής παρατάξεως». Κίνηση ενδεικτική της αστάθειας που επικρατούσε στον εθνικό χώρο η επιλογή Γεωργαλά που εκτιμώντας πρόωρα την υπεροχή των φιλομοναρχικών αρχίζει να προπαγανδίζει υπέρ τους και κατά των φιλοχουντικών. Για το λόγο αυτό η τελική επικράτηση των τελευταίων θέτει τον έμμισθο προπαγανδιστή της χούντας εκτός των πολιτικών εξελίξεων που θα ακολουθήσουν. Στα πλαίσια των ιδεολογικών ζυμώσεων της εποχής ανήκει και το εγχείρημα του καθηγητή Ν. Δεβλέτογλου γνωστό ως «έγγραφο Μαυρικού» το οποίο ήταν ένα αντιδημοκρατικό μανιφέστο με βασικά στοιχεία πολιτειακής συγκροτήσεως τον μοναρχισμό, την πνευματική αριστοκρατία και τον ψευδοαρχαιότροπο εθνικοσοσιαλισμό. Τελικά αντί της αρχικής επιλογής του άτολμου Θεοτόκη προκρίθηκε ο Στ. Στεφανόπουλος ως ηγέτης της Εθνικής Παρατάξεως, αφού πρώτα έλαβε διαβεβαιώσεις για «καθυπόταξη των χουντικών», οι οποίες αναίρεθηκαν κατόπιν της άφιξης του στην Ελλάδα και της διαπίστωσής του ότι είχε γίνει υποχέριο των χουντικών.

στελέχη «στιγματισμένα» για την δράση τους κατά την διάρκεια της επταετίας, όπως ο Σπύρος Μαρκεζίνης, ο Πολύδωρος Δάκογλου¹²¹ και φυσικά «ο παρασκηνιακός αρχηγός» της Ε.Π.Ε.Ν., Γεώργιος Παπαδόπουλος, με την τελευταία παράταξη να επιχειρεί την επιβολή των διεκδικήσεων των απριλιανών:κατάργηση του Δ' Ψηφίσματος της Βουλής για τους πραξικοπηματίες όπως απαιτούσε ο έγκλειστος Γεώργιος Παπαδόπουλος και όχι απλώς αμνηστία.

Ο εντοπισμός της πολιτικής ρίζας των στελεχών αυτών δικαιολογεί εν πολλοίς την κατάταξη των κομμάτων αυτών στην παλαιά άκρα δεξιά, σύμφωνα με τα κριτήρια του Ignazi, ωστόσο η συγκριτική εξέταση της κοινοβουλευτικής σύνθεσης της κυβερνώσας δεξιάς¹²² δεν καθιστά το χαρακτηριστικό αυτό αποκλειστικότητα των κομμάτων της άκρας δεξιάς. Βασική διαφορά τους όμως αποτελεί η αποδοχή του κοινοβουλευτισμού ως *sine qua non* της Γ' Ελληνικής Δημοκρατίας από τους βουλευτές και τα στελέχη της Ν.Δ. σε αντίθεση με στελέχη της άκρας δεξιάς. Κατά τ' άλλα ο δημόσιος λόγος των τελευταίων παρουσιάζει πολλές αποχρώσεις, όπου διακρίνονται είτε η λήθη του παρελθόντος, έστω και εάν αυτή υπαγορεύεται από τακτικισμό, είτε η εμμονή σε νομιμοποιητικά διακυβεύματα του *status quo ante*, όπως η εθνικοφροσύνη και η κομμουνιστική απειλή. Τα στοιχεία αυτά επανέρχονται στο πολιτικά καινοφανές μεταπολιτευτικό περιβάλλον συνιστώντας τα στοιχεία που συνθέτουν τον μείζονα και αναχρονιστικό ορισμό της ελληνικής άκρας δεξιάς της περιόδου 1974-1989. Σε αμέσως επόμενη βαθμίδα ιδεολογική συνιστώσα αποτελεί η δριμεία κριτική του υπάρχοντος πολιτικού συστήματος που εξαπολύουν στελέχη της άκρας δεξιάς οδηγώντας σε διαφορετικής έντασης ανά μόρφωμα αντικομματική και αντιδημοκρατική ιδεολογία, η οποία δημιουργεί συνειρμούς εκτάκτου ανάγκης για την προώθηση αιτημάτων που σχετίζονται κυρίως με το πολιτειακό και την αποκατάσταση των απριλιανών αξιωματικών και πανεπιστημιακών. Εν ολίγοις η στρατηγική του λαϊκίστικου αντικρατισμού είναι κοινός τόπος για τα κόμματα της ελληνικής άκρας δεξιάς επαληθεύοντας την άποψη του **P. Hainsworth**, ο οποίος χαρακτηρίζει το φαινόμενο της άκρας δεξιάς «περίπλοκη αλχημεία»: τα *anti-party parties* διατυπώνουν αποστροφή προς το κράτος και την πολιτική

¹²¹ Στέλεχος της οργάνωσης 4ΚΑ σύμφωνα με όσα υποστήριζε στη συνέντευξή του ο Α.Ρ. ενώ ο ίδιος αυτοπροσδιορίζεται ως «Έλλην Εθνικιστής». Σύμφωνα με δημοσίευμα του «Ιού» της Ελευθεροτυπίας μαζί με τον Σπ. Μανωλόπουλο υπήρξαν μέλη της «δημοσιογραφικής αποστολής» που στάλθηκε με τις ευλογίες της χούντας στη Γυάρο και δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα «4η Αυγούστου» (αρ. φύλλου 38, Σεπτέμβριος 1967) με τίτλο «Αποκλειστικόν ρεπορτάζ 4ης Αυγούστου: Γυάρος». Το κείμενο υπογράφει ο Μανωλόπουλος και στην εισαγωγή αναφέρεται και ο Δάκογλου.

¹²² «Αντί», τ. 42, 1976, «Ν.Δ. Ανατομία » Κατά την σκιαγράφηση της Κ.Ο. της Ν.Δ. διακρίνονται οι εξής τάσεις: α)οι ακροδεξιοί/φιλοχουντικοί βουλευτές αντικομμουνιστές και κυρίως τέως βουλευτές της ΕΡΕ β)οι φιλοβασιλικοί (με σκοπό τη διατήρηση της εκλογικής τους πελατείας) και ταυτόχρονα Καραμανλικοί γ) «η σιωπηλή πλειοψηφία» της πλειοψηφίας που υπακούει στον Κ. Καραμανλή δ) «οι μοντέρνοι» ή ανανεωτικοί οπαδοί της Νέας Πολιτικής, κυρίως παλιά στελέχη της νεολαίας της ΕΡΕ και ε) «οι προοδευτικοί» που ελάχιστα διαφέρουν από την ΕΔΗΚ.

ηγεσία με συνηθέστερη την επιλεκτική απόρριψη του κατεστημένου δεξιού κόμματος, επιδιώκοντας την «απενοχοποίηση» στο συλλογικό υποσυνείδητο προϋφισταμένων αντιδημοκρατικών καθεστώτων που ανάγονται από τη μεταξική δικτατορία ως την επταετία 1967-1974.

Στο θέμα της οικονομικής πολιτικής ο κεντρικός ιδεολογικός άξονας όπου τέμνονται οι προγραμματικές δηλώσεις και των πέντε κομμάτων είναι αυτός του δεξιού αυταρχισμού. Η ενθάρρυνση της ιδιωτικής πρωτοβουλίας εντός ωστόσο των ορίων ενός ισχυρού και αυταρχικού κράτους αποτελεί κοινό παρονομαστή των υπό εξέταση κομμάτων με διακύμανση ωστόσο στην ισορροπία των δύο επιμέρους συνιστωσών ανά κόμμα. Για παράδειγμα τα παλαιότερα κόμματα της περιόδου, η Εθνική Δημοκρατική Ένωση και η Εθνική Παράταξη, εμφανίζουν υψηλότερο δείκτη εμπιστοσύνης στο παρεμβατικό κράτος έναντι του Κόμματος Προοδευτικών που εμφανίζεται υπέρμαχος μιας οικονομικής επανάστασης με πίστη στη σύγχρονη φιλελεύθερη οικονομία. Στα πλαίσια της πολιτικής αυτής διατυπώνονται θέσεις υπέρ της ΕΟΚ που κυριαρχούν και στην ατζέντα των συστημικών κομμάτων και καθίστανται πόλος έλξης και για την ελληνική άκρα δεξιά, καθώς η αστική τάξη ελκύεται από την προοπτική ενίσχυσης της εξαγωγικής της δραστηριότητας εντός της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.

Σε γενικές γραμμές τα κόμματα της ελληνικής άκρας δεξιάς της περιόδου 1974-1989 εντάσσονται στο πρώτο κύμα της άκρας δεξιάς, εφόσον συνδέονται ιδεολογικά και οργανωτικά με προγενέστερα αυταρχικά καθεστώτα. Προσκείμενοι είτε στην μεταξική είτε στην απριλιανή ιδεολογία είτε στον θεσμό της μοναρχίας και στελέχη των κομμάτων αυτών παρουσιάζονται με χρονική υστέρηση έναντι «των Ευρωπαίων ομολόγων τους» ακριβώς λόγω των διαφορετικών ιστορικών δεδομένων στην Ελλάδα.

3.3 ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΑΚΡΑΣ ΔΕΞΙΑΣ

Παρά τις δυσκολίες που παρουσιάζονται ως προς την αντικειμενική αξιολόγηση των διαθέσιμων πηγών για την κωδικοποίηση του πολιτικού λόγου και την οργάνωση των υπό εξέταση κομμάτων, είναι χρήσιμη η εξαγωγή συμπερασμάτων για την διάκριση των «αποχρώσεων» που παρουσιάζονται εντός του εθνικού χώρου επάνω στον άξονα εξτρεμιστική και ριζοσπαστική δεξιά. Τα συμπεράσματα αυτά θα βοηθήσουν στην τεκμηρίωση της υπόθεσης ότι η διατύπωση του μείζονος ορισμού σχετικά με τα πολιτικά

μορφώματα της ελληνικής άκρας δεξιάς δεν εξαντλεί την ανάλυσή τους με αποτέλεσμα μόνο την διατύπωση μιας «δεσπόζουσας περίπτωσης» με εννοιολογικές γενικεύσεις, αλλά αντίθετα επικουρεί την διαπίστωση ότι μεταξύ τους διαπιστώνονται διαφορές που εκφράζονται στην αναλογία του ιδεολογικού και οργανωτικού τους υλικού. Σε σχέση με την επιλογή της κατάλληλης τυπολογίας η ελληνική πραγματικότητα παρουσιάζεται αρκετά «απείθαρχη» απαιτώντας την διατύπωση της ακόλουθης διευκρίνισης: στο βαθμό που ο πολιτικός λόγος και τα οργανωτικά χαρακτηριστικά των κομμάτων είναι περισσότερο από επαρκή στοιχεία για την κατάταξή τους δεξιότερα της καθεστηκυίας δεξιάς αφήνοντας λιγότερο ή περισσότερο περιθώριο καταγγελίας πλουραλιστικών γνωρισμάτων της σύγχρονης δημοκρατίας, τότε καταλήγουμε να τα χαρακτηρίζουμε είτε κόμματα της ριζοσπαστικής είτε της εξτρεμιστικής άκρας δεξιάς.

Από τα αναλυθέντα κόμματα που προηγήθηκαν, το Κόμμα Προοδευτικών είναι αυτό που παρουσιάζει τον ηπιότερο καταγγελτικό λόγο κατά των ατομοκεντρικών δικαιωμάτων και του κοινοβουλευτικού συστήματος. Απουσιάζουν πληροφορίες σχετικά με τα ρεπερτόρια δράσης αλλά και τις οργανωτικές δομές του κόμματος που θα έδιναν πιο ολοκληρωμένη εικόνα, ωστόσο ακόμη και το σύμβολο του κόμματος που είναι η μέλισσα, δεν παραπέμπει στις «εθνικιστικές εξάρσεις» των άλλων κομμάτων. Στον επίσημο πολιτικό του λόγο ο Μαρκεζίνης θέτει ως προτεραιότητα το οικονομικό του πρόγραμμα, το οποίο συνδέει με την εσωτερική και εξωτερική ασφάλεια της χώρας, ενώ δεν φαίνεται να αποδέχεται επίσημα για το κόμμα του το ρόλο του διαμεσολαβητή των αιτημάτων που προέρχονται από τον χώρο της άκρας δεξιάς. Ως βασική του φιλοδοξία δηλώνει τη σύνδεσή του με το «Έργον» και την επανάληψη του επιτεύγματος του 1953.¹²³ Έχοντας επίγνωση «των όσων δικαίως ή αδίκως του ψάλλουν» επιδιώκει να αποβεί εκ νέου ρυθμιστικός παράγοντας των επερχόμενων εξελίξεων. Άλλωστε, ανάλογα αξιολογεί την επιλογή στην πολιτική του πορεία για την οποία δέχεται επικρίσεις, δηλαδή τη συμμετοχή του στην κυβέρνηση του 1973, τοποθετώντας την στην προσδοκία της διεξαγωγής εκλογών. Στο θέμα του πολιτειακού, ως πολιτικός αποστασιοποιημένος από παλιά από το Παλάτι, αρνείται να το εντάξει στο κομματικό του πρόγραμμα, θεωρώντας την ελεύθερη τοποθέτηση επιλογή του κάθε ψηφοφόρου. Η μετριοπαθής τοποθέτηση του Κόμματος των Προοδευτικών στα βασικά θέματα της ατζέντας των κομμάτων της ελληνικής άκρας δεξιάς, προφανώς οδηγεί στην κατάταξή του στα κόμματα της ριζοσπαστικής άκρας δεξιάς.

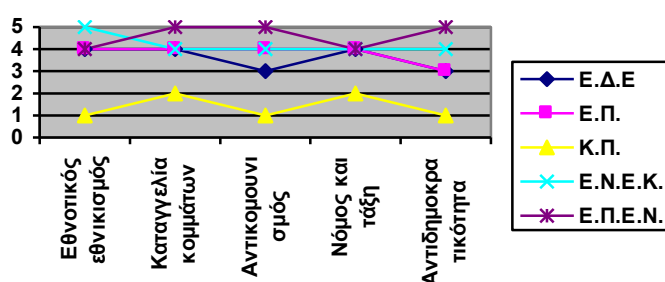
¹²³ Εφημερίδα «Ελεύθερος κόσμος» «Συνέντευξίς του Σπ. Μαρκεζίνη» 6/9/1981 σελ. 5

Σε ανώτερη κλίμακα ιδεολογικού εξτρεμισμού σε σχέση με το Κόμμα Προοδευτικών κινούνται τα δύο παλαιότερα υπό εξέταση κόμματα, Εθνική Δημοκρατική Ένωση και Εθνική Παράταξη, χωρίς όμως να αποκλίνουν από τις παλαιοκομματικές πολιτικές τακτικές των αστικών μορφωμάτων από τα οποία προέρχονταν οι αρχηγοί τους. Ο μαρξιστικός κίνδυνος προβάλλεται σταθερά ως επιχείρημα για την εκλογική στήριξη του εθνικού χώρου, ενώ και στα δύο μορφώματα επιχειρείται η διατήρηση της λεπτής ισορροπίας που απαιτεί ο συγκερασμός αιτημάτων φιλοχουντικών και φιλοβασιλικών. Πρόκειται για χώρους πολιτικής έκφρασης της συντηρητικής προδικτατορικής δεξιάς και blackmail parties που υιοθετούν τα διακυβεύματα του αντικομμουνισμού και του αντικομματισμού, ωστόσο το γεγονός ότι διεκδικούν επάνοδο στο προδικτατορικό status quo, δεν διασφαλίζει την πολιτική τους επιβίωση: αντίθετα πολιτικοί χειρισμοί όπως του Σπύρου Θεοτόκη που προσχώρησε στη Ν.Δ. με το επιχείρημα της συσπείρωσης όλου του δεξιού φάσματος κατά της ορμής του Π.Α.Σ.Ο.Κ. σφράγισε «τα πέτρινα χρόνια» της ελληνική άκρας δεξιάς, όπως χαρακτηριστικά τα αποκαλούν απογοητευμένοι οι τότε μαχόμενοι Έλληνες εθνικιστές.

Στο άλλο άκρο του άξονα ριζοσπαστική-εξτρεμιστική άκρα δεξιά μπορούν να τοποθετηθούν η Ε.Π.Ε.Ν. και το Ε.Ν.Ε.Κ. Και στα δύο κόμματα υπάρχει διάχυτη η κριτική του υπάρχοντος κοινοβουλευτικού συστήματος και όχι απλά η σκληρή εκ δεξιών αντιπολίτευση, όπως διαπιστώθηκε στα δύο προηγθέντα κόμματα. Στην μεν Ε.Π.Ε.Ν. διατυπώνεται φανερή νοσταλγία για τα επιτεύγματα της επταετίας και ως πολιτική πρόταση αναδιατυπώνεται η συνέχιση του έργου του ηγέτη της Γ. Παπαδόπουλου, απορρίπτοντας το υπάρχον σύστημα των κομμάτων που «διέφθειραν» την έννοια της δημοκρατίας. Στην δε περίπτωση του Ε.Ν.Ε.Κ. ο σφοδρός αντικομματισμός εκφράζεται με την καταγγελία των κομμάτων αρχηγών και προτάσσεται το όραμα ενός «οργανικού πολιτεύματος» με το άτομο να υποτάσσεται στην υπηρεσία του έθνους και την κυριαρχία των ανώτερων στους κατώτερους. Η «δαιμονοποίηση» του υπάρχοντος πολιτικού συστήματος αποτελεί κοινό τόπο και για τα δύο αυτά κομματικά μορφώματα τα οποία παρουσιάζονται ως υπέρμαχοι του δημοκρατικού πολιτεύματος το οποίο καταφάσκουν αρνούμενοι κάθε δημοκρατική πρακτική των κατεστημένων κομμάτων. Η κινηματική δυναμική του Ε.Ν.Ε.Κ. περιελάμβανε πλούσιο ρεπερτόριο νεολαιίστικων δράσεων με διοργάνωση ημερίδων, αφισοκολλήσεις και αναγραφή συνθημάτων που αποσκοπούσαν στην διάχυση της εθνικιστικής ιδεολογίας, αλλά και στην διαμόρφωση του προτύπου του αγωνιστή εθνικιστή εμφορούμενου από ιδέες εξτρεμιστικές συγκρινόμενες με αυτές των τυπικών αστικών κομμάτων. Τις δε δράσεις της Ε.Π.Ε.Ν. σφράγισαν κυρίως

συγκεντρώσεις και συνθήματα με βασικά αιτήματα την αποφυλάκιση του «μεγάλου δεσμώτη» και την πάταξη του κομμουνισμού, απηχώντας την εξτρεμιστική ιδεολογία της ελληνικής άκρας δεξιάς.

Σχηματικά η τοποθέτηση των αναφερθέντων κομματικών μορφωμάτων στην κλίμακα ριζοσπαστική-εξτρεμιστική δεξιά, βάσει των ιδεολογικών και οργανωτικών χαρακτηριστικών που προέκυψαν από την πολιτική ανάλυση του επίσημου λόγου των στελεχών του, μπορεί να αποδοθεί ως εξής:

Στον κάθετο άξονα απεικονίζεται με αύξουσα πορεία (0-5) ο βαθμός στον οποία εμφανίζονται καθένα από τα πέντε χαρακτηριστικά της ελληνικής άκρας δεξιάς σε καθένα από τα πέντε κόμματα (βλ. Πίνακας σελ. 80). Σε ευθεία και σφοδρή καταγγελία των δημοκρατικών θεσμών επιδίδεται ο πολιτικός λόγος της ΕΠΕΝ και του ΕΝΕΚ, ενώ αντίθετα κάτι τέτοιο δεν διαπιστώνεται από το διαθέσιμο υλικό για το Κ.Π. Στην περίπτωση της Ε.Δ.Ε. και της Ε.Π. προκύπτει η προτίμηση σε μια «ελεγχόμενη» δημοκρατία με έντονη αντικομμουνιστική διάθεση, η οποία υπολείπεται των αντίστοιχων «αντιμαρξιστικών» εξάρσεων που παρουσιάζονται εντός του Ε.Ν.Ε.Κ. και της Ε.Π.Ε.Ν. Σε επίπεδο καταγγελίας των κομμάτων τα υπό εξέταση κόμματα με εξαίρεση το Κ.Π. διατυπώνουν έντονο καταγγελτικό λόγο, τα μεν δύο παλαιότερα (Ε.Δ.Ε. και Ε.Π.) εναντίον κυρίως της Ν.Δ., τα δε νεώτερα, Ε.Ν.Ε.Κ. και Ε.Π.Ε.Ν, στα πλαίσια του διεφθαρμένου κοινοβουλευτικού συστήματος καταγγέλλουν συλλήβδην το «σύστημα των κομμάτων». Ως προς τα διακυβεύματα «εθνοτικός εθνικισμός» και «νόμος τάξη», όπου «ηπιότερο» όλων φαίνεται πάλι το Κ.Π., στο μεν πρώτο υπερισχύει ο πολιτικός λόγος του Ε.Ν.Ε.Κ. και στο δεύτερο της Ε.Π.Ε.Ν. Γενικά ωστόσο τα δύο αυτά χαρακτηριστικά παρουσιάζονται σε υψηλή κλίμακα και στα τέσσερα κόμματα συνθέτοντας τον βασικό ιδεολογικό τους άξονα.

3.4 ΑΛΛΕΣ ΕΞΩΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ ΚΑΙ «ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑ» ΤΩΝ ΕΛΙΤ ΕΝΤΟΣ ΤΟΥ ΕΥΡΥΤΕΡΟΥ «ΕΘΝΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ»

Η αναζήτηση και η καταγραφή των εθνικιστικών οργανώσεων που δρούσαν παράλληλα με τα κομματικά μορφώματα που αναλύουμε είναι χρήσιμες για την ενίσχυση του επιχειρήματος ότι στις οργανώσεις της ελληνικής άκρας δεξιάς δεν υπήρχαν σαφή ιδεολογικά στεγανά, γεγονός το οποίο επέτρεπε την «άνετη κυκλοφορία» των ελίτ εντός της. Γενικά η τριμερής διάκριση των οργανώσεων της άκρας δεξιάς σε φιλομοναρχικές, φιλοχουντικές και εθνικοσοσιαλιστικές απηχεί τα διακριτά ιδεολογικά ρεύματα τα οποία επιχείρησαν την προώθηση σταθερών αιτημάτων τους, μέσω των υπό εξέταση κομματικών μορφωμάτων και της εδραίωσης σχέσεων εκπροσώπησης με την κοινωνία χωρίς όμως να επιτύχουν αποτελεσματική απήχηση.

Σε εκτενή αφιερώματα εντύπων της Αριστεράς¹²⁴ παρουσιάζεται η ανθρωπογεωγραφία των «σωματείων»-οργανώσεων αυτών τα οποία χαρακτηρίζονται ως παραφυάδες του προδικτατορικού «παρακράτους» που εξέθρεψαν οι προδικτατορικές κυβερνήσεις και δρούσε ανεξέλεγκτο, όπως π.χ. στην περίπτωση της δολοφονίας του Γρ. Λαμπράκη. Παράλληλη δράση αναπτύσσει και το νέο ακροδεξιό περιβάλλον το οποίο «ανδρώθηκε» επί δικτατορίας έχοντας διασυνδέσεις με το στρατό αλλά και με διεθνείς ρατσιστικές οργανώσεις¹²⁵. Πρώην στελέχη της ΕΣΑ και της ΕΟΚΑ Β, προσκείμενοι στον Ιωαννίδη, φιλομοναρχικά σωματεία αλλά και σωματεία απριλιανών που απαρτίζουν απόστρατοι αξιωματικοί, υπουργοί, δήμαρχοι και αξιωματούχοι της επταετίας επιδιώκουν την αποσταθεροποίηση του κράτους. Παρά τις ασυντόνιστες και σποραδικές προσπάθειες για μια δυναμική παρουσία, περιστατικά βίας εντοπίστηκαν κυρίως κατά την τριετία 1976-1978, για τα οποία κατηγορήθηκαν μέλη μικρών εξτρεμιστικών ομάδων του ακροδεξιού χώρου¹²⁶. Προηγήθηκε στις 25/2/1975 το «κίνημα της πυτζάμας», δηλαδή

¹²⁴ «Αντί», τ. 66, Μάρτιος 1977, σελ. 8-10 «Το παρακράτος»

¹²⁵ *Ελευθεροτυπία*, Ιός 15/7/2006 για σχέσεις ΕΣ.Ε.Σ.Ι. με Ordine Nuovo

¹²⁶ Στο βιβλίο του Κρεμμυδά Γ. *"Οι άνθρωποι της χούντας μετά τη δικτατορία"*, Αθήνα 1985, εκδ. Εξάντας, καταγράφονται οι εξής δράσεις: α) 16/12/1976 επίθεση σε δημοσιογράφους Φάτση, Δημαρά, Κρεμμυδά, Οικονόμου, Μαύρο, Δημητρίου στην κηδεία του Μάλλιου. Δίκη στις 23/12/1976 Μιχαλολιάκου, Γερονικολάου β) Αυτόφωρο και δίκη στις 18/12 για συγκέντρωση νεοφασιστών στην Ομόνοια (Μ. Γκόρου, Γ. Μουσταΐρας, Γ. Μάνος με ποινή 21/2 μήνες στον καθένα γ) έφοδος αστυνομίας στις 9/3/1977 σε διαμέρισμα όπου εντοπίστηκαν όπλα. Προφυλάκιση του μέλους 4^Α Δ. Ηλιόπουλου δ) 5/4/1977 προφυλάκιση «νεοταξικού» Δ. Ναστούλη μετά την απολογία του στον ανακριτή Δ. Γυφτάκη ε) 3/6/1977 βόμβα Σιμωνετάρου στην οδό Μηθύμνης 20 στο σπίτι του ανακριτή Γυφτάκη στ) 6/7/1977 βούλευμα(2277/1977) για παραπομπή σε δίκη 12 κατηγορουμένων για την κηδεία Μάλλιου ζ) 21/9/1977 καταδίκη σε 3ετή φυλάκιση Ναστούλη για πλαστογραφία σε ιδιωτική του υπόθεση η) 5/10/1977 δίκη στον Κορυδαλλό Καλέντζη Κακκαβά και για ηθική αυτουργία των ηγετών του κόμματος 4^Α. Φυλάκιση Καλέντζη (12χρόνια), Κακκαβά (2χρόνια), Ηλιόπουλου (18μήνες). Αθώωση Πλεύρη, Ζέκιου, Παξινόπουλου η) 10/1/1978 δίκη στο Τριμ. Πλημ. Αθηνών 2 αστυφυλάκων και δύο ακροδεξιών για επίθεση σε δημοσιογράφους κατά την δίκη του Σ. Κωνσταντοπούλου θ) 9/5/1978 Τριμ. Πλημ. Αθηνών δίκη για γεγονότα κηδείας Μάλλιου Καταδίκη Καλέντζη σε 2 χρόνια φυλάκιση, Σιμωνετάρου σε 2 1/2 χρόνια, Σταθόπουλου σε 3 χρόνια, Γερονικολάου σε 10μήνες, Μητρόπουλου σε 10 μήνες ι) 3/7/1978 ποινική δίωξη με τον ν. 774/1978 για εκρήξεις σε Έλλη και Ρέξ, και 23/7 τακτική ανάκριση και ποινική

«κινήσεις ελάχιστων αμετανόητων νοσταλγών της τυραννίας»¹²⁷ σύμφωνα με ανακοίνωση του Ευάγγελου Αβέρωφ στην τηλεόραση, φιλοδοξώντας πολιτική εκτροπή. Για την συνομοσία του Φλεβάρη παραπέμφθηκαν σε δίκη στο στρατοδικείο 21 κατηγορούμενοι αποδεικνύοντας την ακαριαία αντίδραση της νεοσύστατης δημοκρατίας, έστω και σε χαμηλού βεληνεκούς απειλές της. Από τις εξωκοινοβουλευτικές οργανώσεις της άκρας δεξιάς που δρούσαν το 1975, επίσημα κατονομάζονται συνολικά δέκα το καλοκαίρι του ίδιου έτους από τον γεν. γραμματέα του Υπ. Δ. Τάξης κ. Μπάλκο.

Η οργάνωση της 4^{ης} Αυγούστου του Κ. Πλεύρη που δρούσε και προδικτατορικά με ιδεολογικό προσανατολισμό μεταξικό και εθνικοσοσιαλιστικό και καθοδηγητικό ρόλο στην προπαγάνδα του Γ. Παπαδόπουλου, διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στην ανάδειξη στελεχών της μεταδικτατορικής άκρας δεξιάς. Το συγγραφικό έργο του αρχηγού της είναι πλούσιο αλλά και ο ίδιος αυτοαναφέρεται ως «πατριάρχη του ελληνικού εθνικισμού» έστω και αν στον σπαρασμένο από έριδες «εθνικό χώρο» κάποιοι αμφισβητούν την φερεγγυότητά του. Βασικά στελέχη της 4^{ης} μετέδωσαν την οργανωτική και ιδεολογική τους εμπειρία σε σημαντικές οργανώσεις του ακροδεξιού χώρου της μεταπολίτευσης. Η «Ιωαννινδική» οργάνωση «Αχαιοί», κατονομαζόμενη και από το Υπ. Δημοσίας Τάξης αποτελεί οργάνωση τεταρτοαυγουστιανών που διεφώνησαν με την αρχηγική θέση του Κ. Πλεύρη. Το ίδιο ισχύει και για την οργάνωση των Αρίων την οποία στελέχωσαν πρώην μέλη της 4^{ης} τους «Ελληνοκράτες» επικεφαλής των οποίων υπήρξε ο Σπ. Σταυρόπουλος, ο οποίος είχε προσχωρήσει στους Αχαιούς και κατόπιν διετέλεσε αντιπρόεδρος της οργάνωσης «Ιωάννης Καποδίστριας». Επίσης ο αρχηγός της οργάνωσης «Πνευματικό Κίνημα», Α. Δενδρινός, είχε διατελέσει στέλεχος της 4^{ης} Αυγούστου, ενώ στελέχη της εθνικοσοσιαλιστικής Χρυσής Αυγής όπως ο Ν. Μιχαλολιάκος του «Ιωάννη Καποδίστρια» αλλά και της ΦΕΠ-Ελληνικό Αύριο.

Η συμβολή της οργάνωσης της 4^{ης} Αυγούστου όσον αφορά τη συγκρότηση δικτύων μεταξύ ακροδεξιών δράσεων επεκτείνεται και εκτός των ελληνικών συνόρων. Στελέχη που πέρασαν από αυτή όπως ο Σπύρος Σταθόπουλος, υπαρχηγός στην οργάνωση,¹²⁸ δραστηριοποιήθηκε ως επικεφαλής του Εθνικού Σύνδεσμος Ελλήνων

δίωξη 9 κατηγορουμένων 7/8/1978 καθώς και προφυλάκισή τους Δίκη στο Πενταμελές Εφετείο τεσσάρων από αυτούς (Μιχαλολιάκος, Μαριούκλας, Ηλιόπουλος, Παπουτσάς) ια)22/1/1979 εξάρθρωση τρομοκρατικής οργάνωσης ΟΕΑ (Οργάνωσης Εθνικής Αποκατάστασης) ανήκουσα στον φασιστικό ναζιστικό χώρο. Δικογραφία κλείνει στις 20/2/1979 χωρίς να συλληφθούν οι 5 καταζητούμενοι. Επιθέσεις σε βιβλιοπωλεία αριστερών, δημοσιογράφους. Καταγγελία Μ. Νικολαΐδη, μέλους της 4^{ης} για βομβιστικές ενέργειες νεοφασιστών και σύλληψη 5 από αυτούς

¹²⁷ Κρεμμυδάς Γ. "Οι άνθρωποι της χούντας μετά τη δικτατορία", Αθήνα 1985, εκδ. Εξάντας

¹²⁸ «Ελευθεροτυπία», Ιός 15/7/2006

Σπουδαστών Ιταλίας (Ε.Σ.Ε.Σ.Ι.),¹²⁹ δημιουργώντας σύνδεσμό μεταξύ του ελληνικού δικτατορικού καθεστώτος και των Ιταλών νεοφασιστών του MSI-DN, Movimento Sociale Italiano Destra Nazionale υπό τον Giorgio Almirante. Η συμβολή του Σπύρου Σταθόπουλου στα τεκταινόμενα του εθνικού χώρου συνεχίζεται απρόσκοπτη το 1976 με την έκδοση του εντύπου «Νέα Ενιαία Δεξιά» και την ίδρυση της οργάνωσης Ιωάννης Καποδίστριας και αργότερα με τη συμμετοχή του στο «Κίνημα» του Α. Δενδρινού αλλά και στη ίδρυση του Ε.Ν.Ε.Κ.. Το 1984 συμμετέχει στο ψηφοδέλτιο της ΕΠΕΝ την ίδια στιγμή που ο Κ. Πλεύρης είναι υποψήφιος με το Ε.Ν.Ε.Κ., ενώ αργότερα εντάχθηκε στα κόμματα Εθνικό Μέτωπο και Λαϊκός Ορθόδοξος Συναγερμός.

Στο προσκήνιο της προδικτατορικής άκρας δεξιάς υπήρξαν στελέχη της ΕΚΟΦ, όπως ο Π. Μανωλόπουλος, που έδρασε εν συνεχεία ως υπουργός της «παπαδοπουλικής» περιόδου και αργότερα ως βασικό στέλεχος του Χριστιανοδημοκρατικού Κόμματος Ελλάδος (ΧΡΙΚΕ) αλλά και ως αρχηγός του Κινήματος Ελλήνων Μεταρρυθμιστών. Οι σχέσεις του ΧΡΙΚΕ με τον Φραντς Γιοζεφ Στράους, στέλεχος του κόμματος της Χριστιανοκοινωνικής Ένωσης της Γερμανίας, αποτελούν αντικείμενο αποκαλυπτικών δημοσιεύσεων αριστερών εντύπων¹³⁰ προς επίρρωση της υπόθεσης ότι ο χώρος των απριλιανών υπήρξε δεκτικός στην δημιουργία νεοφασιστικών ή και εθνικοσοσιαλιστικών ερεισμάτων. Οι πολιτικές κινήσεις του Π. Μανωλόπουλου ως βασικού εντολοδόχου του Γ. Παπαδόπουλου προ της ΕΠΕΝ, σύμφωνα με μαρτυρία βασικού στελέχους του εθνικού χώρου, τερμάτισαν μετά την αποτυχία του ΚΕΜΕ, καθώς έπαψε να διαθέτει την εύνοια του εγκλείστου πραξικοπηματία.

Σε επίπεδο μικρότερης εμβέλειας οργανώσεων το «Κόμμα Εθνικής των Ελλήνων Σωτηρίας» αλλά και το «Κόμμα Εθνικής Αναγεννήσεως» αποτέλεσε πόλο έλξης βασιλοφρόνων αλλά και εθνικοσοσιαλιστών. Επίσης ο «εμπνευστής» της «Βασιλική Εθνικής Παράταξης», Αλ. Κουντουράς υπήρξε ταυτόχρονα εμπνευστής του ύμνου της 21^{ης} Απριλίου «Ελλάς Ελλήνων Χριστιανών, όπως επίσης και ο ιδρυτής του φιλοβασιλικού «Εθνικού Ενωτικού Κόμματος», στρατηγός Ν. Λουμάκης, αλλά και ο Γ. Τριαντόπουλος της «Βασιλικής Συνταγματικής Παράταξης» αντίστοιχα, υπήρξαν δραστήρια στελέχη της επταετίας. Ομοίως και στη φιλοβασιλική οργάνωση «ΕΜΠΡΟΣ» εντάχθηκαν μέλη της «δικτατορικής συμβουλευτικής» αλλά και τέως «υπουργοί».

¹²⁹ Κουτούζος Α. «ΕΣΕΣΙ Που πήγαν εκείνα τα παιδιά», Αθήνα 1989, εκδ. Νέα Θέσις. Βασικά στελέχη της οργάνωσης που ανέστειλε τη δράση της το 1973, υπήρξαν ο Γ. Βεντούρης, εκφραστής της αριστερής εθνικοσοσιαλιστικής πτέρυγας, του Pino Rauti στο Μ.Σ.Ι., και ο Θ. Καραμπέτσος,

¹³⁰ «Αντί», τ. 50, 24 Ιουλίου 1976, «Οι επαφές του Στράους στην Αθήνα ή πως ιδρύθηκε ένα νεοχουντικό κόμμα» σελ. 6-7. Μνεία στο πολιτικό προφίλ του Στράους ως φίλα προσκεϊμένου ακόμη και στο ΝΡΔ αλλά και στην μυστική συνάντησή του με στελέχη του ΧΡΙΚΕ, Μανωλόπουλο, Ματθαίου και Γούρα.

Εκτός από τις περιπτώσεις των οργανώσεων-«συγκοινωνούντων δοχείων» υπάρχουν και οι ανταγωνιστικές μεταξύ τους οργανώσεις των οποίων η αντιπαλότητα ορμάται από τις συγκρούσεις των αρχηγών τους. Παράδειγμα η Φ.Ε.Π-Ελληνικό Αύριο προσκεείμενη στον Κ. Πλεύρη, μετά την αναστολή της λειτουργίας της Κ4Α, αντιμετωπίζει την αντιπαλότητα των θαυμαστών του Καλέντζη «ελληνοσιαλιστών» και συμβαδίζει με τη διαμάχη των αρχηγών τους με τον δεύτερο, πρώην κι αυτός μέλος της 4^Α, να κατηγορεί τον πρώτο για χαφιεδισμό¹³¹ στη συνάντησή τους στο εδώλιο των κατηγορουμένων σε δίκη στις 5/10/1977. Τελικά ο Καλέντζης καταδικάστηκε σε 12 χρόνια κάθειρξη για εκρήξεις βομβών ενώ ο κατηγορούμενος για ηθική αυτουργία Πλεύρης αθωώθηκε.

Σε επικοινωνιακό επίπεδο την φωνή των «εθνικοφρόνων» εκφράζει επίσημα η εφημερίδα «Ελεύθερος Κόσμος» του Σάββα Κωνσταντόπουλου. Στις σελίδες της εφημερίδας φιλοξενήθηκαν διακηρύξεις της Εθνικής Δημοκρατικής Ένωσης και της Εθνικής Παράταξης αλλά και επιχειρήθηκε μεταπολιτευτικά η συσπείρωση του εθνικού χώρου σε ενιαία κομματική στέγη τουλάχιστον ως το τελευταίο έτος κυκλοφορίας του το 1982. Ο εκδότης της, βασικό στέλεχος προπαγάνδας επί επταετίας, λειτούργησε από το 1974 ως παράγοντας εξισορρόπησης ισχύος μεταξύ φιλομοναρχικών και φιλοχουντικών συμμετέχοντας σε διαπραγματεύσεις με το περιβάλλον του τέως μονάρχη, προκειμένου να συσταθεί κομματικός μηχανισμός προώθησης των φιλοδοξιών του «παλατιού» με την συνεργασία βέβαια των «απριλιανών». Ωστόσο η ισορροπία δυνάμεων που επετεύχθη δεν ικανοποίησε τους βασιλόφρονες και κατέληξε στα γνωστά αποτελέσματα με την διάλυση της Ε.Π. Παράλληλα η εφημερίδα «Εστία» του Α. Κύρου εμφανίζεται ως θιασώτης ριζοσπαστικότερων απόψεων της άκρας δεξιάς, όπως του Σπύρου Μαρκεζίνη. Μετά το 1981, οπότε και δεσπόζει το εγχείρημα της Ε.Π.Ε.Ν. η εφημερίδα «Ελεύθερη Ωρα» του Γρηγόρη Μιχαλόπουλου επιδίδεται σε εσωτερική αντιπολίτευση στο χώρο της ελληνικής άκρας δεξιάς εκφράζοντας την μερίδα των βασιλοφρόνων που θεωρεί υπεύθυνους τους χουντικούς για την αποτυχία διεύρυνσης του πολιτικού χώρου.

Το λογικό συμπέρασμα στο οποίο οδηγεί η καταγραφή των ανωτέρω δεδομένων είναι ότι εκτός από τις εξτρεμιστικές δράσεις που επίσημα αποκηρύχθηκαν εκ των υστέρων από βασικά στελέχη της ελληνικής άκρας δεξιάς με το εγχείρημα ότι «η πάλη τους προωθείται μόνο μέσω των ιδεών»¹³² η ιδεολογική τους διάκριση είναι καθαρά πρακτική

¹³¹ Καλέντζης Α. «Δημοκρατία '80, Κάτεργο», εκδ. Αμνηθός, 1980

¹³² Συνέντευξη με Α. Ρ.στις 13/2/2014

αλλά όχι ουσιώδης: κοινός τους παρονομαστής υπήρξε η προώθηση των σταθερών αιτημάτων τους.

3.5 1989: «ΤΕΛΟΣ ΕΠΟΧΗΣ» ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΡΩΤΟ ΜΕΤΑΠΟΛΙΤΕΥΤΙΚΟ ΚΥΚΛΟ ΑΛΛΑ ΚΑΙ ΓΙΑ ΤΑ «ΚΟΜΜΑΤΑ ΚΟΜΗΤΕΣ» ΤΗΣ ΠΑΛΑΙΑΣ ΑΚΡΑΣ ΔΕΞΙΑΣ

Τα κόμματα της ελληνικής άκρας δεξιάς που προκύπτουν στην πολιτική σκηνή μετά τις κοσμοϊστορικές αλλαγές που σηματοδοτεί το 1989 η πτώση του Τείχους με την πτώση του υπαρκτού σοσιαλισμού και αθρόα μετακίνηση μεταναστών από χώρες της πρώην κομμουνιστικής Ευρώπης, αλλά και ασιατικών και αφρικανικών χωρών προς την Ευρώπη συσπειρώνονται γύρω από το νέα διακύβευμα που παρουσιάζεται δυναμικά στην ατζέντα του πολιτικού κόσμου της Δύσης: προνοιακή πολιτική υπέρ των «γηγενών» και κριτήρια αποκλεισμού για τις αλλότριες εθνοπολιτισμικές ομάδες. Στις δυτικές μεταμοντέρνες και παγκοσμιοποιημένες κοινωνίες δημιουργείται πολιτικός χώρος για κόμματα διαμαρτυρίας που καλύπτουν σε μεγάλο ποσοστό κόμματα της λαϊκίστικης άκρας δεξιάς, τα οποία ευαγγελίζονται πολιτικές κατά της λαθρομετανάστευσης και υπέρ της δημόσιας τάξης και της εθνικής ασφάλειας αλλά και καταγγέλλουν τα διεφθαρμένα πολιτικά κόμματα για την οικονομική και κοινωνική περιθωριοποίηση μεγάλων πληθυσμιακών ομάδων-θυμάτων του εκσυγχρονισμού. Υπέρ του οργανικού κοινωνικού μοντέλου και ενός αυταρχικού ισχυρού κράτους προτείνει την εκτόνωση των αρνητικών συναισθημάτων του «καθημερινού ανθρώπου» μέσω της υιοθέτησης συμπεριφορών διαφορικού ρατσισμού και ξενοφοβίας κατά της εισβολής αλλοεθνών. Πρόκειται για το τρίτο κύμα της άκρας δεξιάς που περιγράφει η S. Backer.

Στην Ελλάδα, όπου πλέον κατισχύουν τα «κόμματα καρτέλ» η ακροδεξιά πολιτική οικογένεια εκπροσωπείται κομματικά με συνδυασμούς, όπως το «Ελληνικό Μέτωπο» του Μ. Βορίδη, η «Πρώτη Γραμμή» του Κ. Πλεύρη που συνασπισμένα κατεβαίνουν στις εκλογές του 2000 συγκεντρώνοντας την προτίμηση κυρίως παλαιότερων ψηφοφόρων του Ε.Ν.Ε.Κ. και της Ε.Π.Ε.Ν.

Πρόκειται για την φάση του απολογισμού από τα στελέχη της ελληνικής άκρας δεξιάς που αναγνωρίζουν ότι τα αιτήματα περί αποκατάστασης του αντικομμουνιστικού αγώνα, του τέως Βασιλέως αλλά και του εγκλείστου Γ. Παπαδόπουλου είναι ιστορικά και παρωχημένα, απαιτώντας επανεκκίνηση με βάση επερχόμενα διακυβεύματα όπως η λαθρομετανάστευση και η παγκοσμιοποίηση. Ως αποτέλεσμα η εμφάνιση του Λ.Α.Ο.Σ. στην πολιτική σκηνή μετά την διαγραφή του Γ. Καρατζαφέρη από τη Ν.Δ. το 2000

εγκαινιάζει την καινοφανή άνοδο της ελληνικής ριζοσπαστικής άκρας δεξιάς η οποία ευνοείται, εκτός από το νέο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον και από την κρίση εμπιστοσύνης που επικρατεί στη σχέση πολιτών κομμάτων καθώς τα τελευταία δεν λειτουργούν ως φορείς κοινωνικής αντιπροσώπευσης αλλά αντλούν τους εσωτερικούς τους πόρους, ιδεολογικούς, ανθρώπινους και οικονομικούς, από το κράτος .

3.6 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η πορεία των κομμάτων της ελληνικής άκρας δεξιάς κατά την χρονική περίοδο 1974-1989 υπήρξε κατά γενική ομολογία εκλογικά ανεπιτυχής με αποτέλεσμα να τίθεται σταθερά στο περιθώριο της πολιτικής ανάλυσης. Η ομολογία σημαντικού στελέχους της ότι δεν είχαν τίποτε νέο να προσφέρουν στην Ελλάδα και στους Έλληνες» συνοψίζει την παρούσα επιστημονική καταγραφή και αξιολόγηση που επιχειρήθηκε ως προς την διαχείριση των εσωτερικών τους πόρων: την ιδεολογία, τον πολιτικό τους λόγο, την οργάνωση και την ελίτ που καθόρισαν την βραχυπρόθεσμη πορεία τους αλλά και την αδυναμία τους να δημιουργήσουν συλλογικές ταυτίσεις στον χώρο του ελληνικού εθνικισμού.

Η αποκατάσταση του δημοκρατικού πολιτεύματος το 1974, έφερε τα πολιτικά κόμματα, καθυστερημένα συγκριτικά με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, στο επίκεντρο της προσοχής του νομοθέτη με την αναγόρευσή τους σε συνταγματικό θεσμό¹³³. Δεν λείπουν βέβαια οι χειραγωγικές και πελατειακές πρακτικές του παρελθόντος, ωστόσο η καινοτομία που κυριαρχεί εκφράζεται τόσο στον διαμεσολαβητικό τους ρόλο, με την ιδιότητά τους ως εκφραστών της θέλησης του λαού όσο και στον ρόλο τους ως θεσμών νομιμοποίησης της κρατικής εξουσίας, η οποία ερείδεται σε αυτά. Το πολιτικό αυτό τοπίο, απαλλαγμένο από τον «χαλαρό» ιδεολογικό χαρακτήρα των παλαιών κομμάτων και την στελεχιακή δομή τους διαγιγνώσκεται έγκαιρα από τους βασικούς εκφραστές της ελληνικής άκρας δεξιάς, ελίτ του μοναρχικού και δικτατορικό status quo του παρελθόντος, που προσανατολίζονται στην κοινοβουλευτική τους εκπροσώπηση ως βασικό μέσο προώθησης και νομιμοποίησης των αιτημάτων τους. Ως πολιτικά μορφώματα δε της παλαιάς άκρας δεξιάς έχουν να αντιμετωπίσουν την εξής πρόκληση: αν και υπήρξαν φορείς αντικοινοβουλευτικής ιδεολογίας λόγω της προφανούς σύνδεσης με τα προηγθέντα αντιδημοκρατικά καθεστώτα, επιδίδονται σε ποικίλες αποχρώσεις

¹³³ Στο αρ. 29 του Συντάγματος κατοχυρώνεται «η ελεύθερη ίδρυσή τους και η συμμετοχή των Ελλήνων πολιτών σε αυτά»

επίσημου πολιτικού λόγου που επιδιώκει άλλοτε την απενοχοποίηση, άλλοτε την αποσιώπηση της σύνδεσης αυτής και άλλοτε τη συγκάλυψη πίσω από προτάσεις της ανερχόμενης τότε νέας φιλελεύθερης δεξιάς. Σε κάθε περίπτωση αποτελούν πολιτική έκφραση του πρώτου κύματος της άκρας δεξιάς, με κοινό ιδεολογικό παρονομαστή τον δεξιό αυταρχισμό. Η προώθηση διακυβευμάτων που αποτελούσαν βασικά μέσα νομιμοποίησης της κρατικής εξουσίας του Παλατιού αλλά και της δικτατορίας, εξακολουθούν να υφίστανται στον πολιτικό λόγο της ελίτ τους: εθνικοφροσύνη, αντικομμουνισμός και καταγγελτικός λόγος έναντι των κατεστημένων κομμάτων αδυνατούν να ανταποκριθούν στις νέες προσδοκίες του εκλογικού σώματος που απορρίπτουν τους στιγματισμένους συμβολισμούς αλλά και τα στελέχη του δεξιού εξτρεμισμού.

Η αποτύπωση του πολιτικού αυτού κλίματος στις επιλογές και τις οργανωτικές απόπειρες της ακροδεξιάς ελίτ που επιδιώκει να αποβεί ρυθμιστικός παράγοντας στις επερχόμενες πολιτικές αλλαγές είναι περισσότερο από προφανές. Είτε με την προσχώρηση υπερώριμων ηλικιακά και παρωχημένων ιδεολογικά επαγγελματιών της πολιτικής από κόμματα κομήτες της άκρας δεξιάς στους κόλπους της κυβερνώσας δεξιάς, είτε με την παραμονή «παραγωγικών» θεωρητικών του εθνικισμού στα μετόπισθεν της πολιτικής ως αρχηγών εξωκοινοβουλευτικών οργανώσεων διαμόρφωσης στελεχών και δικτύων το αποτέλεσμα υπήρξε ενιαίο για τον εθνικό χώρο: το δυναμικό και πιο εξτρεμιστικό κομμάτι της νεολαίας που επιχείρησε να αναλάβει πρωτοβουλίες οργανωτικές και ιδεολογικές παραμερίστηκε και δεν πέτυχε να αρθρώσει συνεκτικό πολιτικό λόγο με δυνατότητα ευρύτερης απήχησης. Απογοητευμένο μαζί με πιο ώριμους εθνικόφρονες οπαδούς είτε εγκλωβίστηκε σε σχεταριστικές επιλογές είτε τελικά υπέκυψε στο δέλεαρ της κυβερνώσας δεξιάς. Η αποτυχία τους εν πολλοίς έγκειται στην αδυναμία τους να αναδείξουν χαρισματικές ηγεσίες αλλά και να μεταλλαχθούν από κόμματα στελεχών σε κοινωνικά μορφώματα που στον προγραμματικό τους λόγο εκφράζουν την κοινωνία πολιτών.

Στην ενότητα αυτή δεν γίνεται εκτενής αναφορά στα σενάρια που προώθησε κυρίως ο αριστερός τύπος της εποχής περί παρακρατικών δραστηριοτήτων των ακροδεξιών πολιτικών μορφωμάτων. Η τεκμηρίωση αυτής της υπόθεσης είναι δύσκολη αλλά και παρακινδυνευμένη λόγω της πιθανότητας διολίσθησης του ερευνητή σε εσφαλμένα συμπεράσματα λόγω υποκειμενικής θεώρησης. Άλλωστε κατά τη διαχείριση των διαθέσιμων δευτερογενών πηγών διαπιστώθηκε άμεσα ότι η ιδεολογική ηγεμονία των ηττημένων του εμφυλίου εύκολα οδηγούσε σε γενικεύσεις και στη δαιμονοποίηση του

ακροδεξιού φαινομένου. Πρόκληση για κάθε ερευνητή του συγκεκριμένου πεδίου αποτελεί η διατήρηση της επιστημονικής του νηφαλιότητας, ώστε το συμπέρασμά του να μην αναπαράγει τις επικοινωνιακές σκοπιμότητες του πολωμένου τότε πολιτικού σκηνικού.

Αναφορικά με την σύνδεση των υπό εξέταση πολιτικών μορφωμάτων με την αυτά που εμφανίζονται κατά την χρονική περίοδο που ακολουθεί μετά το 1989 προφανώς η διαχωριστική γραμμή που τίθεται μεταξύ τους είναι εμφανέστατη. Αιτήματα που σχετίζονται με το πολιτειακό και την αποκατάσταση αξιωματικών και πανεπιστημιακών που έδρασαν επί επταετίας τίθενται πλέον στο περιθώριο και αξιοποιείται ως πολιτική ευκαιρία το φαινόμενο της αθρόας εισροής μεταναστών από τρίτες χώρες προς την Ελλάδα και της αυξανόμενης ανεργίας και ανασφάλειας. Ο αντίκτυπος των νέων αυτών διακυβευμάτων είναι άμεσος στη συνθηματολογία αλλά και στον πολιτικό λόγο των νέων ακροδεξιών κομμάτων που επιβάλλουν βαθμιαία τα θέματα αυτά στην πολιτική ατζέντα και των λοιπών κομμάτων. Ωστόσο στο πεδίο της οργάνωσης και των ελίτ διαπιστώνεται η ισχύς στο χώρο των ήδη υφισταμένων ελίτ που επιδιώκουν την καθιέρωσή τους μέσω «καινοφανών» κομματικών σχηματισμών τους οποίους όμως ακολουθεί η πολιτική τους θητεία στο πρώτο κύμα της ελληνικής άκρας δεξιάς.

4. 1974-1989: ΔΕΣΜΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΥΚΑΙΡΙΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΚΡΑ ΔΕΞΙΑ

4.1 ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΡΟΣΦΟΡΑΣ (EXTERNAL SUPPLY FACTORS)

Στην προηγούμενη ενότητα αξιοποιήθηκαν διεξοδικά τα διαθέσιμα τεκμήρια σχετικά με τις συνθήκες «εσωτερικής προσφοράς» της υπό εξέταση περιόδου ελληνικής ακροδεξιάς οικογένειας με στόχο την χαρτογράφηση του «παραμελημένου» επιστημονικά αυτού πεδίου. Στην παρούσα ενότητα επιχειρείται η «σκιαγράφηση» αλλά και η ερμηνεία της πορείας των κομμάτων αυτών υπό το πρίσμα των πολιτικών ευκαιριών/απειλών που διαμορφώθηκαν βάσει εξωτερικών παραγόντων. Οι παράγοντες αυτοί αναλύονται ξεχωριστά στις παρακάτω υποενότητες σε μακροπρόθεσμο, μεσοπρόθεσμο και βραχυπρόθεσμο επίπεδο, δεδομένου ότι η συγκεκριμένη μέθοδος¹³⁴ κρίθηκε ως η πλέον αποτελεσματικότερη για την προσπέλαση των ιδιοτεροτήτων του ελληνικού ακροδεξιού φαινομένου.

4.1.1 Μακροπρόθεσμοι παράγοντες πολιτικής ευκαιρίας (macro-level supply factors)

Το εκλογικό σύστημα της ενισχυμένης αναλογικής, το οποίο καθιερώθηκε ήδη από τις 25 Σεπτεμβρίου 1974 κατόπιν έγκρισης του Κ. Καραμανλή, αποτελεί βασικό άξονα των αιτιάσεων που προβάλλονται από στελέχη της άκρας δεξιάς για την πολιτική αφάνεια στην οποία καταδικάστηκαν. Σύμφωνα με μαρτυρία γνωστού θεωρητικού του χώρου «*οι ψήφοι των Ελλήνων εθνικιστών κατεληστεύθησαν από το εκλογικό σύστημα*» εννοώντας προφανώς την ενισχυμένη αναλογική που καθιερώθηκε το 1974 με την εισαγωγή της ρήτρας του συν ένα το 1977 και στοιχείων του πλειοψηφικού το 1985. Η εύνοια προς τα μεγάλα κόμματα έναντι των μικρών κατά τις εκλογικές αναμετρήσεις είναι προφανής. Στην α' κατανομή διανέμονται οι έδρες βάσει του εκλογικού μέτρου. Στη β' κατανομή συμμετέχουν τα κόμματα με ποσοστό πάνω από 17% και οι συνασπισμοί με ποσοστό πάνω από 25%. Στην κατανομή των εδρών επικρατείας μετέχουν μόνο τα κόμματα ή οι συνασπισμοί της β' κατανομής. Με την εισαγωγή της ρήτρας του +1, επί της ουσίας δεν αλλάζει τίποτα στην κατανομή των εδρών παρά μόνο η δυνατότητα στα μικρά κόμματα να αυξήσουν

¹³⁴ Mudde C. “*Populist radical right parties in Europe*”, Cambridge University Press, 2007

οριακά τις έδρες τους. Η μόνη μεταβολή στον εκλογικό νόμο του 1985 ήταν η αύξηση του αριθμού των υποψηφίων, που μπορούσε να παρουσιάσει ένα κόμμα σε μία εκλογική περιφέρεια, κατά έναν ή δύο ανάλογα με το μέγεθος της περιφέρειας.

Είναι γεγονός ότι η πλειοψηφικής λογικής ροπή του εκλογικού συστήματος ευνόησε μεν την καταγραφή όλων των υπολογίσιμων πολιτικών δυνάμεων, όμως κάθε άλλο παρά ανέδειξε τα μικρά κόμματα δηλώνοντας τη σαφή βούληση του νομοθέτη για ισχυρές μονοκομματικές κυβερνήσεις και την αποφυγή κυβερνητικών συνασπισμών. Το ζητούμενο για την νεοπαγή Γ' Ελληνική Δημοκρατία ήταν στη φάση αυτή η σταθεροποίησή της, απαραίτητη συνθήκη για την εξέλιξη μιας νέας ευημερούσας κοινωνίας αλλά και την προσαρμογή της στο διαρκώς μεταβαλλόμενο διεθνές γεωπολιτικό σκηνικό.¹³⁵

Κατά συνέπεια τα εκλογικά σύστημα πράγματι φαίνεται να διαδραματίζει ένα ρόλο στην διαμόρφωση συνθηκών πολιτικής ευκαιρίας στην ελληνική άκρα δεξιά της περιόδου αναφοράς, χωρίς ωστόσο να αποτελεί αυτοτελή και καθοριστικό παράγοντα γεγονός που αποδεικνύεται από ανάλογα εκλογικά συστήματα πλειοψηφικής τάσης τα οποία σε διαφορετικές χωροχρονικές συγκυρίες δεν επέδρασαν αρνητικά σε ανάλογα μικρά κόμματα. Παράδειγμα τέτοιο αποτελεί η περίπτωση του πλειοψηφικού συστήματος στη Γαλλία, όπου παρά το ότι οι προεδρικές εκλογές αποτελούν κούρσα δύο υποψηφίων, το FN μπόρεσε να αποκομίσει πολιτικά και εκλογικά οφέλη. Επίσης σε άλλες περιπτώσεις όπως στην Μ. Βρετανία έγιναν εισηγήσεις για αναμόρφωση του εκλογικού συστήματος επί το αναλογικότερον προκειμένου να αναχαιτίσουν τις τοπικές εκλογικές επιτυχίες του BNP,¹³⁶ ενώ αντίθετα η αλλαγή του εκλογικού συστήματος από πλειοψηφικό σε αναλογικό από τον F. Mitterand το 1986 αποσκοπούσε σε ενδυνάμωση του FN σε βάρος όμως της συστημικής δεξιάς.

Ο παράγοντας του εκλογικού συστήματος δεν φαίνεται να είναι αρκετά υπολογίσιμος για την εκλογική αποτυχία της άκρας δεξιάς κατά τα πρώτα έτη της μεταπολίτευσης, καθώς φαίνεται να αποτελεί περισσότερο σύμπτωμα άλλων παραγόντων που επενεργούν σε αυτό το αποτέλεσμα. Σε σχέση με την ευθύνη που επιρρίπτεται στο εκλογικό σύστημα από στελέχη της ελληνικής άκρας δεξιάς για την

¹³⁵ Βούλγαρης Γ. «Η μεταπολιτευτική Ελλάδα 1974-2009» (αναθεωρημένη έκδοση του 6), Πόλις, Αθήνα 2013

¹³⁶ Deacon et al. 2004

εκλογική τους αποτυχία, αυτή μάλλον θα πρέπει να αποδοθεί απευθείας στην στρατηγική των βασικών πολιτικών δρώντων και εν προκειμένω των κυβερνώντων κομμάτων της Ν.Δ. και του ΠΑΣΟΚ που με τις πολιτικές τους επιλογές ευνόησαν την μεταξύ τους πόλωση και τις ισχυρές μονοκομματικές κυβερνήσεις.

4.1.2 Μεσοπρόθεσμοι παράγοντες πολιτικής ευκαιρίας (meso-level supply factors)

Η «ακαριαία» αποκατάσταση της δημοκρατίας τον Ιούλιο του 1974 και η επιλογή της λύσης Καραμανλή που αποτελούσε «δια τον ελληνικόν λαόν θρύλον», σύμφωνα με τον τελευταίο ηγέτη της προδικτατορικής ΕΡΕ Παν. Κανελλόπουλο, εγκαίνιασε έναν κύκλο πολιτικών διαπραγματεύσεων που αποσκοπούσαν στην στελέχωση της νεοσύστατης Ν.Δ. ως την διεξαγωγή των εκλογών. Προτεραιότητά του απετέλεσαν οι επαφές με τους πρώην πρωθυπουργούς Παν. Κανελλόπουλο και Στ. Στεφανόπουλο. Ο πρώτος είχε αρχικά αρνηθεί να συμμετάσχει στην κυβέρνηση εθνικής ενότητας, ενώ πραγματοποιούσε ταυτόχρονα επαφές με τον Γ. Μαύρο για το ενδεχόμενο συνεργασίας του με την Ένωση Κέντρου. Τελικά αποφάσισε να μη συμμετάσχει στις εκλογές της 17^{ης} Νοεμβρίου 1974 σύμφωνα με δηλώσεις του στις 14 Οκτωβρίου 1974, ενώ το 1977 και το 1981 εξελέγη ανεξάρτητος βουλευτής στηρίζοντας την Ν.Δ. Ο Στ. Στεφανόπουλος ακολούθως, κατόπιν της συνάντησης που είχε με τον Κ. Καραμανλή στις 27 Σεπτεμβρίου 1974, προέβη σε διερευνητικές επαφές επιχειρώντας ανασύσταση του ΦΙΔΗΚ¹³⁷ με δυνατότητα συνεργασίας με την Ν.Δ. Τελικά τα σχέδια αυτά δεν ευοδώθηκαν και ο ίδιος τέθηκε επικεφαλής της Εθνικής Παρατάξεως το 1977 που επιχειρούσε να συσπειρώσει τις παραδοσιακές συντηρητικές δυνάμεις φιλομοναρχικών αρχικά κύκλων. Η στρατηγική αυτή της προσέγγισης συγκεκριμένων ηγετικών προσωπικοτήτων της προδικτατορικής πολιτικής ζωής και μάλιστα επίδοξων διαδόχων του Παπάγου στην πρωθυπουργία της χώρας¹³⁸, υποδηλώνει πέρα από τον σαφή ιδεολογικό προσανατολισμό από την ηγεσία της Ν.Δ. στις αρχές του ριζοσπαστικού φιλελευθερισμού, την ανάγκη συσπείρωσης των ψηφοφόρων του χώρου της παραδοσιακής δεξιότητας.

Η προσέγγιση αυτού του πολιτικού χώρου, της προδικτατορικής ΕΡΕ, που αποτέλεσε «μήτρα» (ή κατ' άλλους συνέχεια με αλλαγή ονόματος) για τη Ν.Δ. ήταν

¹³⁷ Είχε συσταθεί προδικτατορικά από αποστάτες της Ένωσης Κέντρου.

¹³⁸ Ο Π. Κανελλόπουλος και ο Στ. Στεφανόπουλος, Αντιπρόεδροι από τις 12/12/1954 στην κυβέρνηση του Ελληνικού Συναγερμού, ήταν οι πιθανότεροι διάδοχοι του τεθνεώτος στρατηγού Παπάγου, όταν ανατέθηκε στον Κ. Καραμανλή στις 6/10/1955 από τον βασιλέα Παύλο η εντολή σχηματισμού κυβέρνησης.

επιλογή του ιδρυτή της Κ. Καραμανλή , οποίος κινήθηκε ταυτόχρονα στην αποκατάσταση των σχέσεων με το παρελθόν αξιοποιώντας εντός του κόμματος προσωπικότητες μη χουντικές ή αντιχουντικές που διέθεταν τη δέουσα νομιμοποίηση για την ανασύσταση του κόμματος. Επελέγη η τακτική της σιωπής και της τήρησης αποστάσεων από το «κράτος της Δεξιάς» το οποίο οδήγησε στο αυταρχικό καθεστώς της επταετίας, χάριν της φυγής προς το μέλλον με όραμα την οικοδόμηση μιας σύγχρονης κοινοβουλευτικής δημοκρατίας. Για το λόγο αυτό στον ιδεολογικό λόγο της παράταξης αποφεύγεται η αναφορά στους όρους «δεξιός» και «συντηρητικός» προκρίνοντας την έννοια φιλελεύθερος και ριζοσπαστικός φιλελευθερισμός (βλ. συνέδριο Χαλκιδικής 1979),¹³⁹ ενώ η άρση των διαιρετικών τομών «Αριστερά-Δεξιά» που καθόρισαν την μετεμφυλιακή Ελλάδα ως την Μεταπολίτευση επιβάλλονται από την επικρατούσα πλέον απαξίωση του αντικομμουνισμού αλλά και επιβάλλουν τις δημοκρατικές επιλογές του Κ. Καραμανλή: το δημοψήφισμα για το πολιτειακό το 1974, την δίκη των πρωταιτίων της χούντας αλλά και την νομιμοποίηση του ΚΚΕ.¹⁴⁰

Ωστόσο τις υπερβατικές επιλογές του Κ. Καραμανλή ως κυβερνήτη για την οικοδόμηση μιας σύγχρονης κομματικής ταυτότητας εξουδετερώνει εν μέρει η σύνθεση των στελεχών του κόμματος αλλά και της εκλογικής του βάσης. Η αυτονόμηση από την Δεξιά του αντικομμουνισμού ανεξάρτητα από το αποτέλεσμα που είχε, αποτελεί βασικό συμβολισμό στην κίνηση προσέγγισης του Παν. Κανελλόπουλου¹⁴¹, ενώ η προσέγγιση του Στ. Στεφανόπουλου που είχε αμφιλεγόμενο ρόλο στο κίνημα των αποστατών προοιωνίζε την εσωτερική διάσπαση της νεοσύστατης Ν.Δ. Η άρνηση του τελευταίου να ενταχθεί στη Ν.Δ αλλά και η εκλογική επιτυχία του 7% της Ε.Π. υποδηλώνει την άρνησή της άκρας δεξιάς να περιοριστεί στο ρόλο της εσωκομματικής αντιπολίτευσης, τουλάχιστον κατά την πρώτη φάση της μεταπολίτευσης από το 1974 έως το 1981. Κατά συνέπεια για την αναγκαία μετατόπιση της Ν.Δ. προς το κέντρο, τροχοπέδη αποτέλεσαν οι εσωτερικές διενέξεις του εσωτερικού συντηρητικού μετώπου της άκρας δεξιάς, οι οποίες εξομαλύνθηκαν με την απορρόφηση της πλειοψηφίας των ψηφοφόρων της Εθνικής Παράταξης το 1981, κατόπιν της προσχώρησης Θεοτόκη στη Ν.Δ. το 1981. Άλλωστε

¹³⁹ Μπρατάκος Άγγελος., *«Η ιστορία της Νέας Δημοκρατίας»*, Λιβάνη, 2002

¹⁴⁰ Βούλγαρης Γ. *«Η μεταπολιτευτική Ελλάδα 1974-2009»* (αναθεωρημένη έκδοση του 6), Πόλις, Αθήνα 2013

¹⁴¹ Πρόσωπο με εκπεφρασμένη αντίθεση προς την δικτατορία εμφανίστηκε δυναμικότερος του Κ. Καραμανλή επιδιώκοντας την συμφιλίωση Δεξιάς και Αριστεράς όχι μέσω της σιωπής αλλά δια του λόγου ως πρόεδρος της Ενωμένης Αντίστασης αλλά και ως ομιλητής στην κηδεία του Μ. Παρτσαλίδη ως ανεξάρτητος βουλευτής.

και μόνο το γεγονός ότι τα ποσοστά της Ε.Π. δεν επαναλήφθηκαν σε κανένα μόρφωμα της ελληνικής άκρας δεξιάς κατά την δεκαετία του '80 αλλά και του '90 επιβεβαιώνει εν πολλοίς την δυναμική που είχε η διακριτική αυτή τακτική της αφομοίωσης του Κ. Καραμανλή, την οποία επέβαλε σεβαστή μερίδα της εκλογικής βάσης που αδυνατούσε να προσαρμοστεί στις νέες ιδεολογικές και κοινωνικές απαιτήσεις. Επρόκειτο για ψηφοφόρους οι οποίοι παρουσίαζαν υψηλά ποσοστά ανοχής προς το προηγούμενο δικτατορικό καθεστώς¹⁴². Κατά συνέπεια η εκλογή του Ευάγγελου Αβέρωφ, ιδεολογικού εκφραστή της συντηρητικής δεξιάς στην ηγεσία της Ν.Δ. το 1982, εκφράζει την επιβεβλημένη μετατόπιση προς ένα corpus ιδεών σαφώς εναλλακτικού προς το «άνοιγμα στο Κέντρο».

Ο απόηχος της караμανλικής στρατηγικής απέναντι στις ακροδεξιές τάσεις του συντηρητικού χώρου στρέφεται σε πολλές κατευθύνσεις που επηρέασαν το μέλλον της κοινοβουλευτικής παρουσίας τόσο της ελληνικής άκρας δεξιάς όσο και της παράταξης που ο ίδιος ίδρυσε. Απόηχος πρώτον της ιδεολογικής σύγχυσης που προκλήθηκε στη Ν.Δ. κατά τη διαδικασία οικοδόμησης νέας συλλογικής ταυτότητας του δεξιού πολιτικού χώρου και λήθης του παρελθόντος. Η «σιωπή» αυτή ερμηνεύθηκε από το Κέντρο ως συγκάλυψη ευθυνών και από το συντηρητικό χώρο ως προδοσία, με κύρια συνέπεια να καρπωθεί το ΠΑΣΟΚ τα οφέλη του μεσαίου χώρου που παρέδωσε σε αυτό την εξουσία και μείωσε τα ποσοστά της Ν.Δ. από το 41,84% του 1977 στο 35,86% το 1981. Απόηχος επίσης ως προς την φθίνουσα πορεία των εγχειρημάτων για κοινοβουλευτική εκπροσώπηση της ελληνικής άκρας δεξιάς κατά την περίοδο που ακολούθησε. Στην κατεύθυνση αυτή συνέβαλε και η ηγεσία Αβέρωφ που προσείλκυσε στη Ν.Δ. απογοητευμένους ψηφοφόρους του εθνικού χώρου, κυρίως λόγω των πολιτικών του θέσεων σε ζητήματα συμβολικής σημασίας που τον έφεραν σε ευθεία αντιπαράθεση με τα κόμματα της Αριστεράς, όπως η επίσημη συμμετοχή της Ν.Δ. σε εκδηλώσεις στο Γράμμο-Βίτσι, στο Μελιγαλά και στου Μακρυγιάννη.

Λαμβάνοντας υπόψη τους ανωτέρω λογικούς συσχετισμούς η βασική μομφή στελεχών της ελληνικής άκρας δεξιάς προς τον Κωνσταντίνο Καραμανλή για την εκλογική αποτυχία του χώρου, προφανώς και επιβεβαιώνεται από τα ιστορικά τεκμήρια που παρατέθηκαν, χωρίς ωστόσο να αρκεί από μόνη της για να ερμηνεύσει

¹⁴² Διαθέσιμα είναι στοιχεία εμπειρικών ερευνών πολιτικής κουλτούρας και εκλογικής συμπεριφοράς που διεξήχθησαν στο πλαίσιο του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών το 1985.

αυτή την εξέλιξη. Οι αξιακές πλαισιώσεις που καθιέρωσε εν συνεχεία ο Ευάγγελος Αβέρωφ συνέβαλαν περαιτέρω στον κατακερματισμό του χώρου της άκρας δεξιάς και καθιέρωσαν στο «συλλογικό συνειδητό» των θιασωτών της την περίοδο αυτή ως «μαύρη σελίδα» στην ιστορία της άκρας δεξιάς που συνοδεύτηκε από αντεγκλήσεις μεταξύ των στελεχών της αλλά και από την ορθολογική επιλογή της κεντροδεξιάς παράταξης από την πλειοψηφία της ακροδεξιάς εκλογικής δεξαμενής.

4.1.3 Βραχυπρόθεσμοι παράγοντες πολιτικής ευκαιρίας (micro-level supply factors)

Η πολιτικο-ιδεολογική σφαίρα αποτελεί εξίσου σημαντική ερμηνευτική μεταβλητή της «πορείας κομήτη» που διέγραψαν τα ακροδεξιά κομματικά μορφώματα της περιόδου 1974-1989. Οι προδικτατορικές πολιτικο-ιδεολογικές παρατάξεις της Δεξιάς, της Αριστεράς και του Κέντρου ως «βραχίονα» της εθνικόφρονος παράταξης, των οποίων ο ανταγωνισμός εκδηλώθηκε εν μέσω σφοδρών εντάσεων και κλίματος πόλωσης, δίνουν τη θέση τους σε ένα νέο πεδίο μαζικής στράτευσης του «κυρίαρχου λαού» αναδεικνύοντας τον ρόλο των μαζικών κομμάτων και της χαρισματικής τους ηγεσίας. Τα κόμματα αναδεικνύονται σε βασικό θεμέλιο δημοκρατικής νομιμοποίησης, οι ηγέτες τους προσωποποιούν πλέον τον κομματικό ανταγωνισμό, ενώ το Κέντρο μετασχηματίζεται σε αντιδεξιό κίνημα. Ωστόσο τα κόμματα της Μεταπολίτευσης δεν έχουν επιτύχει το προσδοκώμενο επίπεδο δημοκρατικής οργάνωσης αλλά και συχνά φέρουν έντονα τα στίγματα του πρόσφατου δικτατορικού παρελθόντος, τα οποία και αποτυπώνονται σε ενδοοικογενειακές αντιπαραθέσεις: τόσο στο ΚΚΕ που κλυδωνίζεται εσωτερικά από τις συνέπειες της διάσπασης του 1968, όσο και στη Ν.Δ. που, λόγω της αρνητικής της στάσης απέναντι στη δικτατορία, υποχρεώθηκε σε στρατηγικές αφομοίωσης απέναντι σε κόμματα διαμαρτυρίας, όπως ήταν η Εθνική Παράταξη αλλά και η ΕΠΕΝ αργότερα.

Οι μεταβλητή της χαρισματικής ηγεσίας, βασική προϋπόθεση για την πολιτική ορατότητα των παρατάξεων της εποχής, απουσιάζει ως παράγοντας εσωτερικής προσφοράς από την πολιτική οικογένεια της άκρας δεξιάς και όπως έχει ήδη επισημανθεί¹⁴³ επέδρασε αρνητικά στην μακροήμερευση του συνόλου των ερευνώμενων πολιτικών εγχειρημάτων. Άλλωστε κατά την περίοδο αυτή δεν κυριάρχησε η θεματολογική πολιτική (issue politics) αλλά η σύγκρουση των

¹⁴³ Βλ. ενότητα 3 σελ. 59

ιστορικών πολιτικών παραδόσεων και κομματικών ταυτοτήτων που υποτάσσονταν στις γενικές επιλογές των πολιτικών αρχηγών. Με τις συνθήκες αυτές δεν εναρμονίζονταν τα κόμματα της άκρας δεξιάς που αποτέλεσαν κυρίως φορείς αιτημάτων ενός παρωχημένου και πολιτικά στιγματισμένου status quo ενδίδοντας τελικά στους μεθοδικούς χειρισμούς και στόχους της κυβέρνησης Καραμανλή.

Η ριζοσπαστικότερη τομή που επέφερε η μεταπολίτευση αφορούσε στη βάση νομιμοποίησης του πολιτικού συστήματος και επήλθε πρώτα και κύρια με την ανατροπή του συνολικού Συντάγματος της μετεμφυλιακής Ελλάδας και την κατάργηση της μοναρχίας. Η αλλαγή αυτή αποτέλεσε έναν από τους κύριους άξονες του καταγγελτικού λόγου που διετύπωσαν οι ελίτ της άκρας δεξιάς προς το νεοπαγές status-quo θεωρώντας ότι η υιοθέτηση της Συντακτικής Πράξης της 1ης Αυγούστου 1974 που επανέφερε σε ισχύ το Σύνταγμα της 1^{ης} Ιανουαρίου 1952 χωρίς τις θεμελιώδεις διατάξεις, δηλαδή αυτές που αφορούσαν τη βάση και τη μορφή του πολιτεύματος ως Βασιλευομένης Δημοκρατίας αποτελούσε νέα μορφή πολιτειακής εκτροπής. Εν τέλει η ολοκλήρωση του πολιτικού αυτού εγχειρήματος με το δημοψήφισμα της 8^{ης} Δεκεμβρίου 1974 υπέρ της Αβασίλευτης Δημοκρατίας με ποσοστό 69,2% επικύρωσε σε θεσμικό επίπεδο την αιρετή διαδικασία ανάδειξης του Αρχηγού του κράτους και σε πολιτικό την μη επιστροφή του βασιλιά Κωνσταντίνου. Άλλωστε η ουδέτερη στάση που επέβαλε ο Κ. Καραμανλής στην κοινοβουλευτική του ομάδα¹⁴⁴ ως προς το χειρισμό του Πολιτειακού αλλά και οι άψογες εν γένει συνθήκες διεξαγωγής του δημοψηφίσματος επιβεβαιώνουν την νέα ροπή προς τον κοινωνικοπολιτικό εκσυγχρονισμό με την διασφάλιση του κύρους της λαϊκής ετυμηγορίας αλλά και με την αποσύνδεση του πολιτειακού από ευαίσθητες πολιτικές ισορροπίες. Το κύρος της λαϊκής αυτής ετυμηγορίας επιβεβαιώνει και η υπαναχώρηση στελεχών της άκρας δεξιάς τα επόμενα χρόνια από τις αρχικές ακραίες θέσεις που υπήρχαν στο θέμα αυτό, όπως του Σπύρου Μαρκεζίνη¹⁴⁵ που παρουσιάζεται «ανεκτικός» απέναντι στις πολιτικές προτιμήσεις των ψηφοφόρων του ως προς το Πολιτειακό και τις διαχωρίζει από τον πολιτικό του αγώνα.

Ως λογική απόρροια των ανωτέρω προκύπτει το βασικό κοινωνικό αίτημα της πρώιμης μεταπολίτευσης που εκφράζεται με το αντιδικτατορικό πνεύμα και την

¹⁴⁴ Αν και ιστορικά η δεξιά παράταξη είχε σοβαρά ερείσματα στην φιλοβασιλική εκλογική βάση η τήρηση της ουδετερότητας από τον Κ. Καραμανλή είχε και ανάλογες συνέπειες και στον πλειοψηφικό σχηματισμό της Ν.Δ. ως ενιαίου κομματικού φορέα.

¹⁴⁵ Εφημερίδα «Ελεύθερος κόσμος» «Συνέντευξίς του Σπ. Μαρκεζίνη» 6/9/1981 σελ. 5

επικράτηση των φιλελεύθερων θεσμών που συμμερίζεται και ένα μεγάλο μέρος της συντηρητικής παράταξης. Η Μεταπολίτευση αποτέλεσε από μόνη της «ένα γεγονός που δημιουργεί ιστορία» εκλύοντας πρωτόγνωρες συνθήκες μεγάλης ελευθερίας που καταδίκάζαν το σκληρό μετεμφυλιακό δεξιό κράτος και την δικτατορίας που αυτό προκάλεσε. Ουσιαστικά αποτέλεσε συνέχεια του δημοκρατικού ανοίγματος προς τα αριστερά των μέσων της δεκαετίας του '60 που ανέκοψε βίαια η χούντα . Στο συλλογικό φαντασιακό ο πολιτισμικός και κοινωνικός συντηρητισμός παραχωρεί τη θέση του στην κουλτούρα των αντιπάλων του «Δεξιού κράτους». Τα σύμβολα της ΕΑΜικής παράδοσης και τον νομιμοποιητικό λόγο των ηττημένων του Εμφυλίου οικειοποιήθηκε συνέτηξε με λαϊκίστικα στερεότυπα «προοδευτικής και δημοκρατικής κουλτούρας» το ΠΑΣΟΚ εξαπολύοντας σφοδρή κριτική στο χώρο της άκρας δεξιάς. Η Ν.Δ. έχοντας κερδίσει την γενική αποδοχή της θεσμικής και συντακτικής της συμβολής, όπως διαπιστώθηκε ανωτέρω, στην κατάρριψη του εμφυλιακού σχίσματος απονομιμοποίησε τον αντικομμουνισμό και κατά συνέπεια το δεξιό άκρο του πολιτικού συστήματος. Οι μεταβλητές αυτές συναινούσαν συλλήβδην στην απαξίωση της ακροδεξιάς πολιτικής οικογένειας στο συλλογικό φαντασιακό που τρεφόταν πλέον με τις προσδοκίες που γεννούσε η οικοδόμηση μιας δυτικής Δημοκρατίας ενταγμένης στην Ευρώπη. Η «μοντέρνα» θεματική κομμάτων της άκρας δεξιάς κυρίως υπέρ του οικονομικού φιλελευθερισμού αλλά και της ενταξιακής πορείας στην ΕΟΚ, δεν ήταν αρκετή για να παραμερίσει στη συνείδηση των ψηφοφόρων τους αποδεδειγμένους δεσμούς των στελεχών της με το δικτατορικό παρελθόν οδηγώντας τα τελικά στην πολιτική αφάνεια.

4.2 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Η παραδοχή της άποψης ότι η έκβαση της δράσης των πολιτικών συλλογικοτήτων είναι φαινόμενο πολυπαραγοντικό καθιστά την δέσμη των πολιτικών ευκαιριών ως ερμηνευτική μεταβλητή της πορείας των κομματικών μορφωμάτων της ελληνικής άκρας δεξιάς, απαραίτητο συμπλήρωμα της διεξοδικής κριτικής καταγραφής των «εσωτερικών πόρων» της που επιχειρήθηκε στην προηγούμενη ενότητα. Στην τρίτη ενότητα για την τεκμηρίωση των ερευνητικών υποθέσεων δόθηκε προτεραιότητα στην πειθαρχημένη και κριτική αξιοποίηση των συλλεχθέντων ποιοτικών και των ποσοτικών δεδομένων , ενώ στην παρούσα ενότητα αξιοποιήθηκε κυρίως η εννοιολογική ανάλυση, προκειμένου να καταδειχθεί η

αιτιώδης σύναψη των εξωτερικών παραγόντων που οδήγησαν στην εκλογική αποτυχία την ελληνική άκρα δεξιά. Η ιεράρχηση και η συσχέτιση των πολιτικών, όπως απεδείχθη, απειλών για την άκρα δεξιά οικοδομεί ένα ερμηνευτικό μοντέλο η χρήση του οποίου συμβάλλει στην «δοκιμασία» στερεότυπων απόψεων που κατά καιρούς διατυπώνονται από θιασώτες ή και πολιτικούς αντιπάλους του χώρου άλλοτε απομυθοποιώντας και άλλοτε επιβεβαιώνοντας τους.

Η διαπίστωση της εκλογικής αποτυχίας των πολιτικών μορφωμάτων και η κατάταξή τους στην κατηγορία των «κομμάτων κομητών» (flash parties) τοποθετείται στο επίκεντρο της ανάλυσης με εργαλεία τους μακροπρόθεσμους, μεσοπρόθεσμους και βραχυπρόθεσμους παράγοντες πολιτικής ευκαιρίας και αποσκοπεί στην ανάδειξη μιας πειθαρχημένης μεθοδολογίας για την επιστημονική της θεώρηση. Στο σημείο αυτό εξάχθηκαν γόνιμα συμπεράσματα όσον αφορά την αντικειμενικότητα της εκ των έσω θεώρησης του φαινομένου και συγκεκριμένα των αιτιάσεων που προβλήθηκαν από στελέχη της άκρας δεξιάς κατά την διεξαγωγή των συνεντεύξεων. Η βασικότερη που σχετίζεται με τον ρόλο του Κ. Καραμανλή ο οποίος «έφυγε για το Παρίσι Δεξιός και επέστρεψε Αριστερός»¹⁴⁶ και κατέληξε στο «να εκδιώξει τον βασιλέα και να υφαρπάξει τις ψήφους των εθνικιστών» συνιστά πράγματι μια διάσταση του πολιτικοideολογικού κλίματος της εποχής, ωστόσο εργαλειοποιείται για την συγκάλυψη παραγόντων που υπήρξαν εξίσου σημαντικοί ερμηνευτικά, όπως η απελευθέρωση μια έντονα εκσυγχρονιστικής και δημοκρατικής δυναμικής που συντελέστηκε αμέσως μετά την ακαριαία αποκατάσταση της δημοκρατίας.¹⁴⁷ Η δυναμική αυτή σε μεγάλο βαθμό υπαγόρευσε τις πολιτικές επιλογές της «κυβέρνησης εθνικής σωτηρίας» και εν συνεχεία την κομματική στρατηγική του υπέρ των αρχών του ριζοσπαστικού φιλελευθερισμού με προσεκτική και επιλεγμένη αφομοίωση του δεξιού άκρου του πολιτικού συστήματος.

Οι συνταγματικές και θεσμικές αλλαγές που συντελέστηκαν προς αυτή την κατεύθυνση συνοψίζονται κυρίως στην τακτοποίηση του πολιτειακού με την λαϊκή νομιμοποίηση (δημοψήφισμα), την νομιμοποίηση του ΚΚΕ και την «κάθαρση» των θυλάκων του μετεμφυλιακού παρακράτους και της δικτατορίας, δηλαδή του στρατού και της αστυνομίας. Η ισχύς της ιδεολογίας των ηττημένων του εμφυλίου επρόκειτο να παγιωθεί στιγματίζοντας οποιαδήποτε πολιτική συλλογικότητα παρουσίαζε

¹⁴⁶ Συνέντευξη με Α. Ρ. στις 13/2/2014

¹⁴⁷ Βούλγαρης Γ. «Η μεταπολιτευτική Ελλάδα 1974-2009» (αναθεωρημένη έκδοση του 6), Πόλις, Αθήνα 2013

ιδεολογική και οργανωτική συγγένεια με το αποκηρυγμένο στο συλλογικό φαντασιακό δικτατορικό παρελθόν. Επομένως ο αντικομμουνισμός, η αλλά και η προσήλωση στο μοναρχικό και δικτατορικό παρελθόν που φανερά υποστήριζαν τα μορφώματα του δεξιού πολιτικού άκρου δεν είχαν την παραμικρή ελπίδα διάχυσής τους στις ευρύτερες μάζες.

Στην ερμηνευτική αυτή πορεία λειτουργεί επικουρικά η συνιστώσα του μακροπρόθεσμου παράγοντα του εκλογικού συστήματος που δεν βοηθούσε στην ανάδειξη των ήσσονος σημασίας πολιτικών μορφωμάτων της άκρας δεξιάς. Ο παράγοντας αυτός μπορεί να ερμηνευθεί και ως τμήμα των πολιτικών επιλογών της κυβερνώσας συντηρητικής παράταξης που αποσκοπούσα στη λήθη του παρελθόντος και στη συσπείρωση των συντηρητικών δυνάμεων στη νεοσύστατη Ν.Δ. και με στόχο την ομαλή μετάβαση προς τον εκσυγχρονισμό και την δημοκρατία.

5. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η παρούσα έρευνα ολοκληρώνεται με αναφορά στο γεγονός της εκλογικής ανόδου της σύγχρονης ελληνικής άκρας δεξιάς που περιγράφηκε στην αφετηρία της, προκειμένου να δοθεί μια τελική συγκριτική ερμηνεία για το ίδιο το ερευνητικό αντικείμενο, δηλαδή τα «πέτρινα χρόνια του ελληνικού εθνικισμού». Στο εύλογο ερώτημα, εάν αυτό αποτέλεσε ήσσονος σημασίας πολιτικό φαινόμενο χωρίς συνέχεια, η απάντηση εξακολουθεί να παραμένει αρκετά σύνθετη και αμφιλεγόμενη εφόσον προσκρούει στην υποκειμενική ματιά του εκάστοτε μελετητή αλλά και των «συλλογικών υποκειμένων» που έδρασαν την εποχή εκείνη είτε ως υπέρμαχοι του χώρου είτε ως πολέμιοί του. Αυτό αποτελεί μια από τις βασικές διαπιστώσεις που καταγράφηκαν κατά το στάδιο της ποιοτικής μεθόδου συλλογής των τεκμηρίων που συνοψίζονται σε προσωπικές μαρτυρίες «Ελλήνων Εθνικιστών» που έδρασαν τότε, σε συνεντεύξεις αλλά και σε στήλες εντύπων της, εξαιρετικά διαφορετικής και πολιτικά πολωμένης, εποχής που αναλόγως της πολιτικής τους τοποθέτησης κατέγραφαν και σχολίαζαν την ιδεολογία και τα ρεπερτόρια δράσης των πολιτικών μορφωμάτων της άκρας δεξιάς. Για την εξαγωγή νηφάλιων και όσο το δυνατόν αντικειμενικότερων συμπερασμάτων η πολιτική ανάλυση του συγκεντρωθέντος πρωτογενούς υλικού που αποτέλεσαν οι ιδρυτικές διακηρύξεις, καταστατικά, πολιτικά προγράμματα, προεκλογικές ανακοινώσεις και αφίσες υπήρξε ο δεύτερος βασικός πυλώνας της ανά χείρας εργασίας.

Αποτέλεσμα της ερευνητικής προσπάθειας υπήρξε η διατύπωση και η κριτική αποτίμηση των παραγόντων που συνετέλεσαν στην αναμφισβήτητη εκλογική αποτυχία των πολιτικών μορφωμάτων της ελληνικής άκρας δεξιάς της περιόδου 1974-1989 αλλά και η διαπίστωση μιας παράλληλης ερευνητικής πρόκλησης: ότι ο «εθνικός χώρος» αποτελεί κάτι περισσότερο από το άθροισμα των κομματικών μορφωμάτων και των γκρουπούσκουλων εντός των οποίων παράλληλα ή διαδοχικά δραστηριοποιήθηκαν οι αμετανόητοι φιλοβασιλικοί, νοσταλγοί της «Επαναστάσεως» αλλά και όσοι αποπειράθηκαν να «μεταφυτεύσουν» εν Ελλάδι ρεύματα της «Νέας Δεξιάς» που ήδη είχε κάνει την εμφάνισή της στην Δυτική Ευρώπη. Πρόκειται για φαινόμενο με κοινωνική και πολιτική επιρροή που φτάνει έως τις μέρες μας. Η αναδρομή σε ονόματα πρωταγωνιστών –ελίτ της άκρας δεξιάς της εποχής εκείνης οδηγεί στη διαπίστωση της έντονης πολιτικής συμμετοχής των περισσότερων από τους βρισκόμενους εν ζωή και στις διαδικασίες ενδυνάμωσης της σύγχρονης και ανερχόμενης ελληνικής άκρας δεξιάς. Επίσης οι

ιδεολογικές πεποιθήσεις αλλά και τα κίνητρα των ψηφοφόρων συγκριτικά με την εποχή εκείνη προφανώς έχουν μεταβληθεί, υπό την επίδρασή των νέων κοινωνικών και πολιτικών συνθηκών παγκοσμιοποίησης, ώστε να επιφέρουν ριζικές αλλαγές στην κατανομή της εκλογικής δύναμης των πολιτικών κομμάτων. Ωστόσο η «θεωρία των δύο άκρων» την οποία επικαλέστηκε και ο Γραμματέας του Υπουργείου Δημοσίας Τάξεως, ώστε να κατονομάσει τις ακροαριστερές και ακροδεξιές οργανώσεις που δρούσαν το 1975 εν Ελλάδι, μοιάζει πιο επίκαιρη από ποτέ και φυσικά αποτελεί ανά πάσα κρίσιμη στιγμή εύχρηστο και αποτελεσματικό εργαλείο στα χέρια των κυβερνώντων πολιτικών κομμάτων, προκειμένου να συσπειρώσουν τους διαμαρτυρόμενους ψηφοφόρους στο «πολιτικό κέντρο». Είναι επομένως προφανές ότι τα «ιζήματα» μιας πολιτικής οικογένειας αλλά και των χειρισμών της από τα «συστημικά κόμματα», όπως διαμορφώθηκαν κατά την πρώτη φάση της Μεταπολίτευσης και ως το 1989, είναι εμφανή στις μέρες μας, όπου η «θεματολογική πολιτική» έχει κατισχύσει στη συνείδηση των ψηφοφόρων έναντι της των ισχυρών κομματικών ταυτίσεων που ίσχυαν τότε.

Επανερχόμενοι λοιπόν στο αρχικό ερώτημα περί συνέχειας ή μη των ακροδεξιών πολιτικών μορφωμάτων της περιόδου 1974-1989 θα μπορούσε συνοπτικά να διατυπωθεί ότι η «νεκρανάσταση» των ελίτ της, που στο μεταξύ δεν έπαψε να περιφέρεται σε ομόφρονα πολιτικά μορφώματα (πχ. Λ.Α.Ο.Σ.), συντελέστηκε με αφορμή συνθήκες πολιτικής ευκαιρίας που ανέδειξαν την ψήφο διαμαρτυρίας σε καθοριστικό παράγοντα εκλογικής έκβασης. Αναπροσαρμόζοντας την πολιτική του ατζέντα σε επίκαιρα θέματα (μετανάστευση, ανεργία) ο πολιτικός χώρος που βρίσκεται δεξιότερα του δεξιού κόμματος μοιάζει να έχει υπερβεί τις δυσκολίες των παλαιότερων «Ελλήνων Εθνικιστών» που *«δεν είχαν τίποτε νέο να προσφέρουν στην Ελλάδα και τους Έλληνες.»*¹⁴⁸

¹⁴⁸ Συνέντευξη με P. E., (24/3/2014)

6. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ -ΠΗΓΕΣ –MARTYΡΙΕΣ –ΠΙΝΑΚΕΣ-ΚΑΤΑΛΟΓΟΙ

1. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

α. Ξένη:

Arzheimer K. & E. Karter, 2006, *Political opportunity structures and right-wing extremist party success*, *European Journal of Political Research* v. 45: 419-443

Betz H.-G., 1993, *The new politics of resentment: Radical Right-Wing Populist Parties in Western Europe*, *Comparative Politics*, Vol.25 n. 4 p.p. 413-427

Betz H.-G, 1994, *Radical right- wing Populism in Western Europe*, New York, St. Martin' s Press

Betz H.-G, 2001, *Exclsionary populism in Austria, Italy and Switzerland* , *International Journal*

Duverger M., , 1951, *Les Parties Politiques*, Paris: Librairie. Armand Collin

Eismann W., 2002, *Rechtspopulismus. Osterreichische Krankheit oder Europaische Normalitat*, Vienna: Czernin Verlag

Ellinas A., 2010, *The media and the far right in Western Europe. Playing the nationalist card*, New York, Cambridge University Press

Giddens A., 1999, *Runaway World: How Globalization is Reshaping Our Lives*. London : Profile.

Fennema M., 1997, *Some Conceptual Issues and Problems in the Comparison of Anti-Immigrant Parties in Western Europe*, *Party Politics*, October 1997; vol. 3, 4: pp. 473-492

Fetzer J. S., 2000, *Public Attitudes Toward Immigration in the United States, France, and Germany*, Cambridge University Press

Gillespie R., *The Consolidation of New Democracies* in Derek W. Urwin and William E. Paterson (eds) *Politics in Western Europe Today* (London Longman, 1990)

Goldstone J. A., C. Tilly, 2001, *Threat (and Opportunity). Popular action and State Response in the Dynamics of Contentious Action*.

Gramsci A., 1975, *Gramsci dans le texte.*, Editions Sociales, Paris

Hainsworth P. , 2000, *The Politics of the Extreme Right: From the Margins to the Mainstream*, London: Pinter

Hainsworth P. (επιμ.), 2004 ,«*Η ακροδεξιά. Ιδεολογία, πολιτική, κόμματα*», εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα

- Hainsworth P.**, 2008, *The extreme right in Western Europe*, Routledge
- Ignazi P.**, 1994, *The extreme right in Europe A Survey*, paper presented at the XVI IPSA World Congress, Berlin
- Ignazi P.** New challenges: post materialism and the extreme right, Estudio/Working Paper 1996/91
- Jungerstam-Mulders S. (ed.)**, “*Post-Communist EU Member States: Parties And Party Systems*”, Published by Ashgate Pub Co, 2006
- Katz R.S., Mair P.**, 1994, *How parties organize: Change and Adaptation in Party Organizations in Western Democracies*, Sage Publications Ltd
- Katz R., Mair P.**, 1995, *Changing Models of Party Organization and Party Democracy*, Sage Publications Ltd
- Kitschelt H. McGann A. J.**, 1995, *The Radical Right in Western Europe: A Comparative Analysis* Ann Arbor: University of Michigan Press
- Marcus J.**, 2000, *Exorcising Europe's demons: A far right resurgence*, The Washington Quarterly, Volume 23, Issue 4
- McAdam D., S. Tarrow, C. Tilly**, 2001, *Dynamics of Contention*, Cambridge/New York, Cambridge University Press
- Milza P.**, 2004 *Οι μελανοχίτωνες της Ευρώπης*, εκδ. Scripta
- Minkenberg M.**, 1998, *Die neue radikale Rechte im Vergleich, USA, Frankreich, Deutschland*, Opladen/Wiesbaden: Westdeutscher Verlag
- Mudde C.** *The paradox of the antiparty-party: Insights from the Extreme Right. Party Politics* 2:265 (1996)
- Mudde C.**, 2000, *The Ideology of the Extreme Right*. Manchester, UK: Manchester University Press
- Mudde C.**, 2007, *Populist radical right parties in Europe*, Cambridge University Press
- Sartori G.**, 2004, *Σημασιολογία, έννοιες συγκριτική μέθοδος*, επιμ. Εισαγωγή Σ. Σεφεριάδης, εκδ. Παπαζήση
- Scheuch E. K. and Klingemann H. D.**, 1967, *Theorie des Rechtsradikalismus in westlichen Industriegesellschaften*, in *Hamburger Jahrbuch für Wirtschafts- und Gesellschaftspolitik*
- Schmitt C.** *Πολιτική Θεολογία*, 1920, επιμέλεια-μετάφραση Παν. Κονδύλη, εκδ. Λεβιάθαν, 1994
- Taggart P.**, 1995, *New Populist parties in Western Europe*, *West European Politics*, 18:1(1995), p.p. 34-51

Taggart P. , 2000, *Populism*, Open University Press

Zaslove A., 2004 *Closing the Door? The Ideology and Impact of Radical Right Populism on Immigration Policy in Austria and Italy*, Journal of Political Ideologies, Vol. 9, No. 1

β. Ελληνική:

Βούλγαρης Γ. *Η μεταπολιτευτική Ελλάδα 1974-2009* (αναθεωρημένη έκδοση του 6), Πόλις, Αθήνα 2013

Γαζή Ε., *Πατρίς θρησκεία, οικογένεια». Ιστορία ενός συνθήματος. 1880-1930*, Πόλις, Αθήνα 2011

Γεωργαλάς Γ. *Η Προπαγάνδα: Μεθοδική και Τεχνική της Αγωγής των Μαζών*, εκδ. Γεωργιάδη, Αθήνα ανατύπωση 2008

Γεωργιάδου Β. *Η Άκρα Δεξιά και οι Συνέπειες της Συναίνεσης. Δανία, Νορβηγία, Ολλανδία, Ελβετία, Αυστρία, Γερμανία*, Αθήνα: Καστανιώτης, 2008

Γεωργιάδου Β. «Πως γεμίζει η δεξαμενή της άκρας δεξιάς; Στρατηγικές αντιμετώπισης του ΛΑΟΣ και ψήφος διαμαρτυρίας.» στο «Κόμματα και πολιτική στην Ελλάδα. Σύγχρονες εξελίξεις.» Κωνσταντίνισης Γ., Μαραντζίδης Ν., Παππάς Τ.Σ. (επιμ.), Κριτική, Αθήνα 2009

Γιαννόπουλος Π. *Νεοφασισμός, ρατσισμός, εθνικισμός στην Ελλάδα και στην Ευρώπη* εκδ. Ξεκίνημα, Αθήνα 1996,

Γιαννουλόπουλος Γ., *Η ευγενής μας τύφλωσις...” Εξωτερική πολιτική και “εθνικά θέματα “από την ήττα του 1897 έως τη Μικρασιατική Καταστροφή, Βιβλιόραμα, Αθήνα 1999*

Δάγκας Α. *Η Περιφέρεια της Θεσσαλονίκης στον 20^ο αιώνα*, εκδ. Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη 2010

Δενδρινός Α. *Η Ρίζα*, εκδ. Ελεύθερη Σκέψις, Αθήνα 1983

Καλέντζης Α. *Δημοκρατία ’80, Κάτεργο*, εκδ. Αμηνθύς, 1980

Κολοβός Χ. *Άκρα δεξιά και ριζοσπαστική δεξιά στην Ελλάδα και στη Δυτική Ευρώπη 1974-2004*, εκδ. Πελασγός, Αθήνα 2005

Κούκουνας Δ. , *Η γερμανική και η ιταλική προπαγάνδα πριν και κατά την Κατοχή*, γ’ έκδοση, εκδ. Μέτρον, Αθήνα 1984.

Κουτούζος Α. *ΕΣΕΣΙ Που πήγαν εκείνα τα παιδιά*, εκδ. Νέα Θέσις, Αθήνα 1989

Κρεμμυδάς Γ. *Οι άνθρωποι της χούντας μετά τη δικτατορία*, εκδ. Εξάντας, Αθήνα 1985

Λεντάκης Α. *Παρακρατικές οργανώσεις και 21η Απριλίου*, εκδ. Καστανιώτη Αθήνα 1975

Λεονταρίτης Γ., *Η Ελλάδα στον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο 1917-191*, μετάφραση Βασίλης Οικονομίδης, ΜΙΕΤ, Αθήνα 2000

Λυριντζής Χρ. Νικολακόπουλος Ηλ. (επιμ.) *Εκλογές και κόμματα στη Δεκαετία του '80. Εξελίξεις και προοπτικές του πολιτικού συστήματος*, εκδ. Θεμέλιο-ΕΕΠΕ, Αθήνα 1990

Μαρκέτος Σπ., *“Η άκρα Δεξιά στην Ελλάδα της κρίσης”*, ιστότοπος «Η Λέσχη», 2012

Μαρκέτος Σπ., *«Τα Νοεμβριανά»*, Ιστορικά Ελευθεροτυπίας 57, 17 Νοεμβρίου 2000

Μαρωνίτη Ν., *Πολιτική εξουσία και εθνικό ζήτημα στην Ελλάδα 1880-1910*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2009

Μαυρογορδάτος Γ., *Εθνικός Διχασμός και μαζική οργάνωση*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1996

Μπρατάκος Άγγελος., *Η ιστορία της Νέας Δημοκρατίας*, Λιβάνη, 2002

Παπαδημητρίου Γ. – Σπουρδαλάκης Μ. *Τα καταστατικά των πολιτικών κομμάτων* εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1994

Παπαδημητρίου Δ., *Από τον Λαό των εθνοφορώνων στο Έθνος των νομιμοφορώνων*, Σαββάλας, 2006

Πλεύρης Κ. *Γεγονότα 1965-1977. Τα άγνωστα παρασκήνια*, εκδ. Ήλεκτρον, Αθήνα 2009

Σκοπετέα Έ. *Η Δύση της Ανατολής. Εθνικισμός κι εθνικά στερεότυπα, στη δύση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας*, Γνώση, Αθήνα 1992

Ψαρράς Δ. *Η μαύρη βίβλος της Χρυσής Αυγής*, εκδ. Πόλις, Αθήνα 2012

2. ΠΗΓΕΣ

α. Αρχεία Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας (Α.Σ.Κ.Ι.)

β. Τύπος:

- «Αντί», τ. 5, 2 Νοεμβρίου 1974, «Πυροτεχνήματα Δεξιάς» σελ. 7

- «Αντί», τ. 22, 2 5 Ιουλίου 1975, «Βασιλοχουντισμός Κυβερνητικός Στρουθοκαμηλισμός» σελ. 7-11

- «Αντί», τ. 42, 1976, «Ν.Δ. Ανατομία » σελ. 13-15

- «Αντί», τ. 51, 7 Αυγούστου 1976, «ΧΡΙΚΕ» σελ. 7

- «Αντί», τ. 50, 24 Ιουλίου 1976, «Οι επαφές του Στράους στην Αθήνα ή πως ιδρύθηκε ένα νεοχουντικό κόμμα» σελ. 6-7

- «Αντί», τ. 60, 11 Δεκεμβρίου 1976, «Απριλιανοί και «Νοεμβριανοί» πραξικοπηματίες» σελ. 6-8

- «Αντί», τ. 51, 7 Αυγούστου 1976, «ΧΡΙΚΕ» σελ. 7

- «Αντί», τ. 63, Ιανουάριος 1977, «Η 4^η Αυγούστου»
- «Αντί», τ. 65, Φεβρουάριος 1977, «Η 4^η Αυγούστου στη Β. Ελλάδα»
- «Αντί», τ. 66, Μάρτιος 1977, σελ. 6-7 «Ιωάννης Καποδίστριας» ο ...κομμουνιστοφάγος ή το νόμιμο παρακράτος»,
- «Αντί», τ. 66, Μάρτιος 1977, σελ. 8-10 «Το παρακράτος»
- «Αντί», τ. 69, Μάιος 1977, «Φασιστική απειλή» σελ. 8-10
- «Ελληνοκρατία», τ. 36, Σεπτέμβριος 1998, Γ. Σχοινά «Ιστορία της ΕΝΕΠ και η δράση της»
- «Ελεύθερος Κόσμος», 23-10-1974, σελ. 3 και 7, πρόγραμμα της ΕΔΕ
- «Ελεύθερος Κόσμος», 7-10-1977, σελ. 3 διακήρυξης της Εθνικής Παρατάξεως
- «Ελεύθερος Κόσμος», 20-11-1977 «Διάγγελμα του αρχηγού της Εθνικής Παρατάξεως, Στεφ. Στεφανόπουλου»
- «Ελεύθερος Κόσμος», 06-09-1981, σελ. 1 και 5 «Ο κ. Σπ. Θεοτόκης απέκλεισε συνεργασία με τον κ. Μαρκεζίνη.»
- «Ελεύθερος Κόσμος», 06-09-1981, σελ. 1 και 5, «Βαρυσήμαντος συνέντευξης του κ. Σπ. Μαρκεζίνη.»
- «Ελεύθερος Κόσμος», 26-09-1981, σελ. 1, 26-9-1981, σελ. 1, «Εμείς η Εθνική Παράταξις»
- «Ελεύθερος Κόσμος», 27-09-1981, σελ. 1 και 5, «Στεφανόπουλος: ο Βασιλέυς μου είπε ότι δεν αναμειγνύεται.», «Διατί «αποχή» κ. Θεοτόκη;»
- «Ελευθεροτυπία», Ιός 15/7/2006
- «Ελεύθερη Ώρα», 7/4/1985, Αδιαφορεί ο βασιλέυς για την ΕΠΕΝ»
- «Ελεύθερη Ώρα», 17/4/1985, «Ασύστολος ψεύτης ο Γ. Παπαδόπουλος»
- «Ελεύθερη Ώρα», 2/5/1985, «Έφυγε και ο Σ. Κατσώτας από την ΕΠΕΝ»
- «Ελεύθερη Ώρα», 6/5/1985, «Έφυγε και ο Παναγιωτακόπουλος από την ΕΠΕΝ»
- «Ελεύθερη Ώρα», /6/1985, «Ο Στεϊρόπουλος δεν πολιτεύεται με την ΕΠΕΝ.»
- «Ελεύθερη Ώρα», 6/1985, «Έντρομη η ηγεσία της ΕΠΕΝ.»
- «Ελεύθερη Ώρα», 20/6/1985, «Όπως διεκηρύχθη στην συνδιάσκεψη της ΕΠΕΝ»
- «Ελεύθερη Ώρα», 8/7/1985, «Εγκαλώντας τον «Ελληνικό κόσμο»
- «Ελευθεροτυπία», Ιός 15/7/2006
- «Ελευθεροτυπία», Ιστορικά τ. 57, 17 Νοεμβρίου 2000
- «Νέα Ενιαία Δεξιά», τεύχος 7 και 8, Νοέμβριος Δεκέμβριος 1977
- «Εστία», 5/11/1979, «Οι θέσεις του Κόμματος Προοδευτικών»
- «Το Βήμα», 1-10-1977,
σελ. 1, «Απαλλαγή έξι φασιστών και ενοχή των τριών πρότεινε ο εισαγγελέας»,
σελ. 2 «Οι εκλογικές δαπάνες»
σελ. 7 «Αγώνα κατά των δύο άκρων κήρυξε εχθές ο κ. Καραμανλής»
- «Νέος Ριζοσπάστης», 26/6/1933

-«4η Αυγούστου», αρ. φύλλου 38, Σεπτέμβριος 1967

-«Το Βήμα», 2-10-1977, σελ. 2 «Εκατομμύρια στις εκλογές»

-«Το Βήμα», 11-10-1977, σελ. 7, «Βασιλοχουντικές «αρχές» υποστήριζε ο κ. Θεοτόκης»

-«Το Βήμα», 23-10-1977, σελ. 13 «Πώς στήθηκε στα παρασκήνια Αθηνών, Λονδίνου, Παρισιού η φιλοχουντική παράσταση»

3. ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ

α. Βιωματικές

1. Συνέντευξη με Α. Ρ. , στέλεχος εθνικιστικής οργάνωσης της προδικτατορικής περιόδου, στις 13/2/2014.
2. Συνέντευξη με Ρ. Ε, αρχηγό κόμματος και δραστήριο στέλεχος της ελληνικής άκρας δεξιάς, στις 24/3/2014. Κατόπιν τηλεφωνικών μας επικοινωνιών στις 24/2/2014, στις 18/3/2014 και στις 21/3/2014, του απέστειλα ηλεκτρονικά ερωτηματολόγιο το οποίο μου επέστρεψε συμπληρωμένο στις 24/3/2014
3. Συνέντευξη με Κ. Τ. στις 5/6/2014, δραστήριο στέλεχος της ελληνικής άκρας δεξιάς από την μεταπολίτευση έως σήμερα. Κατόπιν τηλεφωνικής μας επικοινωνίας στις 27/5/2014 μου επέστρεψε στις 5/7/2014 ηλεκτρονικά, συμπληρωμένο το ερωτηματολόγιο που του είχα αποστείλει.
4. Συνέντευξη με Κ. Δ., εκδότη βιβλίων εθνικιστικού περιεχομένου στις 20/2/2014 στο κατάστημά του.
5. Συνέντευξη με Ε. Ρ., μέλος της νεολαίας της Ε.Π.Ε.Ν και νυν μέλος του Εθνικού Μετώπου, στις 29-7-2014.

β. Από τον Τύπο

1. Συνέντευξη Γεώργιου Γεωργαλά στο περιοδικό «Ε», 1996
2. Συνέντευξη Σπύρου Μαρκεζίνη στην εφημερίδα «Ελεύθερος Κόσμος» στις 06-09-1981
3. Συνέντευξη Σπύρου Σταθόπουλου στην εφημερίδα «Στόχος» στις 4-6-2009

4. ΠΙΝΑΚΕΣ

	Εθνοτικός εθνικισμός	Καταγγελία κομμάτων	Αντικομουνισμός	Νόμος και τάξη	Αντι- δημοκρατικότητα
Ε.Δ.Ε	4	4	3	4	3
Ε.Π.	4	4	4	4	3
Κ.Π.	1	2	1	2	1
Ε.Ν.Ε.Κ.	5	4	4	4	4
Ε.Π.Ε.Ν.	4	5	5	4	5

5. ΚΑΤΑΛΟΓΟΙ

α) Κύρια Ονόματα

Αβέρωφ Ευάγγελος σελ. 47, 55, 67, 68
Αρναούτης Μάκης σελ. 49
Βεντούρης Γιώργος σελ. 56
Γαρουφαλιάς Πέτρος σελ. 28, 29

Γεωργαλάς Γεώργιος σελ. 35, 49
Γερονικολάου σελ. 55
Γκόρος Μ. σελ. 55
Γονατάς Στυλιανός σελ. 25
Γυφτάκης Δημήτρης σελ. 55
Δάκογλου Πολύδωρος σελ. 12, 26, 35, 40, 49, 50
Δερβλέτογλου Νίκος σελ. 49
Δενδρινός Ανδρέας σελ. 40, 56
Δημαράς Γιάννης σελ. 55
Δημητριάδης Γ. σελ. 13
Δημητριάδης Χρυσάνθος σελ. 45, 49
Δημητρίου Μιχάλης σελ. 55
Δημόπουλος Αριστείδης σελ. 49
Ζέκιος σελ. 55
Ζουρνατζής Σπύρος σελ. 49
Ηλιόπουλος Δ. σελ. 55
Ηράκλειτος Νίκος σελ. 12
Θεοτόκης Σπύρος σελ. 31, 32, 35, 36, 53, 66
Θωμόπουλος Αθανάσιος σελ. 12
Κανελλόπουλος Παναγιώτης σελ. 66, 67
Καραμανλής Κωνσταντίνος σελ. 23, 29, 31, 34, 38, 63, 65, 66, 67, 69, 71
Κύρου Άδωνις σελ. 58
Ιωαννίδης Δημήτρης σελ. 40, 50
Ιωαννίδης Λάκης σελ. 26
Κακκαβάς σελ. 55
Καλέντζης Αριστοτέλης σελ. 55, 57
Καραμπέτσος Θεόδωρος σελ. 56
Κατσώτας Σπύρος σελ. 48
Κουμέλης Κ. σελ. 13
Κουντουράς Αλέξανδρος σελ. 13, 57
Κρεμμύδας Γιώργης σελ. 55
Κύρου Άδωνις σελ. 58
Κωνσταντόπουλος Σάββας σελ. 49, 57
Λαμπράκης Γρηγόρης σελ. 55
Λουμάκης σελ. 12, 57
Μάλλιος Ευάγγελος σελ. 55
Μάνος Γ. σελ. 55
Μανιαδάκης Κωνσταντίνος σελ. 26, 27
Μανωλόπουλος Παύλος σελ. 13, 26, 33, 49, 50, 56, 57
Μαριούκλας σελ. 55
Μαρκεζίνης Σπύρος σελ. 37, 38, 39, 40, 49, 52, 58, 69
Μαύρος Γιώργος σελ. 55
Μεταξάς Ιωάννης σελ. 24, 25, 26, 27
Μιχαλόπουλος Γρηγόρης σελ. 48, 58
Μιχαλολιάκος Νίκος σελ. 26, 47, 56, 57
Μουσταίρας Γιώργος σελ. 55
Μπάλκος Αναστάσιος σελ. 14, 55
Μπούγος Π. σελ. 13
Ναστούλης Δημήτρης σελ. 12, 55
Νικολαΐδης Μ. σελ. 55

Οικονόμου Χρήστος σελ. 55
Παναγιωτακόπουλος Ιωάννης σελ. 48
Παξινόπουλος σελ. 55
Παπαγγελής Λουκάς σελ. 26
Παπαδόπουλος Γεώργιος σελ. 39, 45, 46, 47, 48, 50, 53, 55, 57, 59
Παπανδρέου Ανδρέας σελ. 28
Παπανικολάου Ν. σελ. 13
Παπουτσάς σελ. 55
Περρωτής Θεόδωρος σελ. 35, 37
Πλεύρης Κωνσταντίνος σελ. 13, 26, 27, 55, 56, 57, 59
Ράλλης Γεώργιος σελ. 25, 32
Σαραντάκος Σ. σελ. 12
Σιμωνετάτος σελ. 55
Σταθόπουλος Σπύρος σελ. 12, 55, 56
Σταυρόπουλος Σπύρος σελ. 13, 56
Στειρόπουλος Νικόλαος σελ. 48, 49
Στεφανόπουλος Στέφανος σελ. 30, 32, 35, 36, 49, 65, 66
Στράους Φραντς Γιοζεφ σελ. 56
Σφαέλλος Δημήτρης σελ. 13
Σχοινάς Ιωάννης σελ. 35
Ταλιαδούρος Σπυρίδων σελ. 25
Τουρκοβασίλης Θεόδωρος σελ. 26
Τριαντόπουλος Γ. σελ. 13, 57
Φαρδής Ν. σελ. 25
Φατσής Γιάννης σελ. 55
Alain de Benoist σελ. 28
D. de Fournier σελ. 25
Mitterand Francois σελ. 64
Thatcher Margaret σελ. 21

β. ΕΚΔΟΣΕΙΣ

«Απολλώνειο Φως»
«Ελεύθερη Σκέψις» Βλαδίμηρου Ψιάκη. Από το 1976, Ιπποκράτους 112
«Εκδόσεις Εθνικοφρόνων» -«Αρχειακόν Βιβλιοπωλείον» του Μιχάλη Γιάκουμου
«Ηλεκτρον», Κ. Πλεύρη, Σκουφά 81
«Κυρομάνος» του Β. Χρήστου
«Λόγχη», Πινδάρου 12
«Νέα Θέσις»
«Πελασγός», Ι. Γιαννάκενα Χ. Τρικούπη 14

γ. ΕΝΤΥΠΑ

-«Αετός»: εφημερίδα της Αντιστασιακής Εθνικής Βασιλικής Οργάνωσης»
-«Βασιλευομένη Εθνική Δημοκρατία»: έντυπο της «Βασιλικής Εθνικής Παράταξης»
-«Γεγονότα»: εφημερίδα του Δ. Ναστούλη
-«Εθνική Πορεία: εφημερίδα της «Εθνικής Εταιρείας Μελετών» του Γ. Βακαλόπουλου
«Εθνικό Φως»: περιοδικό του Α. Θωμόπουλου
-«Εθνοκράτης»
-«Ελεύθερη Ώρα»
-«Ελεύθερος Κόσμος»

-«Ελληνικόν Αύριον»: περιοδικό της Φ.Ε.Π. (Φοιτητική Εθνική Πρωτοπορία) στην Θεσσαλονίκη
 -«Ελληνικόν Θάρρος» εφημερίδα της ΕΝΕΠ
 -«Επαναστάτης»: χειρόγραφη εφημερίδα (1980-81) της εθνικοσοσιαλιστικής αριστεράς της οργάνωσης Ε.ΕΣ.Ε.Μ. (Επαναστατικό Εθνικοσοσιαλιστικό Εργατικό Μέτωπο)
 -«Κίνημα» μηνιαίο περιοδικό του Α. Δενδρινού από τα μέσα της δεκαετίας του 70 ως τις αρχές της δεκαετίας του 80.
 -«Λασπολόγος» δωρεάν έντυπο που εκδόθηκε για πρώτη φορά το 1985. Διανεμόταν ως το 1987 στο βιβλιοπωλείο του Γιάκουμου
 -«Νέα Δύναμη»: εφημερίδα της Φ.Ε.Π. (Φοιτητική Εθνική Πρωτοπορία) στην Αθήνα, με υπεύθυνο τον Ν. Ποριώτη
 -«Νέμεσις» έντυπο της «Συνταγματικής Βασιλικής Παράταξης» κόμματος του Γ. Τριαντόπουλου
 -«Νέα Ενιαία Δεξιά» περιοδικό της οργάνωσης «Ιωάννης Καποδίστριας» του Σπ. Σταθόπουλου
 -«Νέα Τάση» έντυπο της Ε.Π.Ε.Ν. μέσα δεκαετίας 80 και αρχές του 90.
 -«Ο Έλλην» εφημερίδα του κόμματος Ελληνοσοσιαλιστών του Ν. Ηράκλειτου
 - «Προβολή» : εφημερίδα της Φ.Ε.Π. (Φοιτητική Εθνική Πρωτοπορία) στην Θεσσαλονίκη με υπεύθυνο τον σημερινό βουλευτή της Ν.Δ. Κ. Κιλτίδη
 -«4^η Αυγούστου»: δεκαπενθήμερη εφημερίδα
 -«Τετράδια Εθνικού Σοσιαλισμού»:εθνικοσοσιαλιστικό έντυπο της αριστερής πτέρυγας εκδόθηκε στη Θεσσαλονίκη από τον Γ. Μουσταίρα της ομάδας Δενδρινού
 -«Χρυσή Αυγή» κυκλοφόρησε για πρώτη φορά το 1980 από το τυπογραφείο του Σαζώνη

δ. ΙΣΤΟΤΟΠΟΙ

<http://neaeniadexia.blogspot.gr/>

<http://koinosparanomastis.blogspot.gr/>

<http://www.stoxos.gr/>

<http://epen.pblogs.gr/>

<http://www.elkosmos.gr/>

<http://www.e-grammes.gr/>

<http://fileleutheros.pblogs.gr>